

T.C
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI ANASANAT DALI
SANATTA YETERLİK TEZİ

TOKAT İLİNİN SERAMİK ÜRETİM KRONOLOJİSİ
VE
TOKAT SERAMİKLERİNDE ÖRNEK ÜRETİMLER

Hazırlayan

Hadiye GÜVENATEŞ KILIÇ

Danışman

Prof. Nuray AYHAN YILMAZ

İZMİR - 2016

YEMİN METNİ

Sanatta Yeterlik Tezi olarak sunduğum ‘‘Tokat İlinin Seramik Üretim Kronolojisi ve Tokat Seramiklerinde Örnek Üretimler’’ adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../.....

Hadiye GÜVENATEŞ KILIÇ

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü' nün 27.03.2016 tarih ve 5...sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisanüstü Öğretim Yönetmeliği'ninmaddesine göre Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı Sanatta Yeterlik öğrencisi Hadiye KILIÇ'ın "Tokat İlinin Seramik Üretim Kronolojisi ve Tokat Seramiklerinde Örnek Üretimler" konulu tezi incelenmiş ve aday 11.04.2016 tarihinde, saat 10...da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

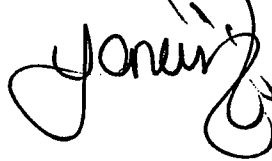
Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 75. dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anasanat dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezinbaşarılı.....olduğuna oy.....birliği.....ile karar verildi.

BAŞKAN
Prof. Murat AYHAN

ÜYE

Prof. Halil YOLCERİ

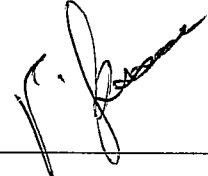
ÜYE

Doc. Dr. Yaremi YAROL

ÜYE

Doc. Sultan KARAOĞLU

ÜYE

Yrd. Doc. Vedat KACAR

**YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ/PROJE VERİ FORMU**

Tez/Proje No: **Konu Kodu:** **Üniv. Kodu:**

• **Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.**

Tez Yazarının

Soyadı: GÜVENATEŞ KILIÇ **Adı:** Hadiye

Tezin Türkçe Adı: Tokat İlinin Seramik Üretim Kronolojisi ve Tokat Seramiklerinde Örnek Üretimler

Tezin Yabancı Dildeki Adı: Chronology of Ceramic Manufacturing in Tokat and Sample Manufactures of Tokat Ceramics

Tezin Yapıldığı Enstitü: G.S.E **Yıl:** 2015

Üniversitesi: D.E.Ü. **Dili:** Türkçe

Tezin Türü: Sanatta Yeterlilik **Sayfa Sayısı:** 194

Referans Sayısı: 78

Tez Danışmanlarının

Ünvanı: Profesör **Adı:** Nuray **Soyadı:** AYHAN

Türkçe Anahtar Kelimeler:

- 1-Tokat Seramikleri
- 2-Tokat Seramikleri Koleksiyonları
- 3-Tokat Müzesi
- 4-Tokat Seramiklerinin Teknik Analizleri

İngilizce Anahtar Kelimeler:

- 1- Tokat Ceramics
- 2- Slap Ceramics Collections
- 3- Tokat Museum
- 4- Ceramic Slap the Technical Analysis

Tarih:

İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum:

Evet

Hayır

ÖZET

Tokat yerleşim yeri olarak bereketli topraklara kurulmuş bir Orta Karadeniz şehridir. Yeşilirmak şehrin tam ortasından geçmekte ve birçok ovaya hizmet etmektedir. Ilıman Karadeniz iklimi ile tarım ve hayvancılık için çok uygun olan bölge, antik çağlardan beri yerleşim açısından tercih edilen bir yer olmuştur. Bu nedenle her zaman kozmopolit bir yapıya sahip olmuş, bünyesinde birçok farklı kültürel yapı oluşturmuş ve yüzyıllardan beri aynı yapıyı korumakta olan bir şehirdir.

Anadolu'da bir el sanatı olarak seramik üretimi, gerek saray için, gerekse halkın sanatı olarak geniş bir etki alanına sahip olmuştur. Saray için üretim yapan İznik seramikçiliğinin dışında, halk sanatı olarak tanımlayacağımız, bağımsız ve halkın kendi ihtiyaçlarını karşılayan genelde işlevsel olan seramikler de üretilmiştir. Geçmişten günümüze kadar üretimini sürdüren Kütahya, Çanakkale, Diyarbakır gibi, Tokat'ta özgün seramik merkezlerinden biri olmuştur.

Kaynaklar genel olarak Tokat'ta seramik üretimini, 18.yy-20.yy arasında değerlendirmiş ve sadece bu dönemler içerisinde sınırlandırılmıştır. 17.yy sonlarına doğru İran'dan sürgün edilen Ermeni halkı ve Tokat'a yerleşen Ermeni seramik ustalarının varlığı bu tarihlerde dikkati çeker. Tokat seramiklerinin 18.yy-20.yy arasında ki oluşumunda Ermeni ustaların varlığı elbette yadsınamaz bir gerçektir. Fakat Tokat'ta seramik üretimini yalnızca bu tarihlere ve sadece Ermeni ustalarına bağlamak yanlış olacaktır. Kazılardan elde edilen arkeolojik buluntular sayesinde, Tokat Seramikçiliğinin yalnızca 18.yy-20.yy ile sınırlı olmadığı, bu topraklarda yaklaşık 6000 yıllık bir seramik serüveninin olduğu görülmektedir.

Tokat'ta geçmişte ve günümüzde üretilen seramikler değerlendirilmiş, aralarında birtakım benzerlikler taşıdığı ve üretim konusunda aralarında sıkı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Aynı coğrafyada bulunan farklı kültürlerin her konuda birbirlerinden etkilendiği gibi, seramik üretimi konusunda da etkilenmelerin olduğu açıkça görülmektedir.

ABSTRACT

Tokat is a province located in the Central Black Sea Region, where has a fertile soil. Yeşilirmak (The Green River) flows right through the center of the city and serves for many plains. The Region, where is convenient for agriculture and livestock with its mild climate of the Black Sea, has been a preferred place for settlement since ancient times. Therefore, it has always been a cosmopolitan city embodying many different cultural structures, which has preserved the same structure for centuries.

Ceramic manufacturing as a handcraft of Anatolia has a significant influence both for the Palace and as a folk art. Other than İznik Ceramics manufactured for the Palace, ceramics, which were distinct and functional thus meeting the public's own needs and which we define as folk art, were also manufactured. Tokat has become one of the unique ceramic centers such as Kütahya, Çanakkale and Diyarbakır, where a consistent manufacturing is available from past to now.

In bibliography, ceramic manufacturing was evaluated between the 18th and 19th centuries and restricted only to this era. Existence of the Armenian people deported from Iran in the late 17th century and the Armenian ceramic masters settled in Tokat is remarkable. It is certainly an undeniable truth that the Armenian masters contributed to formation of Tokat Ceramics between the 18th and 20th centuries. However, it would be wrong to restrict the ceramic manufacturing in Tokat to only this era and relate it only with the Armenian masters. Owing to the archaeological discoveries, it is understood that Tokat Ceramics was not restricted to only between the 18th and 20th centuries and it has a historical background of 6000 years in these lands.

Ceramics which have been manufactured from past to now in Tokat were evaluated, and it was found that they show a number of similarities and there is a close relationship between them with respect to manufacturing. It is clearly seen that different cultures being in the same region have influenced one another also in respect of ceramic manufacturing, just same as with all other respects.

ÖNSÖZ

Yaklaşık altı bin yıllık geçmişe birlikte yürüdüğüm, bu çalışmada emeği geçen herkese minnettarım. Öncelikle, Tokat'ta üretilen seramiklerin araştırılmasında, yayınlarından faydalandığım ve kaynakçada isimleri geçen herkese saygılarımı sunmak isterim.

Tezimin hazırlığının her aşamasında özveriyle yardımcı olduğu için danışmanım, hocam Sayın Prof. Nuray AYHAN YILMAZ'a, tez izleme jürilerinde akademik olarak bana bilgileri, yapıcı eleştirileri ve yönlendirmeleriyle çalışmama büyük katkı sağlayan Sayın Prof. Halil YOLERİ'ye ve Sayın Yrd. Doç. Vedat KACAR'a, Osmanlıca çevirilerime tercümanlık eden Öğr. Gör. Özkan BİRİM'e, ayrıca tüm araştırmalarımı proje kapsamında beni maddi manevi olarak destekleyen Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğüne, Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanlığına ve Geleneksel Türk Sanatları Bölümüne teşekkürlerimi sunarım.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne ve Sivas Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğüne, Tokat Müzesinde çalışmalarım esnasında yardımlarını esirgemeyen müze müdürü Sayın Halis ŞAHİN'e, müze araştırmacısı Sayın Saliha İÇEN'e sonsuz teşekkürler. Kaynak ve yörenin araştırılmasında bana yardımcı olan Tokat'ın gönüllü kültür elçisi Sayın Hasan ERDEM'e, alan araştırmalarımda bana yardımcı olan, Tokat Tapu Kadastro müdürü Sayın Mehmet ÇAĞLAR'a, Kültür ve Turizm müdürü Sayın Selahattin ADIGÜZEL'e, yöresel çömlek yapımı ile ilgili olarak röportajını esirgemeyen çömlekçi ustası Sayın Kazım ÇÖMLEKÇİOĞLU ve kızı Nazan ÇÖMLEKÇİOĞLU'a, rahmetli Lütfü BİZ'e ve sonrasında bilgilerine başvurduğum kızı Selma BİZ'e, örnek üretimler konusunda torna çalışmalarında bana yardımcı olan öğrencim Tayfun ORHAN'a, alan araştırmalarım esnasında bana evini açıp sevgiyle konuk eden ablam Zekiye TOPCUGİL'e, maddi manevi desteğinden dolayı eşim Atilla KILIÇ'a ve sabrından dolayı oğlum Barış KILIÇ'a ayrıca teşekkür ederim.

Hadiye GÜVENATEŞ KILIÇ

İÇİNDEKİLER

TOKAT İLİNİN SERAMİK ÜRETİM KRONOLOJİSİ VE TOKAT SERAMİKLERİNDE ÖRNEK ÜRETİMLER

	Sayfa
YEMİN METNİ	ii
TUTANAK	iii
YÖK DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

TOKAT İLİNİN TARİHÇESİ VE BÖLGENİN SERAMİK BULUNTULAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1. Tokat İlının Tarihçesi, Sosyal ve Etnik Dokusu	6
1.1.1. Tokat'ın Tarihçesi	6
1.1.2 Sosyal ve Etnik Dokusu	11
1.2. Tokat Bölgesinin Seramik Buluntular Açısından Değerlendirilmesi ve Seramik Üretim Kronolojisi	14
1.2.1. Geç Kalkolitik Seramikleri (M.Ö.4000-3000)	16
1.2.2. Eski Tunç Çağı Seramikleri (M.Ö.3000-2000)	18
1.2.3. Hitit Dönemi Seramikleri (M.Ö.1750-1200)	22
1.2.4. Frig Dönemi Seramikleri (M. Ö.750-550)	30
1.2.5. Helenistik Dönem Seramikleri (M.Ö.330-30)	34
1.2.6. Roma Dönemi Seramikleri (M.Ö.30-M.S.330)	35
1.2.7. Bizans Dönemi Seramikleri (M.S.330-1071)	40

1.2.8. Selçuklu Dönemi Seramikleri (1071- 1299)	42
1.2.9. Osmanlı Dönemi Seramikleri (1299- 1922)	46
1.2.10. Cumhuriyet Dönemi Seramikleri (1923 den günümüze)	88

2. BÖLÜM

TOKAT SERAMİKLERİNİN TEKNİK YAPISI VE ÜRETİM TEKNİKLERİ

2. 1. Toprak ve Çamur Yapısı	103
2. 2.Çark Yapısı ve Şekillendirme	109
2. 3. Astar Yapısı	111
2. 4. Fırın Yapısı ve Pişirim	114
2. 5 Sır Yapısı	118
2.6. Motif, Kompozisyon Temaları ve Bezeme Teknikleri	120
2.7. Kullanıldığı Yerler	130
2.8. Tokat'ta Geçmişte Üretilen Seramiklerle, 18.Yüzyıl – 19.Yüzyılda Üretilen Bir Gurup Seramiğin Karşılaştırılması	135

3. BÖLÜM

UYGULAMALAR

3.1. Deneme 1	146
3.2. Deneme 2	147
3.3. Deneme 3	150
3.4. Deneme 4	151
3.5. Deneme 5	154
SONUÇ	157
KAYNAKÇA	167
SÖZLÜK	175
EKLER	182
EK 1 MTA'da Yapılan Tokat Çamuru, Tokat Astarı ve Eski Tokat Seramik Parçalarının Analiz Raporları	182

EK 2 Tokat İli, Merkez, Yenitabakhane Mahallesi'nde Bulunan Alanın III. Derece Arkeolojik Sit Alanı Olarak Tescil Edilmesine Dair T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Sivas Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Kararı	193
ÖZGEÇMİŞ	

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
cm	: santimetre
Dr.	: Doktor
Env.	: envanter
Foto	: Fotoğraf
ha	: Hektar
Hazl.	: Hazırlayan
KARP	: Komana Pontika Arkeolojik Araştırma Projesi
MTA	: Maden Tetkik ve Arama
No.	:Numara
Prof.	: Profesör
s.	: sayfa
s.s.	: sayfa sayısı
s.y.	: sayfa numarası yok
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
v.b.	: ve benzeri
Yay.	: Yayınlayan
yy.	: yüzyıl

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

	Sayfa No
Foto.: 1 Emzikli Kap	16
Foto.: 2 Emzikli Çanak	16
Foto.: 3 Kâse	16
Foto.: 4 Kâse ve Tabak	17
Foto.: 5 Derin Kâse	17
Foto.: 6 Çanak	17
Foto.: 7 Mınyatür Kap	17
Foto.: 8 Küpçük	17
Foto.: 9 İdol	17
Foto.: 10 Hayvan Figürünleri	17
Foto.: 11 Hayvan Figürünleri	17
Foto.: 12 Adak Kapları	17
Foto.: 13 Çocuğunu Emziren Kadın Heykelciği	18
Foto.: 14 İdoller	19
Foto.: 15 Fincanlar	20
Foto.: 16 Maşrapalar	20
Foto.: 17 Küçük Vazolar	20
Foto.: 18 Emzikli Testi	20
Foto.: 19 Gaga Ağızlı Testiler	20
Foto.: 20 Adak Kapları	20
Foto.: 21 Ev Maketi.....	20
Foto.: 22 Tek Kulplu Çömlekler	21
Foto.: 23 Kaide Üzerinde Çanak	21
Foto.: 24 Rhyton	21
Foto.: 25 Dephas	21
Foto.: 26 Ağırşaklar	21
Foto.: 27 Sapan Taşları	21
Foto.: 28 Fırçalar	21
Foto.: 29 Damga Mühür	22
Foto.: 30 Kepçe	22
Foto.: 31 Kaşık	22
Foto.: 32 Ocak	22
Foto.: 33 Büyük Seramik Kaplar	22
Foto.: 34 Aktepe(Bolus) Höyüğü'nde Yüzeğe Çıkmış Seramik Parçaları	24
Foto.: 35 Çöplük Olarak Kullanılan Aktepe (Bolus) Höyüğü	24
Foto.: 36 Çivi Yazılı Tablet	25
Foto.: 37 İkiz Anfora	25
Foto.: 38 Küçük Anforalar	25
Foto.: 39 Çanaklar	26
Foto.: 40 Kase	26
Foto.: 41 Çift Kulplu Kadehler	26
Foto.: 42 Fincanlar	26

Foto.: 43 Maşrapalar	26
Foto.: 44 Çaydanlık	27
Foto.: 45 Çaydanlıklar	27
Foto.: 46 Rhytonlar	27
Foto.: 47 Boğa Başı Kap Parçaları	27
Foto.: 48 At Başı Kap Parçası	28
Foto.: 49 Kurt Başı Kap Parçası	28
Foto.: 50 Süzgeçli Testiler	28
Foto.: 51 Gaga Ağızlı Testiler	28
Foto.: 52 Ağırşaklar	28
Foto.: 53 Dokuma Ağırlıkları	28
Foto.: 54 Kapak	29
Foto.: 55 Çift Kulplu Küp ve Kapak	29
Foto.: 56 Kaide Üzerinde Çift Kulplu Küp	29
Foto.: 57 Kulplu Büyük Küp	29
Foto.: 58 Kulplu Büyük Küp	29
Foto.: 59 Mühür	30
Foto.: 60 Mühür	30
Foto.: 61 Yonca Ağızlı Maşrapalar	31
Foto.: 62 Matara	31
Foto.: 63 Kapaklı Kap	31
Foto.: 64 Üç Ayaklı Kaplar	31
Foto.: 65 Süzgeçli Kap	32
Foto.: 66 Kaseler	32
Foto.: 67 Testi	32
Foto.: 68 Tek Kulplu Yonca Ağızlı Testiler	32
Foto.: 69 Gaga Ağızlı Testiler	33
Foto.: 70 Dev Krater	33
Foto.: 71 Urneler	33
Foto.: 72 Çift Kulplu Formlar	33
Foto.: 73 Tabak	34
Foto.: 74 Yonca Ağızlı Testi	34
Foto.: 75 Unguentariumlar	35
Foto.: 76 Seramik Banyo Küveti	36
Foto.: 77 Seramik Lahit İçerisinde İnsan İskeleti ve Kişinin Yaşarken Kullandığı Seramik Eşyaları	37
Foto.: 78 Büyük Erzak Küpleri	37
Foto.: 79 Yonca Ağızlı Testiler	38
Foto.: 80 Kâse	38
Foto.: 81 Matara	38
Foto.: 82 Bardak	38
Foto.: 83 Unguentarium	38
Foto.: 84 Tavşan Figürini	38
Foto.: 85 Tek Kulplu Testiler	38
Foto.: 86 Minyatür Şişeler	39
Foto.: 87 Yağ kandilleri	39

Foto.: 88 Kremasyonlar	39
Foto.: 89 Heykel Başı	39
Foto.: 90 Medusa Tasvirleri	39
Foto.: 91 Kadın Figürinleri	40
Foto.: 92 Röliker	40
Foto.: 93 Rölyefli Tuğla Parçası	41
Foto.: 94 Lahit Kapağı Parçası	41
Foto.: 95 Akroter	41
Foto.: 96 Fyalostomialar	41
Foto.: 97 Fyalostomialar	41
Foto.: 98 Burgaç Hatun Türbesi ve Pencere Alınlığındaki Fyalostomialar	42
Foto.: 99 Burgaç Hatun Türbesi Pencere Alınlığındaki Fyalostomialar Detay ...	42
Foto.: 100 Selçuklu Dönemi Seramikler	44
Foto.: 101 Haşhaş Tutan Figür Tasvirli Tabak	44
Foto.: 102 Yün Eğiren Kadın Figür Tasvirli Tabak	45
Foto.: 103 Figür Tasvirli Kâse	45
Foto.: 104 Sgraffittolu Çanaklar	45
Foto.: 105 Tabak Kenar Parçası	45
Foto.: 106 Sgraffittolu Çanak Dip Parçaları	46
Foto.: 107 Çini Plaka	46
Foto.: 108 Küçük Testi	46
Foto.: 109 Kışla Mahallesi Karşından Görünüm	48
Foto.: 110 Bölgede Yapılan Yol Açma Çalışmaları	49
Foto.: 111 Yüzeyde Bulunan Seramik ve Cürufklar	49
Foto.: 112 Yüzeyde Bulunan Seramik ve Cürufklar	49
Foto.: 113 Fırın Kalıntılarının Olduğu Düşünülen Kısım	50
Foto.: 114 Haç Dağı Bölgesinden Müzeye Getirilen Kırık Fincan Parçaları	50
Foto.: 115 Haç Dağı Bölgesinden Müzeye Getirilen Üçayaklar	50
Foto.: 116 Haç Dağı Bölgesinden Müzeye Getirilen Lacivert Şişe Parçası	51
Foto.: 117 Kürevî Şişeler	52
Foto.: 118 Tek Kulplu Testi	53
Foto.: 119 Potalar	53
Foto.: 120 Yağ Kandilleri	53
Foto.: 121 Tokat Yazmacılar Hanında Kullanılmış Olan Şişe Kiremitleri (19.yüzyıl)	63
Foto.: 122 Tokatlı Kiremitçi Mehmet Efendi Henry John Van Lennep, The Oriental Album, Twenty Illustrations, in Oil Colors, of the People and Scenery of Turkey, 1861	64
Foto.: 123 Henry John Van Lennep, The Oriental Album, Twenty Illustrations, in Oil Colors, of the People and Scenery of Turkey, 1861	64
Foto.: 124 Yer Karoları	65
Foto.: 125 Sırsız Saklama Küpü	67
Foto.: 126 Sırlı Saklama Kapları	68
Foto.: 127 Büyük Boy Sırlı Saklama Küpleri	69
Foto.: 128 Orta Boy Sırlı Saklama Kapları	70
Foto.: 129 Orta Boy Sırlı Saklama Kabi	70

Foto.: 130 Tek Kulplu Form	71
Foto.: 131 Tek Kulplu Form	71
Foto.: 132 Tek Kulplu Form	71
Foto.: 133 İki Kulplu Saklama Kapları	72
Foto.: 134 İki Kulplu Yayılc	72
Foto.: 135 İki Kulplu Testi	73
Foto.: 136 İki Kulplu Saklama Kabı	73
Foto.: 137 İki Kulplu Saklama Kapları	73
Foto.: 138 İki Kulplu Saklama Kabı	73
Foto.: 139 İki Kulplu Saklama Kabı	73
Foto.: 140 İki Kulplu-Kapaklı Saklama Kapları	74
Foto.: 141 Üç Kulplu Saklama Kabı	74
Foto.: 142 Dört Kulplu Saklama Kapları	74
Foto.: 143 Dört Kulplu Saklama Kabı	75
Foto.: 144 Dört Kulplu Saklama Kabı	75
Foto.: 145 Dört Kulplu Dekorlu Saklama Kapları	75
Foto.: 146 Kapaklı- Dört Kulplu Saklama Kabı	76
Foto.: 147 Kapaklı- Dört Kulplu Saklama Kapları	76
Foto.: 148 Altı Kulplu Saklama Kabı	76
Foto.: 149 Yedi Kulplu Saklama Kabı	77
Foto.: 150 Sekiz Kulplu Saklama Kapları	77
Foto.: 151 On Kulplu Saklama Kabı	78
Foto.: 152 Kâse Çeşitleri	78
Foto.: 153 Çanak	79
Foto.: 154 Sırlı Çanak	79
Foto.: 155 Kavanoz Çeşitleri	79
Foto.: 156 Kavanoz	79
Foto.: 157 Kavanoz	79
Foto.: 158 Kavanozlar	80
Foto.: 159 Kavanoz	80
Foto.: 160 Kavanozlar	80
Foto.: 161 Testiler	81
Foto.: 162 Şarap Testisi	81
Foto.: 163 Yağlık	81
Foto.: 164 Çapraz Yarım Sırlı Testi	81
Foto.: 165 Testiler	82
Foto.: 166 Dekorlu Testi	82
Foto.: 167 Dekorlu Testiler	83
Foto.: 168 Dekorlu Testiler	83
Foto.: 169 Tencere	84
Foto.: 170 Çaydanlık	84
Foto.: 171 Bardaklar	84
Foto.: 172 Sürahiler	84
Foto.: 173 Sürahi	85
Foto.: 174 Gaga Ağızlı Form	85
Foto.: 175 Mumluklar ve Kandil	85

Foto.: 176 Bektaşî Teslim Taşı	86
Foto.: 177 Alem	86
Foto.: 178 Tokat- Malkayasî Mahallesinde Bir Evin Çatısında Bulunan Alem ..	86
Foto.: 179 Yeşil Sırlı Kiremitler	87
Foto.: 180 Tokat Yazmacılar Hanında Bulunan Şişe Kiremitler	87
Foto.: 181 Sırlı Tuğla	87
Foto.: 182 Tokat- Taşhan Antika Dükkânında Bulunan Tuğlalar	87
Foto.: 183 Künkler	88
Foto.: 184 Baca Kapağı	88
Foto.: 185 Lütfü Biz Atölyesi	89
Foto.: 186 Fikri Biz, Hasan Biz kardeşler	89
Foto.: 187 Lütfü Biz Atölyesinin Bahçesi	89
Foto.: 188 Lütfü Biz Gezirlik'te Atölyede Çalışırken	90
Foto.: 189 Sivaz Yazılı Fincan Altı	92
Foto.: 190 Fincanın İçi	92
Foto.: 191 Tokat Kalesi Onarımı Yapılan Kısım	92
Foto.: 192 Tokat Kalesi Onarımında Ortaya Çıkan Kütahya Tarzı Fincan Parçaları	92
Foto.: 193 Tokat'ta, 1980 Yıllarında Bir Atölyede Çamurun Ayakla Çiğnenmesi	93
Foto.: 194 Karasakızlı küp	94
Foto.: 195 Lütfü Biz'in Evinde Bulunan Kendi Yaptığı Tokat Seramiği	95
Foto.: 196 Tokat'ta Bir Seramik İşletmesi – 1940	96
Foto.: 197 Zile 23 Nisan Ulusal Egemenlik Ve Çocuk Bayramı -1969	97
Foto.: 198 Kazım Çömlekçioğlu ve kızı Nazan Çömlekçioğlu	98
Foto.: 199 Ruhi Karavul(Kazım Çömlekçioğlunun abisi)- Halis Karavul (Kazım Çömlekçioğlunun babası) yazan tabela	99
Foto.: 200 Tokat'ta bir çömlekçi atölyesi. Çarkı çeviren, gözleri görmeyen aynı zamanda halk ozanı olan Kör Sali	99
Foto.: 201 Kazım Usta Tornada	100
Foto.: 202 Tokat Çömlekçilik Atölyesinde Yapılan Ürünlerden Örnekler	101
Foto.: 203 Toprağın Havuza Alınması	105
Foto.: 204 Çamur Haline Getirilen Toprak	105
Foto.: 205 Dinlenmeye Alınan Çamur	106
Foto.: 206 Çamurun Vakumpresten Alınması	106
Foto.: 207 Astarlı Formun Pişirim Sonrası Oluşan Görüntüsü	107
Foto.: 208 Kuru Çamurun Toprak Haline Getirilmesi	108
Foto.: 209 Döküm Çamuru Haline Getirilen Tokat Çamuru	108
Foto.: 210 Kalıba Döküm Yapılırken	108
Foto.: 211 Döküm Sonrası	108
Foto.: 212 Döküm Form	108
Foto.: 213 Bisküvi Pişirimi Yapılan Formlar	108
Foto.: 214 Gökeyüp Çömlekçiliğinde Elle Şekillendirme	110
Foto.: 215 Çarkta Şekillendirme	111
Foto.: 216 İşliklerde Kurumaya Bırakılan Formlar	111
Foto.: 217 Astar Toprağının Doğal Hali	113

Foto.: 218 Tokat Seramik Astarı	113
Foto.: 219 Pişme Rengi Krem Olan Tokat Astarı	113
Foto.: 220 Günümüz Fırının Dıştan Görünüşü	115
Foto.: 221 Fırının Oldukça Yüksek Olan İçi	116
Foto.: 222 Tek Ateşleme Yeri	116
Foto.: 223 Tokat Seramik Çamurunun Pişmeden Önceki Rengi	117
Foto.: 224 Tokat Seramik Çamurunun Bisküvi Rengi	117
Foto.: 225 Kuru Küçülmesi	117
Foto.: 226 Pişirim Sonrası Toplam Küçülme	117
Foto.: 227 Sarı ve Yeşil Sırın Birlikte Kullanıldığı Testi	119
Foto.: 228 İçi Yeşil Dışı Sarı Sırlı Seramik	119
Foto.: 229 Barbutin Tekniğinde Yapılmış Tokat Seramiği	121
Foto.: 230 Stilize Yaprak ve Lotus Çiçeği Bezemeli Barbutin Tekniğiyle Yapılmış Testi	121
Foto.: 231 Yaprak, Dal ve Penç Motifleri ile Süslenmiş Testi - Barbutin Tekniği	122
Foto.: 232 Penç Motifleri ile Süslenmiş Testi - Barbutin Tekniği	122
Foto.: 233 Penç Motifli Testi - Barbutin Tekniği	123
Foto.: 234 Lotus ve Penç Motifli Testi - Barbutin Tekniği	123
Foto.: 235 Barbutin ve Sgraffitto Tekniği Bir Arada Kullanılmış Form	124
Foto.: 236 Yiv- Set, Çizgi ve Tırtık Kullanılmış Formlar	125
Foto.: 237 Türkçe ‘‘Yusuf Sarıçam 1969’’ yazılı testi	126
Foto.: 238 Üzerinde 1281 (Miladi 1865) Yazılı Büyük Küp	126
Foto.: 239 Sekiz Kulplu Form	127
Foto.: 240 Kapağa Kazıma Tekniği İle ‘‘19’’ Yazılmıştır	127
Foto.: 241 Üzerinde Tarih Yazılı Testi	128
Foto.: 242 Arapça ‘‘1876’’ Arapça ‘‘1293’’ (miladi 1876) Rakamlarının Yazılı Olduğu Form	129
Foto.: 243 Okunabilen Ermenice Misak ... ik 1403 / 1879 Noyemper (Kasım) 10 Hagop a D (Latin harfleriyle) soc (Ermenice) yazılıdır	129
Foto.: 244 İki Kulplu Kırık Testi ‘‘Buz attım abu bardak içine, Ab-ı kevser olsun bundan içene’’ eski Türkçe yazılı Tokat Seramiği	130
Foto.: 245 Dericilikte Kullanılan Büyük Küp	131
Foto.: 246 Sırsız Testiler	132
Foto.: 247 Yeşil Sırlı İki Kulplu Küp	132
Foto.: 248 Yeşil Sırlı Dört Kulplu Küp	132
Foto.: 249 Küp Çeşitleri	133
Foto.: 250 Demirden Tuğla Kalıbı	134
Foto.: 251 Pişmeyi Bekleyen Altıgen Tuğlalar	134
Foto.: 252 Gaga Ağızlı Form Hitit Dönemi (M.Ö.1750-1200)	135
Foto.: 253 Gaga Ağızlı Form (18-19.yy-Tokat)	135
Foto.: 254 Dephas- Eski Tunç Çağı (M.Ö.3000 – 2000)	136
Foto.: 255 18-19.yy-Tokat Form	136
Foto.: 256 Kase- Hitit Dönemi (M.Ö.1750-1200)	136
Foto.: 257 Kase-19.yy-Tokat	136
Foto.: 258 Çift Kulplu Büyük Küp Hitit Dönemi (M.Ö.1750-1200)	137

Foto.: 259 Kulplu Form- 18.19.yy Tokat	137
Foto.: 260 Çift Kulplu Büyük Küp Hitit Dönemi(M.Ö.1750-1200)	137
Foto.: 261 Kulplu Form-18.19.yy Tokat	137
Foto.: 262 Mühür Hitit Dönemi (M.Ö.1750-1200)	138
Foto.: 263 Testi - 18.19.yy Tokat	138
Foto.: 264 Büyük Erzak Küpleri Roma Dönemi (M.Ö.30-M.S.330)	139
Foto.: 265 Büyük Erzak Küpü 18.19.yy Tokat	139
Foto.: 266 Bardak- Roma Dönemi (M.Ö.30-M.S.330)	139
Foto.: 267 Bardak 18-19.yy –Tokat	139
Foto.: 268 Çaydanlık - Hitit Dönemi (M.Ö.1750-1200)	140
Foto.: 269 Çaydanlık, 18.19.yy Tokat	140
Foto.: 270 Kremasyon Roma Dönemi (M.Ö.30-M.S.330)	140
Foto.: 271 Kapaklı Form, 18-19.yy –Tokat	140
Foto.: 272 Yonca Ağızlı Maşrapa Frig Dönemi (M. Ö.750-550)	141
Foto.: 273 Yonca Ağızlı Testi Helenistik Dönem (M.Ö.330-30)	141
Foto.: 274 Yonca Ağızlı Testi Roma Dönemi (M.Ö.30-M.S.330)	141
Foto.: 275 Yağlık- 18.19.yy Tokat	141
Foto.: 276 Bizans Dönemi(M.S.330-1071)	142
Foto.:277 Tokat-Burğaç Hatun Türbesi Pencere Alınlığındaki Fyalostomialar XIII.yy.İlhanlı	142

GİRİŞ

“Tokat M.Ö 4000 yıllarından başlayarak, 14 devlet ve birçok beyliğin yaşadığı ve birçok beyliğin egemen olduğu Yeşilirmak havzası içinde yer alır. Karadeniz kıyılarının dar ve nemli, İç Anadolu’nun geniş ve kuru alanlarından, dağ sıralarıyla kendini doğal olarak ayıran Tokat, geniş ve sulak vadiler ile bunlar arasındaki geçitlerden oluşan bereketli alanların orta yerinde bulunmaktadır.” (Yavi, 1986: 9).

Olumlu coğrafi ve iklim yapısıyla ve bunun neden olduğu zengin ekonomisiyle, birçok etnik farklılıkları da kendine çekmiştir. Yaklaşık 6000 yıllık tarihi boyunca önemli bir ticaret ve kültür merkezi olmuş, önemli bir Anadolu şehridir.

İlin tarihi devirlerine bakıldığında; Hatti Uygarlığı, Hitit İmparatorluğu, Frig Uygarlığı, Med Devleti, Pers İmparatorluğu, Büyük İskender İmparatorluğu, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Arap Devletleri, Danişmend Devleti, Anadolu Selçuklu Devleti, Moğol İmparatorluğu, İlhanlı Devleti, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyetinin oluşturduğu görülmektedir.

Tüm bu devirlere bakıldığında havzanın coğrafi konumu, yer altı ve yeryüzü doğal kaynak zenginliği bölgeye yerleşimi oldukça desteklemesinin yanında, her uygarlık kendinden sonra gelen uygarlığa gelişerek zemin oluşturduğu açıkça görülmektedir.

8. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İslam dünyasına giren Türkler, XI. yüzyıldan sonra, Oğuz asıllı Danişmend ve Selçukluların üstünlükleriyle beraber, 700 yıllık Bizans uygarlığına son vermişlerdir. Orta Asya'dan Anadolu'ya yayılmaları sürecinde kültürel özelliklerini kaybetmemişler, kendinden başka değişik kültürlerin etkilerini de özümseyerek kendi kozmopolit kültürlerini oluşturmuşlardır. Bunun gibi, bütün bu uygarlıklarla iç içe olan bu bölgede, ortaya çıkan çok çeşitli mimarlık, kültür ve sanat kadar, sosyal yaşantı ve geleneklerde günümüze kadar gelen birçok sentez örnekleri vardır.

Çok çeşitli kültürü üzerinde barındıran bu bölgede, birçok kültürel yapı ve kalıntlarına, bolca rastlanmaktadır. Bunlardan başlıca ve en önemlileri olarak sayılabilecek;

“Tokat’ın İlçelerinden olan Erbaa’da antik Horoztepe yerleşimi, Hitit yerleşim yeri, Zile’de Maşathöyük Örenyeri, Sulusaray’da Roma - Bizans Dönemlerinin izlerini taşıyan Sebastapolis, Merkez Gümenek denilen bölgede tarihi Komana şehri, Roma Döneminde yol güvenliği için kurulmuş olan Tokat Kalesi, Danişmend Devletine Başkentlik yapmış olan Niksar’da bulunan tarihi kale, Malazgirt sonrası yapılan en eski Türk Camisi Garipler Camii, Yağbasan medresesi, Gökmedrese, Yeşilirmak-Hıdırlık köprüsü, 9 adet zaviye, Osmanlı Dönemine ait Alipaşa camii ve hamamı, Voyvoda han (Taşhan), Deveciler Hanı, Arastalı Bedesten, 18. Yüzyıla ait bütün Anadolu’nun en görkemli tavan göbeğine sahip Latifoğlu Konağı Müze Evi, ahşap Mevlevihanesi, Saat Kulesi, Bey sokağı, Bey Hamam Sokağı, Halit Sokağı ve Sulusokak’ ta bulunan sivil mimarlık örneği yapılarla, Türklerin Anadolu’ya gelişlerinden itibaren 900 yılda mimarlık adına ortaya koydukları önemli eserlerin kesintisiz olarak görülebileceği önemli bir şehirdir” (Yavi, 1986: 9).

Tokat Seramiklerinin tarihsel gelişimini izlemek ve belgelemek amacıyla yapılan bu araştırmada, Tokat’ta ki bu önemli yapılardan olan Tokat Müzesi, Tokat Mevlevihane Vakıf Müzesi ve Latifoğlu Konağı, bizlere rehberlik etmesi açısından değerlendirilmeye alınmıştır. Bu mekânlar Tokat Bölgesinde yapılan kazılar neticesinde elde edilen buluntuların, bilimsel olarak analizlerinin yapıldığı ve eserlerin etütleri yapılarak kronolojik tasnif dikkate alınarak sergilendiği yerlerdir.

Seramik, temelinde ateş ve toprağın olduğu maddelerin özüne dayanan, toplumlarda ateşin bulunmasından sonra tesadüfen ya da gereksinimle sonucunda ortaya çıkmış, önceleri işlevsel, sonraları da görsel olarak hemen hemen tüm toplumların en eski kültür ve sanat uğraşlarından biridir.

Çok geniş bir uygulama alanı bulan seramik sanatı binlerce yıldır artan gelişmelere paralel olarak devamlı ilerlemektedir. İkel dönem çömlerinden, günümüzde uzay çağı teknolojisine kadar uzanan geniş yelpazeye sahiptir.

Seramik kap-kacak kullanımının olduğu tüm toplumlarda vazgeçilmezdir. Geniş bir coğrafyada, geniş bir uygulama alanına sahip olan seramik, Anadolu’nun hemen her bölgesinde el sanatı olarak üretiminin yapıldığı söylenebilir.

Bir ulusun kültürel kimliğinin en canlı ve anlamlı belgeleri el sanatlarıdır. Onlara ilk çağlardan, günümüze kadar geçen süre boyunca estetik ve ekonomik amaçların dışında, toplumun duyarlılığını, kültürel birikimlerini, dinsel inançlarını, toplum içi ilişkilerini ve güncel yaşamlarını yansıtan objeler halinde bakılabilir.

Anadolu'da bir el sanatı olarak seramik üretimi, gerek saray için, gerekse halkın sanatı olarak geniş bir etki alanına sahip olmuştur. Saray için üretim yapan İznik seramikçiliğinin dışında, halk sanatı olarak, bağımsız ve halkın kendi ihtiyaçlarını karşılayan genelde işlevsel olan seramikler de üretilmiştir. Geçmişten günümüze kadar üretimini sürdüren Kütahya, Çanakkale, Diyarbakır gibi, Tokat da özgün seramik merkezlerinden biri olmuştur.

Kendine özgü biçim, kompozisyon ve renk anlayışında üretilen Tokat Seramikleri, oldukça sade olan üretimlerin yanı sıra, formlarındaki yaratıcılık ve yüzey dekorlarında kullanılan motifler yönünden oldukça zengin örneklere de sahiptir. Ayrıca kullanılan astar ve sırlarda belirgin bir kalitenin olması dikkat çekicidir.

Biçim, renk, motif özellikleri ile farklılık yaratan Tokat seramiklerine bu anlamda bakıldığında, hem görsel, hem de işlevsel olarak geniş bir yelpazeye sahip, yüzlerce yıldır güncelliğini yitirmemiş bir halk el sanatıdır denilebilir.

Kaynaklar genel olarak Tokat'ta seramik üretimini 18.yy-20.yy ile sınırlandırmaktadır. Bu durum 17.yy sonlarına doğru İran'dan sürgün edilen Ermeni halkı ve Ermeni ustaların varlığı ile birdenbire ortaya çıkmış bir seramikçilik olarak hissettirmektedir. Ermeni ustaların varlığı elbette yadsınamaz bir gerçektir. Fakat Tokat'ta seramiğin üretimini yalnızca Ermeni sanatına ve bu tarihlere bağlamanın yanlış olduğu kanaatindeyiz. Yapılan araştırmalarda, Tokat Seramikçiliğinin yalnızca 18.yy-20.yy ile sınırlı olmayıp, kazılardan elde edilen arkeolojik buluntular sayesinde bu topraklarda yaklaşık 6000 yıllık bir seramik serüveninin olduğu görülmektedir. Araştırmalar boyunca incelenen çok sayıda ki buluntulardan yola çıkıldığında Tokat'ta geçmiş ve günümüz seramikleri birlikte değerlendirildiğinde,

bugünkü seramiklerle birtakım benzerlikler taşıdığını, üretim konusunda aralarında sıkı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Aynı coğrafyada farklı kültürlerin farklı etkilenmeleri olsa da, sonuçta seramik üretimi konusunda aynı potada oldukları açıkça görülmektedir. Tezin kapsamında, Tokat'ta kazılardan ele geçen seramik formlarla, günümüz seramiklerinin form ve motif örgülerinde birtakım benzerliklerin bulunduğuna yer verilmektedir.

Bu tezde; günümüzde kaybolmaya yüz tutmuş, geleneksel Tokat Seramiklerini gündeme getirerek, tarihi geçmişi ile beraber ele almak, form, malzeme, teknik, renk, motif ve kompozisyon özelliklerini belirlemek, günümüze kadar ulaşmış bulunan seramikleri tespit edip incelemek, belgelemek ve yeniden üretilmeleri konusunda teknik destek verebilmek amaçlanmaktadır.

Bu amaç doğrultusunda Dokuz Eylül Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi desteği ile ele alınmış olan tezin, araştırma, inceleme, analiz ve uygulama çalışmalarıyla gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Konuyla ilgili literatür taraması yapılarak yazılı tüm belge ve fotoğrafların toplanıp derlenerek ilk aşama kaydedilmiştir. Belgeler olarak transkripsiyonu yapılmış, toplamda iki bin sayfayı bulan Tokat Şer'iyeye Sicil Defterleri incelenmiş, aralarında seramik ile ilgili olabilecek bilgiler taranmıştır.

Bölge müzelerine gidilerek eserler incelenmiş, ilgili yayın ve envanterler taranmıştır. Konuya vakıf kişi ve kurumlar, kazı ve ören yerleri ziyaret edilmiştir. Tokat'ta bulunan çömlekçi atölyesi ve çömlekçi ustaları ile yapılan söyleşilerle konu desteklenmiştir. Geçmişte ve bugünkü koşulları ile Tokat yöresinin toprak yapısı ve hammadde durumları incelenmiştir.

Bu araştırma üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; bir bölgede önemli tarihsel olayların ve beraberinde kaydedilen siyasal gelişmelerin, coğrafi konumun, ekonomik durumun, sosyal ve etnik dokunun bölgenin sanatının anlaşılması açısından önemli olduğu varsayımından hareketle, birçok kaynağa başvurularak, Tokat şehri ve tarihçesi, bölgenin coğrafi, ekonomik, sosyal ve

etnik yapısı incelenmiştir. Genel tarihçenin dışında, Tokat'ın seramik üretiminin tarihçesinin de ele alındığı bu bölümde, dönemler sırasıyla incelenmiş, seramiğin bu dönemler içerisindeki rolü ve aldığı şekillere yer verilmiştir. Bu anlamda Tokat Bölgesinin, arkeolojik buluntular ve etnografik malzemeler fotoğraflanarak değerlendirilmesi yapılmış, seramik üretim kronolojisi oluşturulmaya çalışılmıştır.

Kronolojiye eşlik eden fotoğraflarda ki eserlerin çokluğu nedeniyle, eser ölçülerine yer verilmemiştir. Böyle bir ek bilginin hem çok yer tutacağı hem de bunun ayrı bir envanter çalışması olabileceğinden dolayı, eserler gruplar halinde ve ölçüleri yaklaşık olarak verilmiştir.

İkinci bölümde; Tokat seramiklerinin üretim teknikleri ve günümüzdeki durumu ayrıntılı olarak incelenmiştir. Teknik yapısı ve üretim tekniklerinde; toprak, çamur, astar, torna, fırın sır, oksitler, motif, kompozisyon, formların yapısı ve işlevselliği olarak incelenmiştir. Ayrıca Tokat çamur, astar yapıları ve seramiklerinin Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Maden Analizleri Ve Teknolojisi Dairesi Başkanlığı Laboratuvarlarında (MTA) analizleri yaptırılarak sonuçlar değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde; Yeniden ve örnek üretimler kapsamında, Tokat seramiklerinin form, biçim, renk, motif, astar, çamur ve sır yapılarından hareketle yaptığımız uygulamalara yer verilmiştir.

1. BÖLÜM

TOKAT İLİNİN TARİHÇESİ VE BÖLGENİN SERAMİK BULUNTULAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1. Tokat İlinin Tarihçesi, Sosyal ve Etnik Dokusu

1.1.1. Tokat'ın Tarihçesi

Tokat, Karadeniz bölgesinin orta, iç kesiminde yer alan bir vilayet olup, ilin deniz seviyesi yüksekliği 623 metredir. Yüzölçümü 10.071 km² olup, Karadeniz Bölgesindeki toplam 17 İl içerisinde, yüzölçümü bakımından en büyük 4'üncü ildir.

“Tokat kent adının kökeni konusunda çeşitli rivayetler ileri sürülmüştür. Bazı çalışmalarda Tokat'ın Togayıt Türkleri tarafından kurulduğu, ya da Tok- kat - Surlu şehir - veya Tok-at - besili at - anlamına geldiği ileri sürülmüştür.

Paul Wittek, Tokat'ın Bizans şehri Dokeia/Tokat olduğunu ileri sürmüş ve ileri sürdüğü çeşitli delillerle bunu ispatlamaya çalışmıştır. Sargon Erdem de Tokat kelimesinin ne anlama geldiğini çeşitli görüşler çerçevesinde ele alarak incelemiştir. Sargon, Paul Wittek'in görüşü çerçevesinde Dokeia ismi Grekçe olup, kent adının **çanak memleket** anlamına geldiğinin söylenebileceğini, "etrafını çevreleyen dağlar arasında, gerçek bir çanak görünümünde olan ve devamlı surette içine su dolmak yani sel gelmek tehdidi altında yaşayan bu memleket için verilebilecek en uygun ismin" de bu olduğunu belirtmektedir (Erdem, 1987: 11-16).

Burada ki çanak kelimesi; seramik yapımı konusunda etkin olan bir bölgenin, coğrafi olarak hem çanağa benzetilmesi, hem de seramik çanağın yapıldığı bir yer olması ile bağlantılı verilmiş bir ad olabileceği düşünülebilir.

Tokat'ın tarihine bakıldığında, M.Ö. 6000'lere inen bir geçmişinin olduğu bilinmektedir. 6000 yıldan bu yana yaşamış olan uygarlıkların kültür sentezlerini barındıran çok ilginç ve orijinal örneklere sahip bir bölgedir.

“İlin önemli tarihi devirlerini; Hatti, Hitit, Frig, Med, Pers, Büyük İskender, Roma, Bizans, Arap, Danişmend, Anadolu Selçuklu, Moğol, İlhanlı, Osmanlı Devleti ve İmparatorlukları ile Türkiye Cumhuriyeti oluşturmaktadır.”(Yavi, 1986: 1).

“İlkçağlardan başlayarak 14 devlet ve birçok beyliğin hâkim olduğu bu şehre ilk yerleşenlerin Etiler olduğu bilinmektedir. Yeşilırmak ve Kelkit ırmakları arasında yaşayan bu topluluğa ait eserler bulunmuştur. Yapılan kazı çalışmalarında Erbaa yakınlarındaki Horoztepe ve Kazova'nın çeşitli yerlerinde bunlara ait kalıntılar elde edilmiştir”(1967 Tokat İl Yıllığı, 1967: 28).

Tokat'ın 10 km. kuzeydoğusunda bulunan “Gümenek'te ise (Komana Pontica: eski adı Komanat) birçok mabet kalıntısı bulunmaktadır. Pontus krallığından derece itibari ile sonra gelen bu yer, daha sonra Roma hâkimiyetine geçmiştir. Pontus hükümdarı Mithridates zamanında Komanon isminde birçok para bastırılmıştır”(Gökbilgin, 1997: 26).

Tokat'ta “Roma hâkimiyetinden önce İranlılar, İranlıların zayıf düşmesi ile de Pontus devleti bölgeye hakim olmuştur. Bir müddet sonra da Romalı komutan Sezar, orduları ile gelerek Pontus hükümdarı VIII. Mithridates'i Zile yakınlarında yenilgiye uğratmıştır. Tarihe geçen meşhur sözü olan " Vene – Vidi - Vici'yi (Geldim-Gördüm-Yendim) sözünü burada söylemiştir.

Tokat bölgesi M.Ö. 47 yıllarında Roma hâkimiyeti altına girmiştir. M.S. 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasıyla bu bölge Doğu Roma'nın (Bizans) hâkimiyeti altına girmiştir. Bizanslılar döneminde bu bölge İran ve Arap akınlarına sahne olmuştur. Emeviler'den sonra gelen Abbasiler (740) buralarda etkili olmuşlardır”(Tokat İl Yıllığı, 1973: 19-27). “Tokat ve çevresi, Arapların eline geçmişse de bir süre sonra tekrar Bizansa, sonra da Abbasilerin eline geçmiştir. (M.S.860)” (Gökbilgin, 1997: 401).

“Büyük Selçuklu sultanı Alparslan'ın Bizans ordusunu 1071'de Malazgirt'te bozguna uğratmasıyla Anadolu'nun kapıları Türklere açılmıştır. 1075'te İznik başkent olmak üzere yeni bir devlet kurulmuştur”(Göde, 1987: 17).

“Alparslan, Malazgirt zaferinden sonra Erzurum bölgesini Saltuk Gazi'ye; Mardin ve Harput taraflarını Artuk Gazi'ye; Erzincan, Kemah, Divriği ve Şebın Karahisar'ı da Mengücek Gazi'ye, Sivas, Tokat, Niksar ve Çorum bölgesini de Danişmendli'lere vererek Anadolu'nun Türkleşmesini ve İslamlaşmasını sağlamıştır”(Turan, 1999: 112).

Bu dönemde “Danişmend Beyliği'nin kurucusu Danişmend Gaziye verilen Tokat, bir kültür merkezi vasfını korumuş ayrıca kente Yağlıbasan medresesi ve Çukur medrese gibi eğitim-öğretim müesseseleri kazandırmıştır. Taşköprü, Gök Medrese, Vezir Ahmed Paşa Mescit Ve Türbesi, Sümbül Baba Zaviyesi, Şeyh Meknun Zaviyesi,

Halef Sultan Medresesi ve Alaca Mescit, Selçuklu döneminde yapılan kültür ve eğitim müesseselerden bazılarıdır”(Beşirli, 2005: 9).

Daha sonra hüküm süren I. Aleaddin Keykubad zamanında yapılan, “Necmeddin Ebu’l Kasım Tusi'nin Tokat'ın Sulu Sokak'ta bulunan türbesi (1248), Pervane Seyfeddin Hamid'in, Yeşilirmak üzerine yaptırdığı köprü önemli tarihi yapılar arasındadır” (Gökbilgin, 1997: 402).

Selçuklulara ait kültür ve sanat eserlerini bünyesinde barındıran Tokat, “Selçuklu Türkiye'sinde “dar'ün-nusret” (yardım şehri) olarak da tarihe geçmiştir”(Göde, 1987: 18).

“Tokat, 12. ve 13. yüzyıllarda Anadolu'daki en önemli kentlerden biri olma özelliğine sahiptir. Özellikle kervan yollarının geçtiği bir bölgede yer alması, Tokat'ın kısa sürede gelişmesini sağlamış, bu ekonomik gelişme ile şehir kısa sürede birçoğu günümüze ulaşan dini veya sosyal işlevli yapılar ile donatılarak imar edilmiştir.” (Yavi, 1986: 1).

“Selçuklular zamanında Anadolu'nun 6. büyük kenti olan Tokat, 1250 yılından itibaren Moğol baskısı altında olmasına rağmen, İlhanlı egemenliğine kadar gelişmesini sürdürmüş, antik dönemlerde olduğu gibi ekonomi ve ticaret gelişmiş doğu-batı yönündeki büyük ticaret kervanlarının konakladığı hanlar, kervansaraylar ile düzenli yol ve köprüler inşa edilmiştir. Moğolların yaptığı büyük tahribatın ardından 14. yüzyıl sonunda Osmanlı egemenliğine giren Tokat, yükselme döneminde bölgenin tarım ve sanayi merkezlerinden biri olmuştur. Evliya Çelebi'nin uzun uzun anlattığı Tokat, bağ, bahçe ve ovaları ile Osmanlı ordularının konaklama ve gıda ambarı olmuş bir şehirdir. Bakırcılık, ipekçilik ve pamuklu dokuma ile çeşitli sanayi ve el sanatları gelişmiş, iş hanları ve çarşıları Bağdat ve Bursa ile kıyaslanır olmuştur” (Yavi, 1986: 9).

“Tokat 14. yüzyılın ortalarından itibaren İlhanlılar'a tâbi Anadolu eyaletinin bir kenti olmuştur” (Beşirli, 2005: 9). İlhanlı idaresinde de bir kültür merkezi olma özelliğini devam ettirmiştir.

“14. yüzyılda Anadolu beylikleri arasında yer alan Eratna hâkimiyeti Tokat'ı da kapsamaktadır. Anadolu da birliği kurmak isteyen Osmanlıların da içinde bulunduğu beylikler, birbirleriyle bu dönemde mücadele etmeye başlamışlardır. Tokat'taki emirler arasındaki savaştan bezgin düşen halk, bir müddet sonra Osmanlı hâkimiyetini istemiştir.

Timur tarafından Ankara civarında yapılan savaşta (M.1402) Beyazıt, esir düşmüştür. Timur ülkeyi Yıldırım'ın oğulları arasında paylaşmıştır. Tokat, Amasya civarı Çelebi Mehmed'e düşmüştür. Bu dönemde bu sultanın birtakım çetelerle uğraştığı görülmektedir” (Gökbilgin, 1997: 404).

“İsfendiyaroğulları, Kara Devletşah, Kubadoğlu, İnaloğlu, Gözleroğlu, Köpekoğulları ve Mezid Bey isyanlarını bastıran Çelebi Mehmed, padişah olduktan sonra ancak iki yıl daha yaşamış, şehzadeliliğinin geçtiği Amasya ve Tokat'la ilgilenmiştir”(Beşirli, 2005: 9).

“II. Murat zamanında Beylerbeyliği olarak idare edilen bu şehirde, Drakula (Kazıklı voyvoda) ve kardeşi, II. Murat tarafından Tokat Kalesi'nde dört yıl rehin tutulmuşlardır”(Tokat İl Yıllığı, 1967: 29).

“Fatih Sultan Mehmet zamanında (1451-1481) ise, Osmanlı – Akkoyunlu ilişkileri bu bölgeyi etkilemiştir. İdari bakımdan Amasya'ya bağlanan Tokat, Uzun Hasan tarafından yağmalanmıştır. 1472 yılında Uzun Hasan ve Karaman kuvvetlerinin baskınına uğradığı zaman, mal, can ve her nevi kıymetli eserler bakımından büyük zarar görmüştür”(Tansel, 1999: 309).

II. Beyazıt ve Yavuz dönemlerinde de Tokat önemli bir yerleşim merkezidir. “Bu dönemde Şah İsmail'in faaliyetleri neticesinde bölgede bir takım huzursuzluklar olmuştur. Yavuz döneminde (1514 - 1520), ortaya çıkan Celaliler ile Baba Zünun, Tokat bölgesinde karışıklık çıkartmışlardır. Yavuz Sultan Selim (1520 - 1567), müdahale ederek olayları bastırmıştır.

Bölge verimliliği nedeni ile 1617 yılında Valide Sultan Hası yapılmıştır. Bura stratejik öneminden dolayı orduların geçiş alanı ve kışladığı bir merkez olmuştur”(Tokat İl Yıllığı, 1967: 20).

“Fatih Sultan Mehmet ve Yavuz Sultan Selim, doğu seferlerinde Tokat'a uğramışlar ve kentte konaklamışlardır. Ayrıca Kanuni Sultan Süleyman, İran seferinden dönüşünde 22 Ekim 1559 yılında Tokat'a gelmiştir. Tokat şehri III. Selim zamanında yapılan yeniliklerden payını almış ve bu bölgede birçok gelişme görülmüştür” (Yavi, 1986: 63 - 65).

Tüm bu gelişmelerin yanı sıra bu şehir ekonomik ve sosyal yaşamını derinden etkileyen felaketlere de sahne olmuştur. Bunlardan en önemli olanlar depremler, yangınlar ve veba salgınıdır.

“En önemli ve en çok zarar veren depremler; 1498 yılında, küçük kıyamet diye adlandırılan bir deprem olmuş, fakat hasarları konusunda bilgi yoktur”(Tokat İl Çevre Durum Raporu, 2009). Bazı ek kaynaklarda, 1498 yılında olan depremin, 10 şiddetinde olduğundan bahsetmekte, fakat o günün teknolojik ölçümünün ne derece doğru olduğu konusunda herhangi bir değerlendirme olmadığı için, bu söylem şüpheli bulunmaktadır.

“Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Ulusal Deprem İzleme Merkezi tarafından yayınlanan Bütünleştirilmiş Homojen Türkiye Deprem Kataloğuna göre; Tokat'ta son yüzyılda 1916 yılında 7.1, 1939 yılında 7.9 şiddetinde ki Erzincan depreminden”(Tokat İl Çevre Durum Raporu, 2011: 275). bölgeye yakınlığı nedeniyle oldukça fazla etkilenmiş, “çok ağır hasarlara ve can kaybına neden olarak 40.000 (kırk bin) kişi ölmüştür. 1942 yılında da 7.0 şiddetinde Niksar-Erbaa hasar yapıcı depremlerinin etkisi altında kalmış ve kayıtlara göre 500 kişi ölmüştür”(Gündoğdu, 2006: 6).

“1090 ve 1679-1680 senesinde Tokat'ta büyük bir yangın meydana gelmiştir. Dönemin ev yapım teknolojisi daha çok ahşap evler üzerine kuruludur. Ahşap evlerde ve iş yerlerinde sık sık meydana gelen yangınlar kısa zamanda büyüebilmekte ve bir felakete dönüşebilmektedir. Yangın şehrin canlı ticaret merkezlerinden biri olan Sulu Sokak civarında etkili olmuştur. Ekim 1701'de Tokat'ı ziyaret eden Tournefort, tarih vermeden, gelişlerinden bir süre önce Tokat'ta büyük bir yangın çıktığını, kentin büyük bölümü ile köyleri kül eden bu yangın yüzünden ağızlarına kadar dolu olan dükkânların yandığını ve birçok tüccarın iflas ettiğini belirtmektedir”(Texier, 2002: 167).

Veba hastalığı ise 17. Yüzyılda yaşanmıştır. “Ortaçağ'da Avrupa ülkelerinde çok etkili olan veba salgını, Osmanlı İmparatorluğu'nda da etkisini 17. yüzyılda göstermeye başlamış ama asıl büyük salgınlar 18. yüzyılda yaşanmış, bu durum 19. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir. Her ne kadar vebanın daha çok liman kentlerinde görüldüğü ve buralardan iç bölgelere yayıldığı kanaati yaygınsa da ticaret yolları üzerinde olması ve pek çok farklı mınıtkadan gelen tüccarların Tokat'ta faaliyette bulunması nedeniyle şehir halkı bu salgından etkilenmiştir, fakat ciddi boyutlara ulaşmamıştır”(Ekin, 2009: 68-69).

Tokat, “1683 yıllarında Sivas vilayetine bağlı nahiye olarak idare edilmiştir. Sonraları ilçe olmuş ve 1878 yılında mutasarrıflık haline getirilmiştir. 1920 yılında müstakil liva (sancak) olan Tokat, mülki taksimatla il olarak 1923'te kurulmuştur”(Karabay, 2007: 8).

Cumhuriyet Dönemi ve Kurtuluş Savaşı yılları sıralarında Tokat'ta yaşanan bazı olaylara ‘‘Tokat’’ adlı kitabında dikkat çeken Ersal YAVİ;

‘‘Samsun’da kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nin bir şubesi Tokat’ta açılarak Karadeniz’de Rum Devleti özlemcilerine engel olunmuştur demektir. Erzurum’da 20 Mart 1919’da kurulan Şarki Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ile irtibata geçen Tokatlılar, Karadeniz Türkleri Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini feshetmişlerdir. İzmir’in Yunanlılarca işgali ilk kez, Niksar ilçesinde 20 Haziran 1919’da yapılan bir miting ile tel’ in edilmiştir. 13 Haziran 1919’da Atatürk, Samsun ve Havza ve Amasya üzerinden gizlice Tokat’a gelmiş, kendisini tutuklamak üzere Sarayca gönderilen Ali Galib’in planlarını bozmuş ve Tokat’ta kendisine sadık 25 kişilik aydın grubuna durum ve amaçları konusunda bilgi vermiştir. 12 Eylül 1919’da Sivas’ta yapılan kongreden sonra Tokatlılar İstanbul hükümeti ile bağlılıklarını kestiklerini ifade etmişlerdir’’(Yavi, 1986: 69).

‘‘16 Mart 1920’de İstanbul’un İngilizler tarafından işgali üzerine 17 Mart’ta Tokat’ta büyük bir miting tertip edilmiş, ardından 23 Nisan’da Ankara’da Türkiye Büyük millet Meclisi’nin açılması bildirilerek, Tokat’tan meclise gidecek olan delegeler belirlenmiştir. Bu arada yörede meydana gelen irticai hareketler bastırılarak, huzur sağlanmış, 29 Ekim 1923 tarihinde de Cumhuriyet ilan edilmiştir. M. Kemal Atatürk 21 Kasım 1931 tarihinde Sivas’ı ziyaret ettikten sonra Tokat’a gelmiş ve Belediyeyi ziyaret etmiştir’’ (Gündoğdu, 2006: 21).

Tokat, günümüzde tarihimizin, kültürümüzün, yaşama biçimimizin bütün yönleriyle yaşandığı, canlı, dinamik, gelişmeye müsait aktif öğeleriyle bugününe ve geçmişine sahip çıkan bir şehirdir.

1.1.2. Sosyal ve Etnik Dokusu

Tokat binlerce yıldır süregelen çok farklı kültürleri üzerinde barındıran ve bu yüzdende birçok sosyal ve etnik dokuya sahip bir ildir.

‘‘Ticaret yolları üzerinde bulunması nedeniyle Osmanlı devrinde de canlılığını koruyan Tokat’ın gelişimini takip edebileceğimiz birçok arşiv belgesi bulunmaktadır. Bunların başında tahrir defterleri ile şer’iyye sicilleri gelmektedir. Bilindiği üzere, tahrir usulüne, daha çok 15. ve 16. yüzyıllarda başvurulmuş ve 17. yüzyılın başlarından itibaren terk edilmiştir. Tokat’a dair en son tarihli tahrir defteri 1574 yılına aittir. Şehir tarihlerinin araştırılmasında en önemli kaynak olarak kabul edilen şer’iyye sicillerinin Tokat’a ait olanları ise 1772 tarihinde başlamaktadır.

1772 yılındaki Tokat Şer’iye Sicil kayıtlarına göre kentte 73 mahalle bulunmaktadır. Mahalle sayısındaki artış yeni yerleşim yerlerinin kurulduğunu göstermektedir. 1851 da yapılan bir tespitte Tokat'ta 2.271 Müslüman ve 1.685 gay-

rimüslim hane vardır. Nüfusun yaklaşık 20.000 kişi olduğu tahmin edilmektedir. 19. yüzyıl ortalarında ise kentte 73 mahalle vardır. 1772 tarihli sicillerdeki kayıtlarla aynı olan bu sayı kentte ekonomik bir durgunluk yaşandığını göstermektedir. Bu durgunluk işyeri sayılarını gösteren kayıtlarla da doğrulanmaktadır. 1827 yılında esnaf ve zanaatkârların çalıştığı 1.478 iş yerine karşın 1883 ve 1886-87 yıllarında kentte toplam dükkân tipi işyeri sayısının 1.300'e düşmüştür. Bu veriler kentsel üretim eylemlerinin gerileme içinde olduğunu göstermektedir''(Ekin, 2009: 62).

Birçok Osmanlı kentinde olduğu gibi Tokat'ta, Müslümanların yanı sıra farklı ırk ve dine mensup gayrimüslimler de yaşamaktaydı. Müslüman çoğunluğun yanında, Ermeniler, XV. yüzyılda İspanyadan gelen Yahudiler, Çerkezler, Rumlar şehir nüfusunun ana unsurunu oluşturmuyordu.

''1844 - 45 yılında gerçekleşen sayıma göre Tokat nüfusunun tahmini olarak, 10.685 kişi ile Tokat şehir nüfusunun % 54,4'ünü Müslümanlar, 6.665'lik rakamla % 34'ünü Ermeniler, 1.110 kişi ile % 5,7'sini Rumlar, 875 kişi ile % 4,5'ini Katolikler, 190 kişi ile Yahudiler ve 110 kişi ile Kıptiler (Çingeneler) oluşturmaktadır'' (Eken, 2000: 157).

Bazı kısıtlamalarla birlikte Müslümanlarla Gayrimüslümler bir arada yaşıyorlar, kendi ibadethanelerinde ibadetlerini serbestçe yapabiliyorlardı. ''Kısıtlamaların başında, Osmanlı yönetimi yeni bir kilisenin yapımına izin vermemekte, var olanların da onarımı gerektiğinde aslına uygun olarak inşa olunması şartını koşmaktaydı'' (Ekin, 2009: 65).

Tokat'ta da Ermeniler devletin diğer bölgelerinde olduğu gibi Müslümanlarla birlikte yaşam sürmekte ve şehrin sosyal ve iktisadi yapısında etkin bir rol oynamaktaydılar.

''İki milletin bir arada ve uzun süre birlikte yaşamaları Osmanlı dönemine dayanır. Osmanlılar Ermenilerin de yaşadığı toprakları fethettikten sonra Ermeniler Osmanlıların çok dinli, çok kültürlü tebaasından biri olmuştur'' (Başgal, 2010: 12).

''Türk tarihçiler Türklerle Ermenilerin ilişkilerinin çok kısa bir tarihsel sürece ait olmadığını, Selçuklu dönemi de dâhil edilirse 11. yüzyıldan 19.yüzyıla kadar ilişkilerin hâkim renginin barış ve emniyet olduğunu ifade ederler. 19. yüzyılda Osmanlının zayıflaması, milliyetçilik hareketleri, misyonerlik gibi sebepler Türk Ermeni ilişkilerinin bozulmasına yol açmıştır''(Başgal,2010: 15).

18.-19. yüzyıl dönemlerinde iktisadi açıdan önemli bir merkez olan Tokat'ta Ermeniler; ‘‘Boyacı, kalaycı, kazgancı (kazancı), kazzaz (ipek alıp satan), duhâncı (tütüncü), penbeci (pamukçu), terzi, yazmacı, kuyumcu gibi birçok iş kolunda çalışmaktaydılar. Bunlardan kazgancı, demirci, çubukçu gibi meslekleri içine alan metal iş kolu alanındaki esnaf grubunda % 19,3'lük oranla Rumlardan sonra ikinci sırada gelen Ermeniler, gıda sektörünün % 8'lik bir kısmını, hizmet sektöründe (berber, elbise temizlikçisi vb.) % 22 ile ilk sırada yer alan Müslümanlardan sonra % 8 ile ikinci sırayı almakta, inşaat sektörünün ise % 11 gibi önemli bir oranı bu alanda maharetleri bilinen Ermeni vatandaşlarının elinde bulunmakta idi. Ermeniler bu meslek kollarının yanında şehrin güvenlik teşkilatında da yer almışlardır. Bunlardan: Tokat'ta Semerkand Mahallesi Emniyet azaları Karaoğlanoğlu Karabetoğlu Evakim, Zirbakoğlu Artinoğlu Kevork, Odabaşoğlu Sarkis örnek olarak gösterilebilir.

Yine Ermeniler ve diğer gayrimüslimler davalarını âdil bir şekilde Osmanlı Şer'î Mahkemeleri'nde görebiliyorlar ve bu mahkemelerde kendi dinleri üzerine yemin edebiliyorlardı. Ayrıca ölen bir Ermeni mallarını eğer isterse burada bulunan kiliselerden birine bırakabilmekteydi. Bunun yanında ibadetlerini de kendi kiliselerinde rahatça yapabilmekte idiler. Tokat'ta 1890 yılında Gregoryan Ermenilerinin en eskisi Surp Kevork olmak üzere yedi kilisesi, Katolik Ermenilerinin bir kilisesi ve Protestan Ermenilerinin ise ufak bir ibadet yeri vardı.

Ermeni vatandaşlar, eğitim işlerini de açtıkları okullar ile yürütmekteydiler. 1898'de Tokat'ta Ermenilere ait bir mektep ve küçük kilisenin açıldığını bilgisi vardır. 1901 yılında ise Tokat'ta mevcut beş yüz yetmiş beş okuldan, kırk adedi gayrimüslimlerin açtığı okullardı.

Tokat'ta İslamiyet'i kabul eden Ermeniler de bulunmakta idi. Tokat'ta 1772-1897 yılları arasında toplam altmış sekiz adet ihtida etmiş gayrimüslimden Ermeni Milleti'ne mensup olarak ifade edilenler; üçü kadın ikisi erkek olmak üzere beş kişidir (Öztunç, 2010: 191-193).

‘‘Tokatta bulunan yerli gayr-ı Müslimlerin, hâkim unsur olan Müslümanları kabullenişliği dış etkenlerin müdahalesinin etkisiz olması nedeniyle sürekliliğini korumuştur. Birlikte ticaret yapan, birbirlerinin geleneklerine saygı gösteren ve aynı mahalle aynı sokakta herhangi bir gerilim ve sorunla karşılaşmadan yaşamayı başaran bu insanlar, hoşgörü ve uzlaşmanın da bir sembolü olarak ele alınmalıdır. Sosyal yapıda elde ettiğimiz verilerin önemli bir kısmı, her milletin kendi özgün kültürünü sergileyen bir yaşam tarzı sergilediği yönündedir. Egemen gücün Müslüman unsur olmasına rağmen Hıristiyanların herhangi bir etki ya da doğrudan Müslüman geleneklerini uygulamaya yönelik herhangi bir oluşumu ispatlar nitelikli tarihi bir veriye rastlanmamıştır’’(Çiçek, 2006: 80).

Özetle sosyal anlamda gayrı Müslim herhangi bir etki altında kalmadan kendi gelenek ve itikatlarınca yaşamını sürdürerek, mevcudiyetlerini muhafaza etmiştir.

Belirgin kültürel farklılığa rağmen ciddi anlamda kültürler arasında bir çatışmanın yaşanmaması, karşılıklı hoş görü ve kabullenişlikle açıklanabilir.

Sonuç olarak; geçmişten günümüze süregelen kozmopolitik yapısıyla var olmuş ve bunu doğal yapıya dönüştürmüş, hala aynı değerlerde yaşayan bir kent olarak karşımızda durmaktadır.

1.2. Tokat Bölgesinin Seramik Buluntular Açısından Değerlendirilmesi ve

Seramik Üretim Kronolojisi

Tokat ve çevresinde yapılan arkeolojik kazılar neticesinde şehrin, M.Ö. 4000'lerden günümüze kadar 6000 yıllık bilinen bir geçmişe sahip olduğu görülmektedir. Bilinen tarihi içerisinde aşağı yukarı 14 devlete ve birçok beyliğe ev sahipliği yapmıştır. Birçok uygarlığı içinde barındırması neticesinde, birçok maddi, manevi kültürel etkileşimleri de doğurmuştur. Tokat Bölgesi binlerce yıldır yaşayan bir hazine olarak değerlendirildiğinde, üzerinde yaşayan bütün uygarlıkların etkilerini, genel kent kültürü ve dokusunda hissetmek mümkündür. Dolayısıyla atılan her adımda, çağlar boyunca tarihe tanıklık eden, yüzlerce tarihi eser veya kalıntılarını görmek olasıdır.

Bir toplumun tarihsel süreç içinde ürettiği ve kuşaktan kuşağa aktardığı her türlü maddi ve manevi özelliklerin bütününe kültür denilmesinin en önemli tarafı, kültürün, bir toplumun kimliğini oluşturması, onu diğer toplumlardan farklı kılmasıdır.

Kültürel değişimin izlenmesi, bir toplumun şeceresinin çıkartılmasında oldukça önemlidir. Özellikle maddi kültür bırakıtları, o toplumun manevi kültürünü de yansıtmakta ve bizlere bilgiler vermektedir. Bu açıdan bakıldığında müze ve ören yerleri, kazı alanları arkeolojik ve etimolojik bulgular, bir toplumun tarih belleğinin açıklanmasında çok önemli görevler üstlenmektedirler.

Tokat seramik tarihini ortaya çıkaran en önemli kazı ve ören yerleri olarak; Turhal-Ulutepe, Maşathöyük, Horoztepe, Aktepe (Bulus) Höyük, Komana, Sebastopolis, Maşat Tepe, Boyunpınar ve Tokat Kalesi sayılabilir. Bu kazı ve ören

yerlerinden çıkarılan birçok tarihi eserle birlikte, özellikle seramik eserler oldukça önemlidir. Bu yerlerden çıkarılan buluntular bölgenin tarihine ve ayrıca önem arz eden seramik geçmişi ışık tutmaktadır.

“1976 yılında Tokat Müze Müdürlüğüne kazıları yapılan ve ilin tarihi kronolojisinin Geç Kalkolitik döneme (M.Ö.4000-3000) kadar indiğini kanıtlayan Turhal Ulutepe buluntuları ile kronoloji başlayıp, Zile İlçesi sınırları içerisinde bulunan ve 1973-1984 yılları arasında Prof. Dr. Tahsin Özgüç tarafından kazısı yapılan Hititlere ait idari ve askeri işlerin görüldüğü saraya ait kalıntıların açığa çıkarıldığı Maşathöyük buluntuları devam etmektedir”(kulturvarlikmuze@kultur.gov.tr, 2013: 3).

Roma dönemine ait Zile İlçesi Ağılı köyünde bulunan bronz heykel grubu ünik eserler olarak görülmektedir. Ayrıca bu döneme ait takı ve süs eşyaları, ölü gömme geleneğinin göstergesi urneler, pişmiş toprak testiler, ayrıca bir tapınağa ait olabileceği düşünülen pişmiş toprak aplikler, kandiller, cam eserler ve Doğu Roma dönemine ait haçlar, mühürler bulunmuştur. İlin Zela (Zile), Komana Pontika(Tokat), Cabeira (Niksar) antik kentlerine ait Helenistik, Sebastopolis (Sulusaray), Neocaiser (Niksar), Zela (Zile) antik kentlerinde basılmış Roma Şehir, Roma İmparatorluk, Bizans ve İslami dönemlere ait birçok seramik eser ve sikkeler bulunmaktadır. Kazılar neticesinde elde edilen Antik Dönem buluntuları bugün Tokat Müzesinde sergilenmektedir.

Tokat'ın tarihsel süreçlerini ve seramik tarihini incelerken, tarihsel dönemleri ve bu dönemler içerisinde yer alan seramikleri on ana grupta incelenmiştir. Bu guruplardan, ilk kayda geçen Geç Kalkolitik Dönem Seramikleridir (M.Ö.4000-3000). Sonra sırasıyla, Eski Tunç Çağı Seramikleri (M.Ö.3000 - 2000), Hitit Dönemi Seramikleri (M.Ö.1750-1200), Frig Dönemi Seramikleri (M. Ö.750-550), Helenistik Dönem Seramikleri (M.Ö.330-30), Roma Dönemi Seramikleri (M.Ö.30-M.S.330), Bizans Dönemi Seramikleri (M.S.330-1071), Selçuklu Dönemi Seramikleri (1071-1299), Osmanlı Dönemi Seramikleri (1299- 1922) ve Cumhuriyet Dönemi Seramikleri (1922 den günümüze) gelmektedir.

1.2.1. Geç Kalkolitik Dönem Seramikleri (M.Ö.4000-3000)

“Tarihin 1000 yıllık bir dönemini kapsayan bu evre ; ‘‘Bakır-Taş Devri olarak da bilinen Kalkolitik ağ, Anadolu’da çiftçiliğe dayalı besin üretiminin ve yerleşik köy hayatının sürdüğü, hayvancılık ve tarımla uğraşan, aynı zamanda maden işlemeyi bilen, bölgelere göre farklı kültürel yapıya sahip toplulukların yaşam sürdüğü bir zaman dilimini kapsar’’ (Tokat Müzesi Bilgi Envanteri).

Tokat’ta Geç Kalkolitik ağını, Turhal-Ulutepe temsil etmektedir. Turhal-Ulutepe’de, Tokat Müzesi Müdürlüğü tarafından 1976 yılında bir kurtarma kazısı gerçekleştirilmiştir.

“Burada yapılan kazılar sonucunda özellikle İkiztepe ile hem tipsel hem de teknik yapı açısından büyük bir benzerlik gösteren bir çanak-çömlek grubu ile figürinler ele geçmiştir. Ulutepe’nin özellikle İkiztepe Geç Kalkolitik ağ kültürü ile yakınlığı oldukça dikkat çekicidir. Elde edilen bulgular Geç Kalkolitik ağ’da Samsun yöresi ile Yukarı Yeşilirmak Havzası’nda ortak kültüre sahip insanların yaşamış olduklarına işaret etmektedir’’(Dönmez, 2007: 75).

“Geç Kalkolitik ağ hemen hemen Anadolu yarımadasının tümünde, özellikle parlak siyah perdahlı ve beyaz astarlı çanak çömlek ile tanımlanır. Anadolu’nun kuzeyinde, Eskişehir’den Orta Karadeniz Bölgesi’ne kadar uzanan geniş coğrafyada, Orta Kalkolitik dönemde başlayan gelişmenin devamı olarak çanak-çömlekte birçok ortak özellik gözlenir. Bunların en belli başlıları; siyah perdahlı ve içleri beyaz astarlı, ince kenarlı kâseler, maşrapa ve testiler, mahmuz kulplu çeşitli kaplar olarak sıralanabilir’’(Tokat Müzesi Bilgi Envanteri).

Tokat’ta Geç Kalkolitik Döneme ait, büyüklü küçüklü, emzikli, düz; kâseler, çanaklar, tabaklar bulunmaktadır. Az sayıda bulunan formların bezemesiz, sade ve elle şekillendirilmiş olduğu görülür. Bu dönemde tormanın henüz kullanılmadığı varsayılabilir. (Bkz. Foto.: 1 – Foto.: 12, Kaynak: Tokat Müzesi, Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.: 1 Emzikli Kap

Foto.: 2 Emzikli anak

Foto.: 3 Kâse

Foto.: 4 Kâse ve Tabak

Foto.: 5 Derin Kâse

Foto.: 6 Çanak

Foto.: 7 Minyatür Kap

Foto.: 8 Küpçük

Foto.: 9 İdol

Foto.:10 Hayvan Figürünleri

Foto.:11 Hayvan Figürünleri

Foto.: 12 Adak Kapları

1.2.2. Eski Tunç Çağı Seramikleri (M.Ö.3000 - 2000)

M.Ö. 3000 – 2000 yıllarını kapsayan bu dönemde Tokat'ta Maşat Höyük, Horoztepe ve Ulutepe bölgelerinde bu dönemi temsil eden yapı katları bulunmuştur.

‘Eski Tunç Çağı'nın sonlarına ait olduğu anlaşılan **Horoztepe**'de, Tahsin Özgüç ve Mahmut Akok tarafından kazılar yapılmıştır. Tepede Kalkolitik ve Eski Bronz Çağları'na tarihlenen çanak çömlek ele geçmiştir. Tepenin güneyinde bir mezarlık bulunmaktadır. En önemli buluntular bu mezarlık yakınında gün ışığına çıkarılan bir mezardan ele geçmiştir. Horoztepe mezar buluntularının tipolojik ve üslup özellikleri, Alacahöyük mezarları ile en azından çağdaş olduğu düşüncesini vermektedir. Bunlar; Hatti uygarlığının en şaşalı döneminde olağanüstü gömüt armağanları ile yönetici sınıfa ait çok zengin mezarlardır. Ele geçen Eski Tunç Çağı'na ait eserler nitelikli bir görünümündedirler. Madeni eserler arasında insan ayağı biçiminde, dört ayaklı, yuvarlak ve dikdörtgen tablalı masalar, yüksek meyvelikler, sepet kulplu çaydanlık, tek ve çift kulplu çanaklar, dövme aynalar, Alacahöyük'te ele geçirilen güneş kurslarına benzeyen kurslar, sistrum (ibadet esnasında kullanılan ve ortasından geçirilmiş madeni çubuklar, sarsılınca ses çıkaran saplı kasnak şeklinde bir çalgı) çalpara (parmaklara takılan, dört veya iki parça ağaçtan yapılmış zil) gibi müzik aletleri vardır. Boğa ve kuş heykelcikleri yanı sıra ‘ayrıca ileri derecedeki dökümcülük sanatına uygun olarak ‘çocuğunu emziren kadın heykelciği’ de burada bulunmuştur. (Bkz. Foto.: 13) Bu paha biçilmez eser halen Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde teşhir edilmektedir.’ (Tokat İl Çevre Durum Raporu, 2011: 109).

Foto.: 13 Çocuğunu Emziren Kadın Heykelciği
(Kaynak: Anadolu Medeniyetleri Müze Katoloğu, 1997: 75)

‘**Maşat Höyük** ise, Zile'nin 20 km güneyinde ve höyükle aynı adı taşıyan Maşat Ovası'nın ortasında Yalinyazı Köyü'nün 1500 metre batısındadır. Maşat Höyük Hitit İmparatorluğu'nun başkenti Boğazköy'e bağlı ve onun yönetiminde, Kaşka ülkesini sınırlayan alanda en güçlü ve en güvenilir Hitit merkezlerinden biri idi. Maşat

Höyük'ün, uzun ömürlü bir yerleşim yeri olarak seçilmesinin nedeni, kayalık ovadaki stratejik durumu ile beraber su ve ağacın bol bir şekilde temin edilebilmesine bağlanmaktadır.

Maşat Höyük üzerinde 1943 yılında tesadüfen bulunan bir çivi yazılı Hitit tableti, 1945 yılında H.G. Güterbock tarafından yayınlanmıştır. Bu yüzey buluntusuna dayanılarak höyükteki ilk kazılara 1945 yılında başlanmıştır. Bu kazılar çok sınırlı tutulmuş ve devamlılık göstermemiştir. İyi planlanmış bir projeyle gerçek anlamdaki kazılar 1973 yılında Türk Tarih Kurumu adına Prof. Dr. Tahsin Özgüç tarafından başlatılmış, 1984 yılına kadar sürdürülmüştür''(Tokat Müzesi Bilgi Envanteri).

Eski Tunç Çağında çanak – çömleklerde bezeme örneklerine geçişi görülmektedir. Boyalı kaplar daha çok kırmızı ve açık zemin üzerine koyu renklerle süslüdür. Gerek kazıma ve gerekse boya ile süslü kaplarda motifler geometriktir. Çanak – çömleğin ana tipleri siyah perdahlı, üzeri yiv ve kabartmalarla geometrik süslüdür. Eski Tunç Çağının son evresinde elde yapılmış seramiğin yanında çarkta yapılmış kaplar da görülmeye başlamıştır.

Eski Tunç Çağına ait seramiklerden; İdoller, fincanlar, maşrapalar, çeşitli tipte vazolar, büyüklü küçüklü çömlekler, küpler, sapan taşları, hayvan figürünleri, gaga ağızlı testiler, kaideler, adak kapları, rhyton (Tanrıya içki sunmak için kullanılan törensel kaplar), dephas(tören içki kabı), ağırşaklar (yün, iplik eğrilen iği ağırlaştırmak için ipin alt ucuna geçirilen seramik), fırçalar, mühürler, kaşık ve kepçeler, ev maketleri, büyük ocak ve küpler bulunmaktadır. (Bkz. Foto.: 14 – Foto.: 33, Kaynak: Tokat Müzesi, Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.: 14 İdoller

Foto.: 15 Fincanlar

Foto.: 16 Maşrapalar

Foto.: 17 Küçük Vazolar

Foto.: 18 Emzikli Testi

Foto.: 19 Gaga Ağızlı Testiler

Foto.: 20 Adak Kapları

Foto.: 21 Ev Maketi

Foto.: 22 Tek Kulplu Çömlekler

Foto.: 23 Kaide Üzerinde Çanak

Foto.: 24 Rhyton

Foto.: 25 Dephas

Foto.: 26 Ağırşaklar

Foto.: 27 Sapan Taşları

Foto.: 28 Fırçalar

Foto.: 29 Damga Mühür

Foto.: 30 Kepçe

Foto.: 31 Kaşık

Foto.: 32 Ocak

Foto.: 33 Büyük Seramik Kaplar

1.2.3. Hitit Dönemi Seramikleri (M.Ö.1750-1200)

‘Maşat Höyük’ün 2. kültür evresinin I., II., III. ve IV. yapı katları Hitit Dönemi’ni temsil etmektedir. III. Hitit yapı katı Maşat Höyüğün en görkemli dönemini temsil eder. Biri kalede, diğeri onun teras kısmında, inşa edilen tapınak ve saray olarak tanımlanan iki anıtsal yapının kalıntıları ele geçmiştir. Sarayda yapılan kazılarda, yazılı Hitit belgelerinin korunduğu arşiv odaları gün ışığına çıkarılmıştır. Yapı içerisinde,

kilden boğa ve geyik şeklindeki iri ritonlara (tek kollu, konik, genellikle bir hayvan başı biçiminde bir büyük bardak) ait parçalar, figürinler, mühür baskıları ve seramikler ele geçmiştir.

Hititlerin M.Ö. 2. binyıl başlarında Anadolu'ya göç ettikleri varsayılmaktadır. En görkemli yıllarını, M.Ö. 13. yüzyılda yaşamış, birçok ülkeyi yasal olarak kendine bağlamıştır. Hitit topraklarında farklı etnik kökenden gelen topluluklar, bir arada barınmışlardır. Bu nedenle kendilerini "Bin Tanrılı Halk" olarak tanımlamışlar. Mısır ile Hitit İmparatorluğu arasında Suriye topraklarındaki ekonomik ve politik çıkar tartışmaları, ünlü Kadeş Savaşı ve sonrasındaki Kadeş Antlaşması ile neticelenmiştir. Hitit İmparatorluğu M.Ö. 1200'de yıkılmıştır.

Boğazköy, Alaca Höyük ve Maşat Höyük Anadolu'daki önemli Hitit merkezleridir. Bu merkezlerde iyi planlanmış cadde ve sokaklar ile iyi organize edilmiş yerleşimler, saray ve tapınak kalıntıları gün ışığına çıkarılmıştır.

Kalkolitik ve Eski Tunç Çağları'nın ardından kurulan Eski Hitit Krallığı ve daha sonraki Büyük Hitit İmparatorluğu dönemine ait yerleşim alanları Tokat'ın sulak vadilerine, bereketli ovalarına serpilmiştir. Tokat İli'nde yer alan Zile-Yalın yazı kasabası yakınlarındaki Maşat Höyük'ün yanı sıra Aktepe (Bulus) höyük de bir diğer önemli Hitit yerleşim alanıdır” (Tokat Müzesi Bilgi Envanteri)

“Aktepe (Bulus), Sivas-Tokat ana yolu üzerindeki Çamlıbel Bucağı'nın 2300 m. doğusunda yer alır. Kuzey Anadolu höyüklerinin en büyüklerindedir”(Tokat İl Çevre Durum Raporu, 2011: .226 -227)

Höyüğün doğu ve güneydoğu sırtlarına kurulan ve bugünde höyüğe doğru genişleyen köy, eski yerleşim yerinin küçülmesine ve tahribine sebep olmaktadır. “Höyükte, yüzeyden toplanan seramiklerden buranın Eski Tunç, Hitit, Frig, Helenistik, Roma ve Bizans dönemlerinde iskân gördüğü anlaşılmaktadır” (Tokat Müzesi Bilgi Envanteri)

Araştırmalar için Tokat'a gidildiğinde, konuyla ilintili olarak Aktepe (Bulus)'de ziyaret edilmiştir. Tokat Envanter Defteri Kayıtlarına göre, bu bölge 1982 – 1986 yılları arasında 1. Derece sit alanı olarak tescillenmiş, ön yüzey araştırmalarının dışında hiç dokunulmamıştır. Köyün ortasındaki devasa büyüklükteki tümülüste Hitit krallarına ve din adamlarına ait mezar odaları ve muhtelif yerlerinde sığınakların olduğu tahmin edilse de, ödenek olmadığından çalışmaların bir türlü başlayamaması bilgisi alınmıştır.

Bu bölgede şu an yağmur sularının etkisi ile yüzeye çıkmış onlarca seramik parçaları bulunmaktadır (Bkz. Foto.: 34).

Foto.: 34 Aktepe(Bolus) Höyüğü'nde Yüzeeye Çıkmış Seramik Parçaları
(Foto: Hadiye Kılıç)

Koruma adına ise herhangi bir ize rastlanmamaktadır. Aksine köyün çöplüğü haline getirilmiş olması oldukça üzücü bir durum olarak değerlendirilmektedir. (Bkz. Foto.: 35).

Foto.: 35 Çöplük Olarak Kullanılan Aktepe (Bolus) Höyüğü

Ayrıca define avcılarının hedef durumda olduğu çok açıktır. Zira orada yaşayan bir köylünün bizleri de defineci zannederek söylediği “Buralarda hiçbir şey bırakmadılar, boşuna bir şey aramayın.” sözü anlamlıydı. Bu nedenle bölgenin acilen değerlendirilmesi gereklidir.

Hitit Dönemini en iyi aydınlayabilecek yerlerden biri olmasına rağmen, Aktepe (Bolus) Höyüğünde herhangi bir buluntuya rastlanmamıştır. Araştırmaya bu dönemle ilgili olarak ancak Maşathöyük kazılarında elde edilen buluntular kaynaklık etmektedir.

Hitit dönemi seramiklerinde formların yapısına genel olarak bakıldığında, önceki dönemlerden farklı olarak, hayvan figürlerine ağırlık verilmiştir. Kullanım kaplarında oldukça çeşitliliğe gidilmiş, kulp, emzik gibi eklemelere önem verilmiştir. Ayrıca seramiği diğer sanat dallarında da yardımcı malzeme olarak kullanmışlardır. Dokumada kullanılan ağırşak, dokuma ağırlıkları ve baskı bezeme mühürleri bunlardan bazılarıdır.

Ayrıca bu döneme ait önemli bir çivi yazılı tablet, adak kapları, bardaklar, sivri dipli ikiz bardaklar, fincanlar, maşrapalar, çaydanlıklar, çanaklar, çift kulplu kadehler, maşrapalar, rhyton, boğa, at ve kurt başı parçaları, süzgeçli ve gaga ağızlı testiler, ağırşaklar, dokuma ağırlıkları, kapaklar, çift kulplu küpler, kaideler ve baskı bezeme mühürleri bulunmaktadır (Bkz. Foto.: 36 – Foto.: 60, Kaynak: Tokat Müzesi, Foto: Hadiye Kılıç)

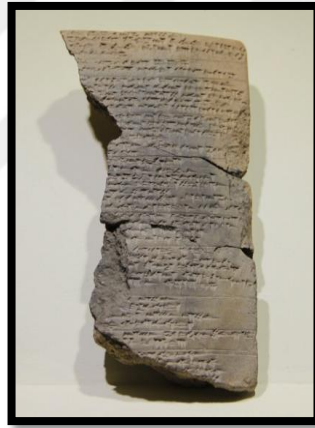

Foto.: 36 Çivi Yazılı Tablet

Foto.: 37 İkiz Anfora

Foto.: 38 Küçük Anforalar

Foto.:39 Çanaklar

Foto.:40 Kase

Foto.: 41 Çift Kulplu Kadehler

Foto.: 42 Fincanlar

Foto.: 43 Maşrapalar

Foto.: 44 aydanlık

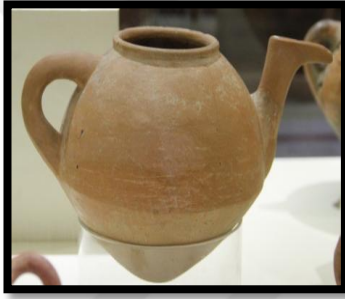

Foto.: 45 aydanlıklar

Foto.: 46 Rhytonlar

Foto.: 47 Boğa Başı Kap Paraları

Foto.: 48 At Başı Kap Parçası

Foto.: 49 Kurt Başı Kap Parçası

Foto.: 50 Süzgeçli Testiler

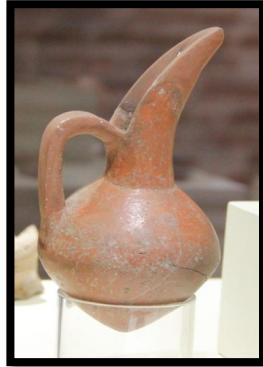

Foto.: 51 Gaga Ağızlı Testiler

Foto.: 52 Ağırşaklar

Foto.: 53 Dokuma Ağırlıkları

Foto.: 54 Kapak

Foto.: 55 Çift Kulplu Küp ve Kapak

Foto.: 56 Kaide Üzerinde Çift Kulplu Küp

Foto.: 57 Kulplu Büyük Küp

Foto.: 58 Kulplu Büyük Küp

Foto.: 59 Mühür

Foto.: 60 Mühür

1.2.4. Frig Dönemi Seramikleri (M. Ö.750-550)

“Hitit İmparatorluğu’nun M.Ö. 1200’de yıkılışından sonra Orta Anadolu’da uzunca bir süre yeni bir siyasal güç kurulamamıştır. Orta Anadolu’da bu belirsiz ortamdan sonra Anadolu’ya Boğazlar üzerinden girdikleri varsayılan Frigler M.Ö. 8. Yüzyılda bölgede merkezi Gordion olmak üzere güçlü bir devlet kurmuşlardır. Frigler yüzyıldan fazla bir süre için egemenliklerini devam ettirmişlerdir. Arkeolojik buluntuların da yardımıyla Frig Krallığı’nın sınırlarının güneyde Burdur çevresine, kuzeyde Tokat ve Samsun yakınlarında Akalan’a kadar genişlediği görülür. Kızılırmak’ın doğusunda Boğazköy, Alişar, Alacahöyük, Kültepe ve Göllü Dağ’da da Frig yerleşimleri olduğu ele geçen buluntular sonucu ortaya çıkmıştır. Gordion en parlak dönemini kral Midas’ın zamanında yaşamıştır. Tüm Anadolu’ da olduğu gibi, Tokat ta da tespiti yapılmış bütün Hitit yerleşimlerinin üzerinde Frig uygarlığına ait izler görülmektedir.

Kimmerler, M.Ö. 676 yılında Frig egemenliğindeki toprakları istila ederek başkentleri Gordion’u ele geçirmişlerdir. M.Ö. 7. yüzyılın birinci çeyreğinde Kimmer akınlarına karşı koyamayan Frig Devleti çökmüştür”(Tokat Müzesi Bilgi Envanteri).

Bu dönem seramiklerin genel yapısına bakıldığında, bezemelerin geniş bir yer tuttuğu görülmektedir. Bezemelerde beyaz astarın kullanıldığı ve astar üzeri bezemelerde ise toprak tonları kullanılmış olduğu görülmektedir (Bkz. Foto.:66 – Foto.:72).

“Frig seramiğinde bezemenin belirli kuralları olduğu ve bu olgunun çok az değişikliklerle tüm biçimlere uyarlandığı gözlenmektedir. Biçim ve bezeme arasındaki

uyuma dikkat edilmiş ve formun özelliklerini yansıtmaya önem verilmiştir. Bunun sonucu olarak formlara özgü çeşitli bezeme yöntemleri gelişmiştir” (Özkaya, 1995: 48).

İnanca yönelik yapılan formlarda artışın olduğu fark edilmekle beraber diğer tüm formlar için de aynı şekilde artış vardır ve işlevseldirler. Formlarda kulp, emzik, kapak, tutamak gibi kısımların yapımında ki ustalıkları fark edilmektedir.

Frig Dönemine ait seramik eserler olarak; yonca ağızlı maşrapalar, matara formu kap, kapaklı kap, sivri dipli bardak, fincanlar, çift kulplu kadeh, çanaklar, çift kulplu çanaklar, tabaklar, süzgeçli kap, üçayaklı kap, bezemeli olarak testi ve çömlekler, urneler, adak kapları, çift kulplu çömlekler, gaga ağızlı testiler, tek kulplu yonca ağızlı testiler, krater (su ile şarabı karıştırmak için yapılmış geniş ağızlı kap) mevcuttur (Bkz. Foto.: 61 - Foto.: 72, Kaynak: Tokat Müzesi, Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.: 61 Yonca Ağızlı Maşrapalar

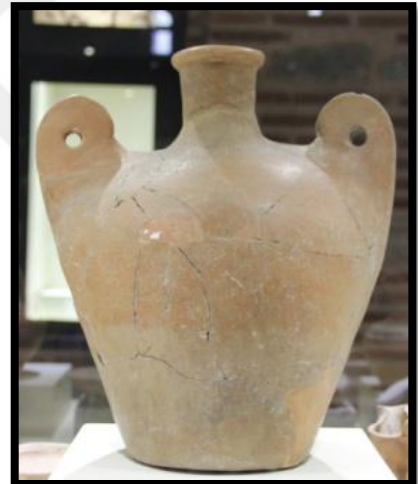

Foto.: 62 Matara

Foto.: 63 Kapaklı Kap

Foto.: 64 Üç Ayaklı Kaplar

Foto.: 65 Süzgeçli Kap

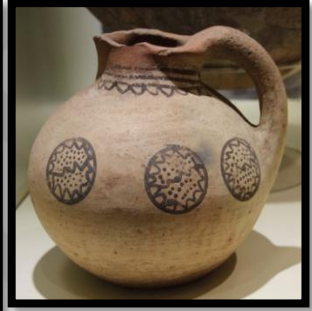

Foto.: 66 Kaseler

Foto.: 67 Testi

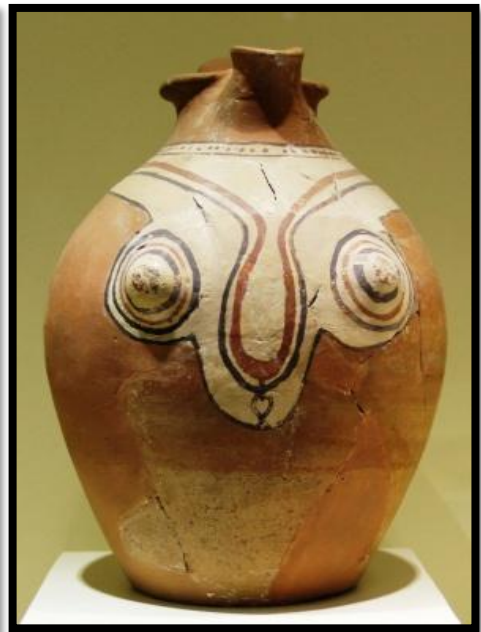

Foto.: 68 Tek Kulplu Yonca Ağızlı Testiler

Foto.: 69 Gaga Ağızlı Testiler

Foto.: 70 Dev Krater

Foto.: 71 Urneler

Foto.: 72 Çift Kulplu Formlar

1.2.5. Helenistik Dönem Seramikleri (M.Ö.330-30)

“Helenistik Dönem'de Tokat ve çevresi Mitridates Krallığı'na ait idi. Bu dönemde Tokat'ta Mitridates'in savunma sisteminin bir parçası olan bir kale bulunmaktaydı. Daximon olarak bilinen bu yerleşim Komana antik kentinin sınırları içerisindeydi. Helenistik Dönem' de Tokat bölgesinin en büyük yerleşimi Komana idi. Mitridates Krallığı, Roma'nın bölgede hâkimiyet sağladığı M.Ö. 63 yılına kadar devam etmiştir” (Tokat Müzesi Bilgi Envanteri).

“Kaynaklarda, Tanrıça Ma'ya adanmış olan 6 bin kölenin tapınak arazilerinde çalıştığı belirtilen Tokat'taki Komana Antik Kentini ortaya çıkarmak amacıyla, Gümenek (Komana) bölgesinde, 2004 yılından beri kazı çalışmaları yapılmaktadır. ODTÜ ve TÜBİTAK tarafından da desteklenen, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yerleşik Arkeolojisi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Burcu Erciyas başkanlığında, “Komana Pontika Arkeolojik Araştırma Projesi”, (KARP) olarak Orta Karadeniz Bölgesi'nin klasik çağ kenti Komana'nın konumunu belirlemek ve kentsel dokusunu anlamak amacıyla kazılar başlatılmıştır. 2004 den günümüze kadar olan kazılarda Erken Tunç Çağı'ndan Osmanlı Dönemi'ne uzanan geniş zaman aralığında bölgenin arkeolojik araştırmalar açısından potansiyelini ortaya koymaktadır”(Erciyas, Komana Arkeolojik Araştırma Projesi: 2014, Raporlar)

Helenistik Dönemle ilgili olarak elimizde az sayıda seramik eser mevcuttur. Komana Antik Kentteki kazılarda, çeşitli dönemlere ait birçok seramik eserin yanı sıra, Helenistik döneme ait eserlerin de ortaya çıkıyor olması sevindiricidir.

Tokat'ta bu döneme ait bulunan seramikler; Yonca ağızlı testi, tabak ve unguentariumlar (sıvı parfüm, krem, bitkisel ilaç, sıvı baharat, zeytinyağı, bal, sirke gibi nesnelerin saklanması için kullanılan kaplar)dır. (Bkz. Foto.:73 – Foto.:75, Kaynak: Tokat Müzesi, Foto: Hadiye Kılıç).

Foto.: 73 Tabak

Foto.: 74 Yonca Ağızlı Testi

Foto.: 75 Unguentariumlar

1.2.6. Roma Dönem Seramikleri (M.Ö.30-M.S.330)

“M.Ö. 1. yüzyılda Komana'ya gelen Roma orduları buradaki MA tapınağını almıştır. Julius Sezar zamanında güçlenen Pontus kralı Farnakes M.Ö. 47'de Zela'da yenilgiye uğratılmış, ünlü "**Geldim, Gördüm, Yendim**" sözü Julius Caesar tarafından bu savaşta söylenmiş ve böylelikle tarihe geçmiştir. M.S. 2. Yüzyıl başlarından itibaren Hristiyanlık Pontus bölgesine ulaşmaya başlamıştır. Roma Döneminde Tokat'ın büyük bölümü Komana antik kenti sınırları içerisinde kalmaya devam etmiştir. Zile (Zela), Niksar (Neocaesarea) ve Sebastopolis (Sulusaray) Roma Dönemi'nde Tokat'ın önem kazanan kentleri arasında yer almışlardır.

Roma Döneminde seramik, arkeolojik materyaller arasında en çok ele geçen kategoriyi temsil eder. Özellikle Roma Dönemi'nin günlük ve iktisadi yaşamına dair çok yönlü bilgi sağlaması açısından tipoloji ve kronoloji ışığında değerlendirildiğinde seramik önemli bir kaynak olmaktadır. Tüm diğer uygarlıklar gibi Roma uygarlığı da kendine özgü bir seramik sanatı geliştirmiştir. Roma seramiğini genel olarak günlük kullanım kapları olarak pişirmeye ve depolamaya yönelik kaplar, kâseler, tabaklar ve kaliteli malzemeden üretilmiş zaman zaman dekoratif öğeleri olan kaplar olarak ikiye ayırmak mümkündür. İmparatorluk sınırlarındaki seramik üretici atölyeleri ve aralarındaki rekabet nedeniyle, Roma seramiğinde hem dekorasyonda hem de formalarda çeşitlilik dikkat çekmektedir.

Geç Roma Döneminde Anadolu'daki atölyelerde üretimin hız kazandığı görülmektedir. Ancak bu üretilen seramikler iç pazarda kalmış ve ihraç edilmemiştir. Yine bu dönemde kaba yivli seramiklerin ortaya çıktığı gözlenmektedir. Antik Pontos Bölgesi için Roma Dönemi seramiğini en iyi temsil eden grup "Pontic Sigillata" olarak

ifade edilen yerel üretim olduğu düşünölen seramik grubudur. İyi kalitede yapılmış ince cidarlı, koyu kırmızı astarlı bu seramiklere Karadeniz kıyıları genelinde rastlanmaktadır. Bu seramikler M.S. 1. yüzyıl itibariyle görölmeye başlanmıştır. Ayrıca bölgeden başka merkezlere de ihraç edildiği bilinmektedir.

Roma Döneminde yağ kandilleri en eski aydınlatma araçlarıdır ve Antik Çağda her yerde bol miktarda kullanılmışlardır. Aynı zamanda mabetlere adak olarak bırakılmış ve mezarlara ölü hediyesi olarak konmuşlardır. Kandiller, kazılardan elde edilen sonuçlara göre, en erken MÖ II. binde, doğuda Suriye ve Filistin, Doğu Akdeniz'de Kıbrıs, batıda Minos ve Miken ile Anadolu'da bulunmuşlardır. Roma İmparatorluk döneminde ise kullanım iyice yaygınlaşmıştır. Üretimin artmasının başlıca nedeni, ev dekorasyonu ile ilgili zevklerin gelişmesi ve aynı zamanda cenaze merasimlerinde kullanılmış olmalarıdır”(Tokat Müzesi Bilgi Envanteri).

Roma Dönemine ait olarak Artova Bölgesinden çıkarılmış olan seramikten yapılan banyo küveti, ev dekorasyonunda oldukça ileri düzeyde olduklarını görmek açısından dikkat çekicidir.

Foto.: 76 Seramik Banyo Küveti
(Kaynak: Tokat Müzesi, Foto: Hadiye Kılıç)

“Kabartmalarla bezeli yağ kandilleri meskenlerin ve genel yapıların aydınlatılmasında, şenliklerde, adak amaçlı tapınaklarda ve mezarlarda bol miktarda kullanılmışlardır. Roma kandillerinin üzerlerindeki kabartmalar çok çeşitlidir. Dini ve mitolojik sahneler, tarihi şahıslar, hayvanlar ve av sahneleri, bitki ve çiçek çeşitleri, günlük yaşamla ilgili tasvirler ve erotik sahneler sevilen konulardır.

Roma döneminde ölü gömme gelenekleri oldukça yaygındır. Bu dönemin ölü gömme gelenekleri arasında hem gömme hem de yakma (kremasyon) geleneği bulunmaktadır. Ölüler mermer, taş ya da pişmiş toprak lahitlere, basit tekneler içine, kaya mezarlar veya tümölüsler içindeki mezar odalarına gömölmuşlerdir. Ayrıca ölüünün yanına hediyeler, kişinin yaşantısında kullandığı takılar, aynalar, savaş aletleri, tıp aletleri, sikkeler, seramik kaplar gibi eşyaların bırakıldığı da olmuştur”(Tokat Müzesi Bilgi Envanteri).

Foto.: 77 Seramik Lahit İçerisinde İnsan İskeleti ve Kişinin Yaşarken Kullandığı Seramik Eşyaları (Kaynak: Tokat Müzesi, Foto: Hadiye Kılıç)

Tokat'ta bu döneme ait eserlerden, büyük banyo küveti ve seramik lahit dışında; Büyük erzak küpleri, yonca ağızlı testiler, bardak, kap, kâse, matara, unguentarium, tavşan figürini, tek kulplu testiler, minyatür kaplar, kremasyonlar (kül kapları), yağ kandilleri, heykel başı, kadın figürinleri ve medusa tasvirleri bulunmaktadır (Bkz. Foto.: 78 – Foto.: 91, Kaynak: Tokat Müzesi, Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.: 78 Büyük Erzak Küpleri

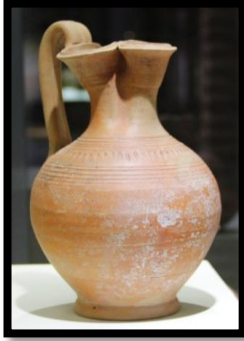

Foto.: 79 Yonca Ağızlı Testiler

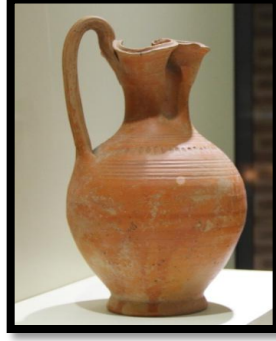

Foto.: 80 Kâse

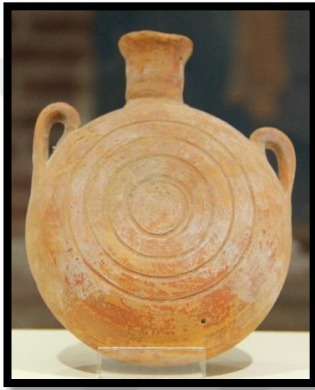

Foto.: 81 Matara

Foto.: 82 Bardak

Foto.: 83 Unguentarium

Foto.: 84 Tavşan Figürini

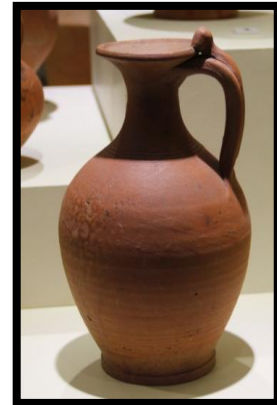

Foto.: 85 Tek Kulplu Testiler

Foto.: 86 Minyatür Şişeler

Foto.:87 Yağ kandilleri

Foto.: 88 Kremasyonlar

Foto.: 89 Heykel Başı

Foto.: 90 Medusa Tasvirleri

Foto.: 91 Kadın Figürinleri

1.2.7. Bizans Dönemi Seramikleri (M.S.330-1071)

“Geç Roma (Bizans) döneminde Tokat (Doceia/Daximon) bir merkez olarak önem kazanmaya başlamıştır. Daximon ayrıca verimli arazileri sayesinde Bizans ordusunun doğudaki buluşma noktası haline gelmiştir. Komana bölgesinde M.S. 3. yüzyıldan itibaren Hıristiyanlığın yayılmaya başladığı bilinmektedir”(Tokat Müzesi Bilgi Envanteri).

Bu döneme ait olarak da, Tokat'ta az sayıda buluntu eser vardır. Bunlar; röliker (Hristiyanlıkta içine din şehidi ya da azizlerden yakıldıktan sonra artakalan kemik parçalarının konulduğu haç biçiminde bir tür kap), rölyefli tuğla parçası, lahit kapağı ve akroter (bir alınlığın tepesine ve her iki yanına yerleştirilen heykel ve süsleme) parçasıdır. (Bkz. Foto.: 92 - Foto.: 95, Kaynak: Tokat Müzesi, Foto: Hadiye Kılıç).

Foto: 92 Röliker

Foto.: 93 Rölyefli Tuğla Parçası

Foto.: 94 Lahit Kapağı Parçası

Foto.: 95 Akroter

Komana Bölgesinde yapılan kazı çalışmalarında çeşitli dönemlere ait buluntular arasında, Bizans Dönemi ile ilgili olarak da günışığına çıkarılan parçalar umut vericidir. Bu kazılar sırasında tespit edilen ve tarla içerisinde kaçak kazı ile ortaya çıkarılmış olan Bizans yapısının çevresinde, olasılıkla yapının mimarisinde yer almış olan palmetli ve çeşitli bezemeli kiremit parçaları bulunmuştur. (Bkz. Foto.: 96 - 97).

Foto.: 96 Kaynak: Burcu Erciyas (Komana Arkeolojik Araştırma Projesi)

Foto.: 97 Kaynak: Burcu Erciyas (Komana Arkeolojik Araştırma Projesi)

Ayrıca bu yapının çevresinde bulunmuş Orta Bizans Dönemi'ne tarihlenen fyalostomiaların (pişmiş toprak çiçekler) kilise mimarisinde kullanıldığı bilinmektedir. (Erciyas, Sökmen ve Kalaycı, 2008: 209).

Bu tip seramikler (Fyalostomialar) Tokat Merkezde bulunan Burgaç Hatun Türbesinde (XIII. yy.) yapı arası malzeme olarak pencere kenarlarında kullanılmıştır. (Bkz. Foto.: 98 - Bkz. Foto.: 99).

Foto.: 98 Burgaç Hatun Türbesi ve Pencere Alınlığındaki Fyalostomialar
(Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.: 99 Burgaç Hatun Türbesi Pencere Alınlığındaki Fyalostomialar Detay
(Foto: Hadiye Kılıç)

1.2.8. Selçuklu Dönemi Seramikleri (1071- 1299)

Anadolu'da Alparslan'ın 1071 yılında Malazgirt Zaferinden sonra, 1073 yılı sonlarında Selçuklu Sultanı Melikşah'ın kumandanları bölgenin Türk egemenliğine geçmesini sağlamışlardır. Selçuklular zamanında Anadolu'nun 6. büyük kenti olan Tokat, 12. yüzyılda Bizans ve Haçlı orduları, 1243 yılından itibaren de Moğol baskısı altında olmasına rağmen İlhanlı egemenliği sonuna kadar gelişmesini sürdürmüştür. Tokat 1392 yılında Yıldırım Bayezid tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır.

Tokat'ta Selçuklu Dönemlerine ait birçok seramik kaplı mimari yapı bulunmasına karşın, seramik kullanım eşyası olarak elimizde çok az sayıda eser mevcuttur. Yakın bir geçmiş olmasına rağmen, Antik Dönem eserlerinden daha az eser olması dikkat çekicidir. Bu konuyla ilgili olarak Gönül Öney'in şunları söylemektedir;

''Anadolu'da Ortaçağ kazı araştırmaları henüz arkeolojik çağ kazılarına kıyasla çok azdır ve yeterli teşvik görmemektedir. Arkeolojik dönem kazılarında Ortaçağ tabakaları ancak son yıllarda kısmen değerlendirilmekte, çoğunlukla kazı ekibinde Türk dönemini değerlendirip yayınlayacak bir sanat tarihçisi yer olmadığından, buluntular müze depolarında unutulup gitmektedir. Gerekli koruma ve restorasyon önlemleri

alınmadığından büyük tahribata uğrayıp gelecekte değerlendirilmelerini de güçleştirmektedir’’(Öney, 2007: 23).

Gönül Öney aynı kitapta, Selçuklu dönemini açığa çıkaracak donanımlı kazılarının yetersiz olduğunu, az sayıda çıkan eserlerin de gerekli laboratuvar değerlendirilmesine tabi tutulmadığından bahsetmektedir.

Selçuklu Dönemine ait az eser bulunmasının bir diğer nedeni de, 1090 yılında Tokat'ta büyük bir yangın yaşanmıştır. Yangının geniş bir bölgeyi etkileyerek felakete dönüştüğü bilgileri mevcuttur. (Konuyla ilgili olarak geniş bilgi için Bkz. Texier, 2002: 167).

Selçuklu Döneminin özellikle erken devre ait eserler konusunda ki yetersizliğine karşın, Tokat'ta son dönem kazı çalışmaları oldukça umut vericidir. Komana Bölgesi kazı çalışmalarında, Prof. Dr. Burcu Erciyas ve ekibinin yaptığı kazı çalışmalarını yerinde görme ve inceleme imkânı bulduğumuz bölgede, bol miktarda çok çeşitli dönemlere ait seramik ve seramik parçalarının ortaya çıkarılmış olduğu görülmektedir. Günışığına çıkarılan bu seramikler henüz etüt aşamasında olduğu için fotoğraflanamamıştır. Tokat bölgesi ve Anadolu seramik tarihini aydınlatacak kadar çok sayıda seramik buluntu ele geçen bu bölgenin, çok önemli bir değere sahip olduğu düşünülmektedir. Kazılarından çıkarılan seramiklere bakarak, bu bölgenin birçok uygarlığa ev sahipliği yapan çok katmanlı bir yapı olduğunu söylenebilir.

Ziyaretimiz esnasında çıkarılan eserlerin etüt ve laboratuvar çalışmalarının yapıldığı, ayrıca depolandığı Gümenek – Bula Köyünde de çok sayıda eserin çıkarılmış olduğu görülmüştür. Çıkarılan bu eserlerin yayınlanması sabırsızlıkla beklenmektedir.

Tokat'ta Selçuklu Dönemine ait şu an elde bulunan formlar ise; haşhaş tutan figür tasvirli kâse, yün eğiren kadın tasvirli tabak, figür tasvirli kase, derin çanak, çini plaka, küçük testi, sgrafittolu çanak, tabak kenar parçası ve sgrafittolu çanak dip parçalarıdır. (Bkz. Foto.: 100 - Foto.: 108)

Foto.:100 Selçuklu Dönemi Seramikler, (Kaynak: Tokat Müzesi, Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.:101 Haşhaş Tutan Figür Tasvirli Tabak
(Kaynak: Tokat Müzesi- KARP Buluntusu, Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.:102 Yün Eğiren Kadın Figür
Tasvirli Tabak

Foto.:103 Figür Tasvirli Kâse

(Kaynak: Tokat Müzesi, Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.:104 Sgraffittolu Çanaklar

(Kaynak: Tokat Mevlihane Vakıf Müzesi, Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.:105 Tabak Kenar Parçası

(Kaynak: Tokat Mevlihane Vakıf Müzesi, Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.:106 Sgraffittolu Çanak Dip Parçaları
(Kaynak: Tokat Mevlihane Vakıf Müzesi, Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.:107 Çini Plaka
(Kaynak: Tokat Mevlihane Vakıf Müzesi, Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.:108 Küçük Testi

1.2.9. Osmanlı Dönemi Seramikleri (1299- 1922)

Anadolu'da seramik üretimine genel olarak bakıldığında, Selçuklu döneminde gerek mimari de gerekse formlarda geniş bir yelpazede uygulanmış, Osmanlı döneminde ise en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Osmanlı Döneminde mimariye verilen önem ve mimariye bağlı olarak gelişen çininin kullanım alanını daha da arttırmıştır. Osmanlı'nın özellikle yükselme döneminde çini büyük rağbet görmüş, saray tarafından desteklendiği için de üretim kalite ve artışına sebep olmuştur. Fakat halkın kendi ihtiyaçlarını karşılamak için ürettiği çanak - çömlek ise ikinci planda kalmıştır.

Tokat'ta Erken Osmanlı Dönemine ait az sayıda seramik forma rastlanmıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biri, şehirde tarihin bu dönemlerini aydınlatacak kazıların yetersizliğidir.

Tokat ve çevresinde geçmişte yapılan arkeolojik kazı programları ve hale hazırda süregelen kazılar, bu önemli kültür kentine katkıları çok büyüktür. Her yapılan araştırma ve kazı çerçevesinde maddi kültür varlıklarına ulaşılmakta ve bu sayede bilgi sahibi olunmaktadır. Her karış toprağında eski bir eserle karşılaşılacak bu şehirde, arkeolojik kazı çalışmalarının daha fazla olması gereklidir.

Tokat'ı geçmiş tarihlerden günümüze kadar gelen çeşitli toplulukların barındığı, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve sanat özelliklerini yansıtan bir kent kalıntısı, önemli tarihi olayların cereyan ettiği bir yer olarak kabul edilip, tüm tarihi alanların tespit ve tescillerinin yapılması ve tabiat özellikleri ile korunması gerekli bir şehirdir.

Bu konuyla ilgili olarak Osmanlı dönemi envanter eksikliğini giderebileceğini düşündüğümüz ve tespit ettiğimiz bir bölge bulunmaktadır.

Tokat Seramiklerini yerinde araştırmak ve bilgi edinmek için gidilen bu şehirde, konuyla ilgili hayli bilgi toplandı. Araştırmalar esnasında, yöre insanlarının yakın ilgisi ve bilgiyi paylaşma çabaları bizi ziyadesi ile memnun etti. Bilmediğimiz yerleri gezdirmekten kaçınmadılar. Bu arada yöre insanları bizi dikkatlerini çeken ve kendilerince önemli gördükleri bir bölgeye götürdüler.

Yol açma çalışmaları sırasında kepçe ve dozerlerin açtığı yerlerden Antik Dönem, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait olduğunu düşündüğümüz sayısız sırlı, sırsız seramik parçaları, Kütahya tipi fincan parçaları (Bkz. Foto.: 114), lacivert lüsterli küçük seramik şişe parçası (Bkz. Foto.: 116), çok sayıda dip parçaları, seramik fırın kalıntıları ve fırın cürüfları ile karşılaşmıştır (Bkz. Foto.: 111, Foto.: 112 ve Foto.: 113).

Bu bölge çok sayıda seramik fırınlarının bulunduğu, çok katmanlı bir yer olarak düşünülmektedir. Tokat Müzesine bu bölgeden bulunup getirilen üçayaklar ise burada seramik fırını olduğu düşüncesini daha da güçlendirmektedir (Bkz. Foto: 115). Ayrıca yol açma çalışmasında kullanılan kepçenin açtığı bentte seramik fırın duvar izleri rahatlıkla görülmektedir (Bkz. Foto.: 113).

Tokat'ta Cumhuriyet Dönemi öncesine ait seramik üretimi yapıldığı konusunu ispatlayacak nitelikte fırın ile ilgili bir veri bulunmazken, bu yerin Tokat'ta seramik üretiminin aslında tüm zamanlarda yapıldığını gösterir ünik bir yer olabileceği düşünülmektedir.

Google Earth'la yapılan ölçümlerle yaklaşık 18' 50. 60°K Enlem 36° 32' 44. 17°D Boylam koordinatlarında bulunan bu bölge şehre hâkim tepelik bir alan olan Haç Dağı eteklerinde yer almaktadır. Bu alan yerel halk tarafından bilinmekte ve bulunduğu alan "Kışla Mahallesi" olarak adlandırılmaktadır. (Bkz. Foto.: 109).

Foto.: 109 Kışla Mahallesi Karşıdan Görünüm, (Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.: 110 Bölgede Yapılan Yol Açma Çalışmaları, (Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.: 111 Yüzeyde Bulunan Seramik Parçaları ve Cüruflar, (Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.: 112 Yüzeyde Bulunan Seramik Parçaları ve Cüruflar, (Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.: 113 Fırın Kalıntılarının Olduğu Düşünülen Kısım (Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.: 114 Haç Dağı Bölgesinden Müzeye Getirilen Kırık Fincan Parçaları
(Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.: 115 Haç Dağı Bölgesinden Müzeye Getirilen Üçayaklar
(Foto: Hadiye Kılıç ve Foto: Hasan Erdem)

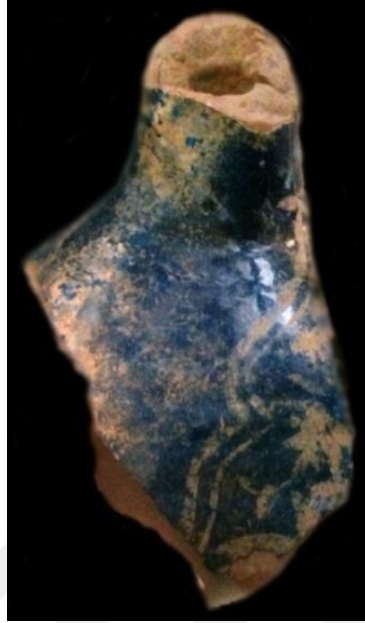

Foto.: 116 Haç Dağı Bölgesinden Müzeye Getirilen Lacivert Renkli Şişe Parçası
(Foto: Hasan Erdem)

Bu bölgenin taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının muhafazaları veya tarihi çevre içinde korunmalarında etkinlik taşıyan korunması zorunlu bir alan olduğunu düşünülmektedir. Çevrede tespit edilen buluntular yapının zengin bir seramik koleksiyonuna sahip olduğunu göstermektedir. Herhangi bir bilimsel araştırma ve tescil müdahalesinin de yapılmadığı anlaşılan bu bölgede, bir an önce gerekli çalışma yapılmalıdır.

Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlığı olarak bakılabilecek bu yerin acil olarak koruma planı ve kurtarma kazısı uygulamasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu konuda ilkönce tespitlerinin yapılması ve tescillenmesi için gerekli çalışmalar yapılarak, rapor halinde Ankara - **Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne**, 28-11-2013 tarih ve 99975262.903.02/3428 sayılı yazı ve 18-04-2014 tarih ve 99975262.903.07.02/957düzeltme yazısı ile tarafımızca bildirim yapılmıştır.

Tezin ilerleyen dönemlerinde, gönderilen raporların incelenmesi sonucu Bakanlıktan gelen mercilerle bu bölge değerlendirilmeye alınmış ve Sivas Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kuruluna devredilmiştir. Sivas Kültür Varlıkları Koruma

Bölge Kurulu tarafından, 10.12.2014 tarihli ve 1843 sayılı kararı ile bu alanın yakın zamanda yapılacak kurul toplantısında görüşüleceği ve karar bağlanacağı ve bu süre zaafında izin alınmadan hiçbir çalışmanın yapılamayacağı bilgisi 22-12-2014 tarihli yazı ile tarafımıza bilgi verilmiştir.

Tüm bu yazışmalar nihayetinde, 04-Haziran-2015 tarihli gelen yazıda, Sivas Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu kararı ile bu bölge; **III. Derece arkeolojik sit alanı olarak tescil edilmesine**, karar verilmiştir. Kurul karar yazısı tezin Ekler kısmında yer almaktadır (Bkz. s. 192 -193).

Bu bölgenin birçok dönemi aydınlatacak sayıda seramik kalıntılara sahip olduğunu görülmektedir. Yapılacak bir kazı programına kadar Tokat'ta Erken Osmanlı Dönemine ait bulabildiğimiz seramik formlar ise; Tek kulplu testi (Bkz. Foto.: 118), potalar (Bkz. Foto.: 119), yağ kandilleri (Bkz. Foto.: 120) ve kimi yerde barutluk yazan ama barut koymak için fazla dekorlu bulunan, kürevî formlara rastlanmıştır. Bu formların barutluk olmadığını, içerisine parfüm, ilaç, içki gibi çeşitli malzemelerin konulduğu şişeler olduğunu düşünülmektedir (Bkz. Foto.: 117).

Foto.: 117 Kürevî Şişeler
(Kaynak: Tokat Mevlevihane Vakıf Müzesi, Foto: Hadiye Kılıç)

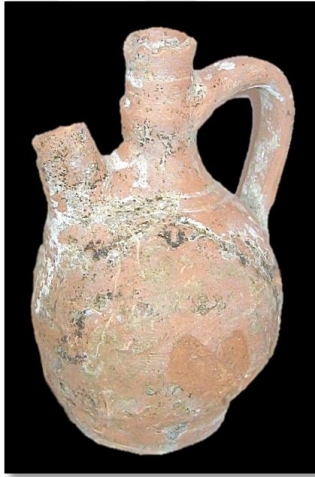

Foto.: 118 Tek Kulplu Testi
(Kaynak: Tokat Mevlevihane Vakıf Müzesi, Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.:119 Potalar
(Kaynak: Tokat Mevlevihane Vakıf Müzesi, Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.: 120 Yağ Kandilleri
(Kaynak: Tokat Mevlevihane Vakıf Müzesi, Foto: Hadiye Kılıç)

Tokat'ta Osmanlı'nın yükselme dönemine ait, seramik buluntu sayısı da oldukça azdır. Anadolu'da seramik üretiminin en üst seviyede seyrettiği bu dönemde, tam tersi olarak Tokat'ta üretimin az görülür olmasının en önemli nedenlerinden biri şehirde yaşanan felaketlerdir. 1498 yılında, küçük kıyamet diye adlandırılan bir deprem ve 1679-1680 senesinde yaşanan kentin büyük bölümünü, çarşı ve işyerlerini, köyleri kül eden yangındır.

Tokat Osmanlı hâkimiyeti altına geçtikten sonra Anadolu ve Asya arasında ulaşımı sağlayan transit yollar üzerinde ticaret mallarının sergilendiği pazar durumunu muhafaza etmekteyken, yangının en fazla şehrin ticari faaliyetlerinin sürdürüldüğü yer olan hanların, bedestenlerin, dükkânların bulunduğu çarşıda olması, önemli bir kayıptır.

Sonuçta depremler ve yangınların Tokat'ın birçok yerinde etkili olması ile bu döneme ait birçok bilgi, belge ve seramiklerin de yok olduğunu düşünülmektedir. Bu nedenle olsa gerek Osmanlı Dönemi seramiklerinden XV, XVI, XVII. yüzyıllara ait seramik forma rastlanamamıştır.

Tokat'ta, bu dönemlerle ilgili bazı bilgilere, az da olsa yazılı kaynaklardan ulaşılabilmektedir. Yazılı belgelerden ulaşılabildiklerimiz arasında, döneme ait bilgiler veren 1672 yılında Tokat-Niksar'ı gezip görmüş Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi bulunmaktadır. Evliya Çelebi çevreyi tanımlarken;

“Melik Gazi Camisi, beş altı taş basamaklı merdivenle inilir, uzunlamasına yapılmış eski bir camidir ki kalenin fatihinin yaptırmasıdır. Biçimli, üstün ince bir **tuğla minaresi** vardır ki dünyada eşi yoktur derler. Şerefesinin etrafı demir kafestir. Çilehane Camisi **kiremitli** ve eski tarzdadır. Çöreği Büyük Camisi şehrin batı yanında ve tâ ucunda eski tarzda, **kiremitli** bir camidir. Halil Efendi Camisi kaleden dışarıda, henüz yapılmış, **kiremit örtülü**, sanatkârane bir camidir. Müftü Camisi de kaleden dışarıdadır. Eski tarzdadır. Bildiğimiz camiler bunlardır. Daha başka eski tarz mescitler vardır. Bu şehirde dereli tepeli, taşlı yerlerde kat kat **2700 kiremitli ve toprak örtülü**, mamur, süslü, eski tarzda ev vardır. 3 hamamı vardır” diye yazmaktadır (Evliya Çelebi Seyahatnamesinden Seçmeler, 1991: 238).

Buradan da anlaşılacağı üzere, 1672 yıllarında Tokat ve çevresinde, sivil ve dini yapılarda tuğla ve kiremit bolca kullanılmıştır.

Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nden başka, Tokat'ın gelişimini takip edebilecek birçok arşiv belgesi bulunmaktadır. Yazılı kaynaklar olarak değerlendirebileceğimiz ve bir devrin tarihi, kültürü, sanatı ve sosyolojisini anlamaya yarayan belgeler olarak ele aldığımız şer'îye sicilleri, tapu tahrir defterleri, salyaneler (Osmanlı Devleti'nde bazı eyaletlerden yılda bir kez toplanan ve başkent İstanbul'a gönderilen vergi) ve vakfiyeler önemli bilgiler vermektedir.

“Osmanlı döneminde tapu tahrir defterleri Tokat şehrinde faal olan esnaf ve iş kollarının durumuna ait bilgilere yer vermekte, “bu hususta ilk olarak 1455 ve 1485 tarihli ayrıntılı tapu tahrir defterleri önemli kayıtlar içermektedir.

Bu kayıtlara göre, esnaf ve işkollarını Müslüm ve Gayrimüslüm olarak verildiği “faaliyet gösterenlerin toplamı, 1455'te 305'i Müslüm, 347'si Gayrimüslim olmak üzere 652, 1485'de 103'ü Müslüm, 109 Gayrimüslim olmak üzere 212 kişi” (Açıkel ve Sağırlı, 2005: 30) olduğu bilgisi verilmektedir.

Başka bir kayıta nüfus bilgisinin yanı sıra, meslek kollarına da yer verilmiştir. “**Bardakçı, çanakçı, çıkırıkçı, kâseger**, kaşıkçı/mil'aka, messak, leğenci, sekkâk olarak kaydedilen, 1455 de 25 Müslüman, 12 Gayrimüslüm toplam 37, 1485 de ise 5 Müslüman, 4 Gayrimüslüm toplam 9 kişi” olduğu bilgisi verilmektedir (Açıkel ve Sağırlı, 2005: 199). Bu sayısal bilgiler sekiz esnaf kolunda dağılmış olduğundan, bunlardan kaçının seramik işkolunda çalıştığı tespiti yapılamamaktadır.

Bu bilgiler o günün meslek ve işkollarını yansıtacağı gibi, sayısal rakamlarla varılabilecek birtakım tarihi gerçeklere yaklaştırmış olabilir. 1455'de sayıları yüksek olan esnaf ve iş kollarının, 1485'de Osmanlının refahının yüksek olduğu bir dönemde ciddi bir düşüşün gözlenmesi dikkatlerden kaçmamaktadır.

Dickran Kouymjian* bu durumu, 1472 yılında Uzun Hasan'ın Tokat'a yaptığı baskından ve talan neticesinde, birçok yeri yakıp yıkarak, çok kıyım yapmasına bağlamaktadır. Bu olayla birlikte nüfusun, özellikle Ermeni nüfusunun ciddi olarak azaldığını söylemektedir. (Kouymjian, 1997: 50).

1520 yılı tapu tahrir defterinde ise pek az bilgi vardır. Bu defterde şehir sakinleri meşgul oldukları meslekleri ile kaydedilmişlerdir. Bu bilgileri değerlendiren çalışmalara göre, şehirde 130 civarında faal iş kolu mevcuttur. ‘‘Alet ve edevat imalât sektörü ile ilgili iş kolları içerisinde bakırcı, kirişçi, bıçakçı, çilingir, kaşıkçı, tarakçı ve **çanakçıların** varlığından söz edilmektedir (Açıklık ve Sağırılı, 2005: 30).

Bunlardan başka Ahmet Şimşirgil'in XV-XVI. Asırlarda Tokat Şehrinde İktisadi Hayat adlı kitabında, incelemiş olduğu tahrir defterlerinde esnaf kolları olarak ‘‘**çanakçı, kâseger**’’ kelimelerinin geçtiği görülmektedir (Şimşirgil, 1995: 205).

Belgelerin dışında, dünyada oluşan siyasi, ekonomik, sosyal gelişim ve değişimlerin bilinmesi, üretimi yakından ilgilendirmesi ve neden-sonuç ilişkileri kurulması açısından oldukça önemlidir. Sözelimi; 1789 Fransız İhtilali ile siyasi ve ekonomik çalkantılar başlamış ve etkileri tüm dünyayı sarsmıştır. Milliyetçilik, cumhuriyet, demokrasi gibi anlayışların hâkim olduğu bu dönemde imparatorluklar yıkılmış, sömürgecilik başlamıştır. Sömürgecilik anlayışı ile 1. ve 2. dünya savaşları yaşanmış, kapitalizm, sosyalizm, liberalizm gibi sistemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Savaşlar sonucunda Avrupa ülkelerinde ekonomik zayıflamalar ortaya çıkmış ve sanayi devrimi başlamıştır. Sanayi devrimi ile hammadde ve pazar konularında ki artan ihtiyaç, sömürgeciliği yarış haline getirmiştir.

Avrupa'da yaşanan bu gelişmeler esnasında ‘‘Tokat'ta 1700'lü yılların son çeyreğine gelindiğinde tüm Anadolu'da olduğu gibi ekonomik zorluklar dönemine girilmiştir. 1756-1763 arasındaki 7 yıl savaşları sırasında 1758'de Tokat ve çevresini, hatta Anadolu'yu etkilemiş olan büyük kıtlık, 1768-1774 Osmanlı - Rus savaşının

Dickran Kouymjian; 1934 doğumlu, Paris'te yaşayan Ermeni tarihçi, araştırmacı, yazar, profesör akademisyendir.

Karadeniz Bölgesi ihracatını durdurması gibi olumsuz gelişmeler Tokat'taki imalatların üstüne önemli darbeler indirmiştir''(Açıkel ve Sağırılı, 2005: 34). Ayrıca iktisadî ve teknolojik gelişmelerin hızlanması ile çoğu iş kolları ve meslek guruplarının faaliyetlerinin durmasına sebep olmuş, sanat ve ticaret kötü etkilenmiştir.

Ekonomik durumla mücadele edemeyen Osmanlı halktan topladığı vergilerle ayakta kalmaya çalışmıştır. 1771-1840 yılları arasındaki dönemde Tokat kazasında halktan toplanan salyâne vergileri uygulaması ile ilgili yapılan çalışmalarda (Açıkel ve Sağırılı: 2005, 95- 145) elde edilen bilgiye göre, 16 Aralık 1807-18 Mart 1808 Dönemine Ait Salyâne Masraf Defterinde, Ehl-i hiref örgütünden vergi olarak 32062 kuruş alınacağına ve bunun 205 kuruşluk kısmının **Kiremidciyân** olarak isimlendirilen esnaf gurubuna ait vergi dilimi olduğuna dair bilgiler bulunmaktadır.

''12 Numaralı Tokat Şer'İye Sicil Defterinin Transkripsiyon Ve Değerlendirilmesi'' (Demirtaş, 2007) adlı çalışmada, Tokat'ın 1808-1810 yıllarına ait dönemini kapsayan Şer'İye kayıtları incelenmiştir. Bu çalışmada da Salyane Defterinde, Hırfet-i kiremidciyân ve çömlekçilerden 230 guruş (s. 94), mürâselât (resmi mektuplar) ve hüccet (resmi belge) harçları olarak yine Kiremidci ve çömlekçilerden 200 guruş (s.383) vergi alınacağına dair bilgiler mevcuttur.

Aynı çalışmanın 83-84 sayfa aralığında, Ehl-i hiref örgütüncü çömlekçi ve kiremitçilerin ürünlerini satabilecekleri fiyat listesi belirlenmiştir. Buna göre;

Hırfet-i kiremidciyân ve çömlekciyân

cins	fiyat
Tavân kiremidi duru şişe beher bini	...guruş
Tabân kiremidi çiftpara
Sagîr desti	1 para
Orta desti	1 para
Kebîr desti	1 para
Senk	1 para
Bardak	1 para
Kol künkü	1 para
Oğulbeg künkü	1 para
Baş künkü	1 para
Kariz künkü	1 para

40 Paranın 1 Kuruşa denk geldiği düşünülecek olursa çömlekçi ve kiremitçilerden alınan vergi yükünün ne kadar ağır olduğu görülebilir. Yukarıdaki iki belgenin ışığında her yıl alınan vergi 200-230 kuruştur. Bu belgeye göre, bir çömlekçinin ürettiği testilerden en az 900-1000 tanesini, her yıl vergi olarak ödediği ortaya çıkmaktadır.

Aynı çalışmada yer alan Tereke defterlerinde çok sayıda fincan (10 adet 15 guruş), zarf, Kütahya fincanı, Kütahya tabağı (20 adet 10,5 guruş) gibi, isimleri ve fiyatları yazılıdır. ((Demirtaş: 2007, s.133, 193, 204, 206, 254, 333).

‘‘16 Numaralı Tokat Şer‘iye Sicili’nin Transkripsiyonlu Metni Ve Değerlendirilmesi’ (Hanilçe, 2009) adlı çalışmada ise Tokat’ın 1812–1813 yıllarına ait dönemde, 22 Aralık 1812 tarihli narh defterinde ürün isimleri ve tam olarak anlaşılmasa da ederleri kaydedilmiştir. Buna göre;

‘‘Kiremitçi ve Çömlekçi Fiyatları

Ürün	Ölçüsü	Fiyat
Tavan kiremidi ve devr ve şişe	Beher bin	...
Taban kiremidi	1 aded	...para
Sagır desti	1 aded	...para
Orta desti	1 aded	...para
Kebîr desti	1 aded	...para
Sekek	1 aded	...para
Bardak	1 aded	...para
Kol künkü	1 aded	...para
Oğulbey künkü	1 aded	...para
Paşa künkü	1 aded	...para
Kariz künkü	1 aded	...para

Kiremitçilere baktığımızda bugün büz diye tabir ettiğimiz malzemenin bir türünün de Tokat’a özgü Oğulbey Künkü olduğu’’(Hanilçe, 2009: 94), bunun yanında değişik isimlerle anılan künklerin varlığı dikkat çekicidir. Çömlekçilerde kiremit, yer kiremidi, şişe kiremit, bardak ve ebatlarına göre isim alan testilerin olduğu seramik eşyaların satıldığı görülmektedir.

Miras kayıtlarında ise; dönem insanların hangi eşyaları kullandıkları ve önem verdikleri anlaşılmaktadır. Seramik konusunda bırakıt olarak en çok karşılaşılan eşya fincanlardır. Fincanlarda çoğunlukla Kütahya yapımı kullanılmakla beraber Çin ve İngiliz seramiğine de yer verildiği anlaşılmaktadır. Seramik eşyalarda Çin yapımı olanlar, Çin imparatorlarına verilen unvan olan fağfurdan türetilmiş ‘‘fağfuri’’ kelimesi ile anılmıştır.

16 Numaralı Tokat Şer‘iye Sicili’nin Transkripsiyonlu Metni Ve Değerlendirilmesi’nden çıkarılan belgelerde yer alan seramiğe ait eşyaların adının geçtiği satır araları, belge adları ve sayfaları şöyledir;

- İngiliz ve billûr (cam) ve Kütahya tabak 2 ve fincan 3 ve şişe 2 aded, 13 guruş (s. 263)

-Fincan 10 ve nühâs (bakır) zarf 5 ve tebsi 1 ve Kütahya tabak 3 aded, 7 guruş (s.264)

-Kütahya fincan 3 aded, 10 guruş (s.287)

-Kütahya fincan 6 ve kutu 1 aded, 2 guruş (s.292)

- Kirkor’un Tereke Defterinde

Kütahya tabak 10 aded, 6 guruş

Billûr gülâbdân 2 ve toprak bardak 1 aded, 7 guruş

Kütahya kâse 7 aded, 2 guruş (s. 298)

-Menzilhânedede Helâk Olan İngiliz Keferesinin Eşyâsı Defterinde
Kütahya bardak 2 aded (s.305)

-Asador Zimmînin Defterinde

Kütahya kâse 1 aded, 1 guruş

Fağfur fincan 8 aded, 3 guruş

Kütahya fincan ve nühâs zarf ve tebsi , 2 guruş (s.371)

Bu defterden anlaşıldığı kadarıyla; Kütahya fincanlarının, Çin yapımı fincanlardan daha pahalı olduğu görülmektedir.

-Halil bin Mehmed’in verâsetinde

Fağfur fincan 5 ve zarf 6 aded, 6 guruş (s.388)

-Menevşe bint-i Ohan’ın verâsetinde

Sağır ve kebîr çini tabak 7 ve kâse 1 aded, 15 guruş (s.400)

Bu eşyalara bakıldığında Tokat'ta kahve içme kültürünün geliştiği, kahvenin pişirilmesi, çekilmesi ve servisine önem verildiği görülmektedir. Bu arada ‘‘Yeniçeri Ocağı’nın 1826’da kaldırılmasından sonra yeniçerilere ait on adet kahve dükkânından cadde üzerinde olanların tamamen yıktırıldığı belgelerde, yer almaktadır’’(Beşirli, 2005: 378).

Zengin- fakir, müslüm- gayrimüslüm hemen herkesin evinde kahve fincanı, cezve ve tepsi bulunmaktadır. Kahve değirmeninin ise daha varlıklı ailelerde olduğu, tereke kayıtlarında görülmektedir. Aynı çalışmada; (Hanilçe, 2009)

- İnşaat Sektörü ile İlgili İş Kolları olarak **Kiremidci** ismi geçmektedir. (s.84)

-Miras olarak bırakılanların arasında kiremitlik kelimesi geçmektedir.

Bağ der mevzi‘-i **Kiremitlik** 1 kıt‘a 150 guruş (s.497)

Burada Bağ bölgesinde bulunan, kiremit yapımına elverişli toprak yapısı olan bir dönüme yakın araziden ve ederinden bahsedilmekte olduğu tahmin edilmektedir.

Osmanlı Döneminde Tokat’ın **1771-1920** yılları arasını kapsayan toplam 120 adet Şer’iye Sicillerini ve 95 adet vakfiye suretine inceleyen Doç. Dr. Ali Açık ve Dr. Abdurrahman Sağırlı’nın ‘‘Osmanlı Döneminde Tokat Merkez Vakıfları – Vakfiyeler Kitaplarının I.Cildinde önemli bilgi ve değerlendirmelere ulaşılmıştır.

‘‘Vakfiyeler, birtakım diplomatik usuller çerçevesinde düzenlenirlerdi. Genel olarak, tasdik ibaresi, davet, vakfın şartları, hâkimin (kadı) hükmü, vakfi bozacaklar için beddua, tarih ve şahitler kısmı gibi diplomatik yaptırımlar taşırlardı’’ (Açık ve Sağırlı, 2005: 44). Bu durumda vakfiyelerden günün şartları, kişi isimleri, meslekleri, ekonomik durumu gibi bilgilere ulaşılabilirdiğinden, bunlardan belge olarak faydalanılmaktadır.

Bu vakfiyelerin bazılarında, seramik ile ilgili kelimeler geçmekte ve seramikle ilgili kişilerin varlığından söz edilmektedir. Bu kelimelerin geçtiği vakfiyeler, tarihlerine göre sıralandığında, bunlardan ilk olanı;

‘‘Eşşeyh Elhâc Abdurrahîm Efendi ibn Hüseyin Efendi Vakfı Vakfiyesi (1737) başlıklı vakıf vakfiyesinde şahitlerden birinin ismi **Elhâc Hüseyin, kiremidci** olarak kaydedilmiştir (Açıkel ve Sağırlı, 2005: 261).

‘‘Sünnetçi-oğlu Hacı Abdullah Efendi Vakfı Vakfiyesi (1758)....vefât eden câriyelerimiz ve kölelerimiz ervâh(ruh)larıçün îkâd oluna. Ve şöyle şart eyledim ki, leyâlî-i mübâreke (mübarek gece) ve ale'l- husûs (özellikle) Cum'a gecelerinde ve eyyâm-ı 'aşûrâda(aşure günü) it'âm (yemek yedirme) idüb mahallenin fukarâsma cedîd(kullanılmamış) ‘‘**yeşil çanaklar**’’ alınub anlar ile fıkarâ evlerine göndereler, eve getürmiyeler...(Açıkel ve Sağırlı, 2005: 279). denilmektedir. ‘‘**yeşil çanaklar**’’ diye bahsedilen, yeşil sırlı Tokat seramiği olmalıdır.

‘‘Ser-çukadâr (su arkçibaşı) Sâlih Ağa ibn Mehmed Ağa Vakfı Vakfiyesi (1811) ...Oğulbeğ **künküne** zamm u ilhâk (eklenen) eylediğim yüz kalem suyun rakabesiyle (eklenmesiyle) çeşme-i mezkûrun(önceden bahsi geçen) verâsında (öbür tarafında) ve mezaristan fevkinde(mezarlığın yukarısında) vâki'(olan) tarîk(yol)dan çeşme-i mezbûra (yukarda adı geçen) ifrâz (ayrılan) olunan dokuz kalem suyun mahall-i mecrâları ta'mîre muhtâc oldukça rakabelerine sarf oluna’’(Açıkel ve Sağırlı, 2005: 279), şeklinde Oğulbeğ **künkünün** tamir edilmesi gerekliliği bildirilmiştir.

‘‘Esseyid Osman Efendi ibn Mehmed Efendi Vakfı Vakfiyesinde (1821) **Seyyid İbrâhim Ağa, şeyh-i kiremidciyân**’’ olarak isimler geçmektedir. (Açıkel ve Sağırlı, 2005: 384).

‘‘Şâkire Hânım ibnete Elhâc Mehmed Ağa ibn Abdullah, Topkara Ağa Kerîmesi, Vakfı Vakfiyesi (1867) **Kâsım-zâdelerin küpcü kârhânesi**’’ (Açıkel ve Sağırlı, 2005: 430) olarak dükkân ismi verilmektedir.

‘‘Mehmed Raûf Paşa ibn Süleyman Beğ, Tokad Mutasarrıfı,(sancak idare amiri) Vakfı Vakfiyesi (1884)..sâlifuz-zikr (yukarıda bahsi geçen) çeşme-i mezkûrun (yukarıda ismi geçen) **künkleri** ve sâiresi ilerüde ta'mîre muhtâc olduğu sûretde ta'mîr itdirilmek’’(Açıkel ve Sağırlı, 2005: 442) ibaresi yer almaktadır.

‘‘Kâsım-zâde Elhâc Mehmed Kâmil Efendi ibn Hüseyin b. Elhâc Mehmed Vakfi Vakfiyesinde (/1893)... kahvehâneleri ve bir taraftan diğerk Kâsım-zâde Ahmed Ağa ibn Abdullahım **küpçü dükkânı**...(Açıkel ve Sağırlı, 2005: 455) diye satır aralarında geçmektedir.

Şer’iye sicilleri, o günün mahkemelerinde görülen davalarla ilgili muamelelere yer veren defterlerdir. XVIII. Yüzyılda Tokat Şehrinde meslek kollarında ‘‘**Çölmekci**’’(Açıkel ve Sağırlı, 2005: 210) ibaresinin olduğu tek bir kayıt bulunabilmiştir.

1842-1843 (H.1257-1258) yıllarına ait " 55 Numaralı Tokat Şer'iye Sicil Defteri' nin transkripsiyonu yapılmıştır (Kaplan, 2011). Bu çalışmada belgeler doğrultusunda söz konusu dönemde Tokat'ın idari ve sosyo-ekonomik yapısı üzerinde durulmuştur. Bu çalışma taranarak 1842-1843 yılları arası Tokat'ta seramik ile ilgili olabilecek bilgi ve belgelere ulaşılmaya çalışılmıştır.

55 Numaralı Tokat Şer'iye Sicil Defteri'nin transkripsiyonunda tereke, hüccet (resmi belge) ve masraf defterleri incelememizde seramik ile ilgili bazı kayıtlara rastlanmıştır. Bunlar terekelerde, Tokat'ta kullanılan züccaciye ve billuriye türü eşyalarda, arak (rakı) küpü, arak fincanı, bardak, fincan, kebîr fincan, fağfur fincan, fağfur kâse, fağfur tabak, İngiliz bardağı, İngiliz kâse, İngiliz tabak, kebîr çini tabak gibi seramik eşya isimleri ile yer almaktadırlar (Kaplan, 2011: 48-51). Genelde fiyatları ile karşımıza çıkan belgeler;

-İflas semerci Mustafa'nın Gurama defterin kaydında
Sagîr ve kebîr küp 10 adet, 20 guruş olarak belirtilmektedir (s.72).

-Sava veled-i Toma nın tereke defterinde
Fağfur fincan 14 adet, 20guruş
Kebîr sini, sagir fincan 4-2 adet, 10guruş (s.139).

-Hacı Derviş Efendi Hoca'nın defter kaydında
Kebîr fincan, tabak 2-2 adet, 10 guruş
Fincan, tabak, tepsi 6-6-1 adet, 15 guruş (s.233).

-Mübaya'a sarrafi Boros'un defter kaydında Venedikkâri tabak adet belirtilmeden 15 guruş (s.238).

-İkizler oğlu Salih Efendi ibn-i Mahmûd tereke defterinde Fincan, zarf, tepsi, 9-9-1 adet, 26 guruş (s.143)yazılıdır.

-Kazgancı Corcu'ya ait hüccet kayıtlarında şahitlerden birinin adı **Kiremetçü Mehmed Ağa** olarak geçmektedir (s. 449).

-Tahtakale hamamının onarımı ile ilgili hüccet kaydında,...hamamın eşik ve taban taşları ile kireç ve horasan ve **kiremit** ve revgân-ı bezir (bezir yağı) ve kendir mürdesinin (eski kendirlerin) ve dâhiliye **hamamının su yollarını** ve malzeme-i sâ'ireleri ile amele ve ustadiye ücretlerine verilip ... kaydına rastlamaktayız (s. 475).

-Aynı hamam masraf defterinde de yer almış bu kez temin edilecek malzeme ve harcanacak tutar kaydedilmiştir.
Şişe kiremit 600adet 24 guruş (s. 186).

Bahsi geçen “**şişe kiremitlerin**” 2014’ün yazında restorasyonu esnasında ziyaret edilen, Tokat Yazmacılar Hanı’nda kullanıldığı görülmüştür. (Bkz. Foto.: 121) Kenarda istiflenmiş ve onarılmayı bekleyen duvar ve kubbe örtülerinde görünen bu formların ismi ve ne işe yaradığı konusunu tartışırken, soruyu aydınlatan izin, bu belgede saklı olduğu görülmüştür.

Foto.: 121 Tokat Yazmacılar Hanında Kullanılmış Olan **Şişe Kiremitleri** (19.yüzyıl)
(Foto: Hadiye Kılıç)

Tokat seramikçiliği ile ilgili olarak ele alabileceğimiz diğer kaynak belgeler ise, **1850 – 1860’** lı yıllarda Tokat’ta görev yapmış, Amerikalı gezginci ve misyoner Henry John Van Lennep’in, kitaplarıdır. Gezip gördüğü yerleri anlattığı “Travels in Little – Known Parts of Asia Minor” ve Tokat’ta bulunduğu sürelerde, bu dönemlere ait çizdiği

yağlıboya resimlerinin olduğu ‘‘The Oriental Album, Twenty Illustrations, in Oil Colors, of the People and Scenery of Turkey’’ adlı kitaplarıdır. Bu iki kitaptan 1850 – 1860 yıllarında Tokat ve Tokat’ta yaşam hakkında bilgilere sahip olunmaktadır.

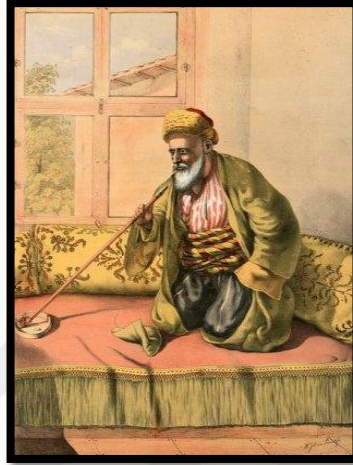

Foto.: 122 Tokatlı **Kiremitçi** Mehmet Efendi

Henry John Van Lennep, The Oriental Album, Twenty Illustrations, in Oil Colors, of the People and Scenery of Turkey, 1861 (Foto Kaynak: Hasan ERDEM)

Elinde duhan(tütün) çubuğu bulunan kişinin, 1861 yıllarında yaşamış Kiremitçi Mehmet Efendi olduğu yazılıdır.

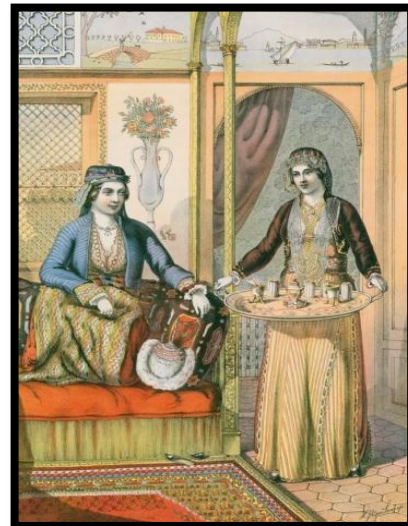
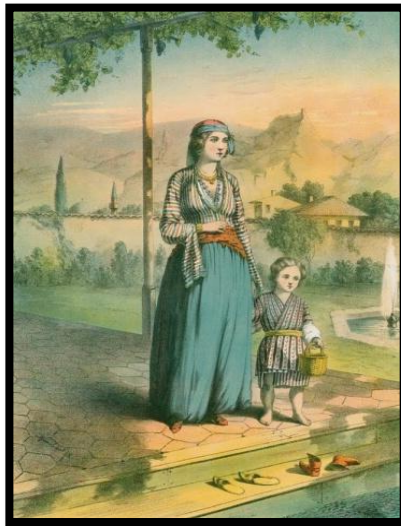

Foto.: 123 Henry John Van Lennep, The Oriental Album, Twenty Illustrations, in Oil Colors, of the People and Scenery of Turkey, 1861 (Foto Kaynak: Hasan ERDEM)

Foto.: 123’de görülen her iki resimde, 1861 yıllarında Tokat ev yaşamından kesitlere yer verilmiştir. Zeminde kullanılan altıgen seramik yer karoları dikkat çekicidir.

Yer karoların benzerine hala eski binalarda ve antika dükkanlarında rastlanmaktadır (Bkz. Foto.: 124).

Foto.: 124 Yer Karoları
(Kaynak: Tokat Taşhan Antika, Foto: Hadiye Kılıç)

Osmanlı İmparatorluğunun son yıllarında kapitülasyonların ezici baskısı ve yabancı kökenli malların iç pazarlara girmesiyle rekabete dayanamayan yerli imalat giderek azalmıştır. İmparatorluk döneminde kurulmuş olan Ehl-i Hiref, Lonca, Ahilik Birliği, Gedik(vergi) gibi esnaf kurum ve sistemleri, giderek etkisini yitirmiş, 19. yüz yıldan itibaren tamamen ortadan kalkmışlardır. Aynı şekilde Osmanlı Döneminde Tapu Tahrir, Tereke, Hücet, Vakfiyeler, Salyane, Şer'iyeye Sicil Defterleri gibi, yazılı belgelerin de artık kullanılmaması sonucu, Osmanlının son dönemleri ile ilgili belge-bilgi eksikliği görülmektedir.

Osmanlı Döneminde Tokat'ta, 18.yüzyıl 19.yüzyıl başı seramik üretimi ile ilgili az sayıda belge mevcut olmasına rağmen, yakın bir geçmiş olduğundan seramik örnekleri ile günümüze kadar gelebilmiş, hala etkileri devam etmekte olan bir dönemdir.

XV, XVI, XVII. yüzyıllara ait seramik form örneklerinin olmaması, 18.yüzyıl 19.yüzyıl başı dönem seramik ürünleri birdenbire ortaya çıkmış gibi görünmesine neden olmakta, ayrı bir kategoride incelenmek istenmektedir. Oysa Tokat'ta seramik üretimi kesintisiz hep vardır. (Bkz.47 - s.65). Ayrıca XV, XVI, XVII. yüzyıllara ait seramik form örneklerinin olmaması ile ilgili nedenlere değinilmiştir (Bkz.53 ve s.57).

18.yüzyıl 19.yüzyıl başını ifade eden ve Tokat Seramikleri şeklinde ayrı bir kategoride incelenmek istenen üretimin, böyle bir ayrı kategoriye gerektirmediği ve aslında uzun bir tarihsel geçmişinin olduğu söylenebilir. Tezde ‘‘karşılaştırma’’ olarak verilen bilgiler (s.135 – 142), Tokat’ın bilinen tarihinde görülen seramik formlar ve yakın geçmişin seramik formları arasında kurulan bağın ortaya serildiği kısımlardır. Buradan da anlaşılacağı üzere Tokat Seramikleri olarak bilinenler; yalnızca bir dönem değil tüm dönemler seramik üretiminin yapıldığı bir bölgenin, yalnızca bilinen kısmıdır denilebilir.

Tokat’ta 18.yy – 19.yy arası üretilen seramiklerin, son dönemlerde artan ilgi nedeniyle yetersiz olsa da, biraz korunmaya alınmıştır. Tokat’taki müzeler de tüzel kişilerin ellerinde bulunan seramikler toplanmış değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu konuda özellikle antikacılar da yok pahasına satılan seramiklerin acilen koruma altına alınması gereklidir.

Tokat Seramikleri diye adlandırılan 18.yy–19.yy’ a ait formları incelerken çok farklı işlev ve form yapılarına sahip oldukları görülmektedir. Bundan dolayı, formları yapı ve işlevlerine göre ayırıp belirli guruplar dâhilinde vermek uygun görülmüştür. Bunları;

1- Saklama Kapları

2- Kulp Sayılarına Göre Saklama Kapları

3- Kâseler

4- Kavanozlar

5- Testiler

6- Tencere, Çaydanlık, Bardak ve Sürahiler

7- Aydınlatma

8- İnanç Temalı Seramikler

9- Yapı Gereksinim Malzemeleri olarak dokuz grupta incelenmiştir.

1- Saklama Kapları : Tokat’ta 18.yüzyıl 19.yüzyıl başında üretilen saklama amaçlı seramik formlar günlük kullanım eşyalarından daha büyüktür. Tahıl, bakliyat, un, turşu, peynir, çökelek, bal, sirke, şarap, asma yaprağı gibi depolama amaçlı büyük küpler. Bunlar kullanım amaçlarına ve yerlerine göre sırlı–sırsız olabilmektedir. Tokat kışı yoğun geçen bir bölge olması nedeniyle, gıdaların büyük bir kısmının depolanması gereğinden, bu büyük formlara ihtiyaç duyulmuştur. Evlerin kilerlerinde yer almış veya

dışarıda yere gömülerek depo olarak kullanılmıştır. Ebatları 20cm ile 180cm arasında olabilmektedir (Bkz. Foto.: 125- Foto.: 129).

Foto.:125 Sırsız Saklama Küpü
(Kaynak: Tokat Latifoğlu Konağı, Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.: 126 Sırlı Saklama Kapları (Kaynak: Hadiye Kılıç Koleksiyonu)

Foto.:127 Büyük Boy Sırlı Saklama Küpleri
(Kaynak: Latifoğlu Konağı; Foto: Hadiye Kılıç)

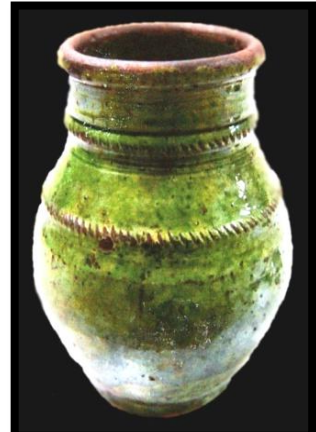
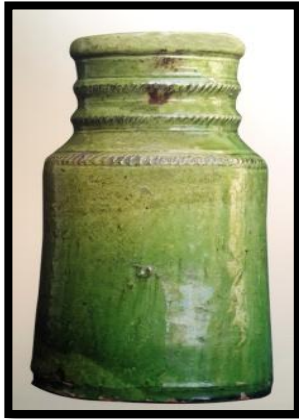
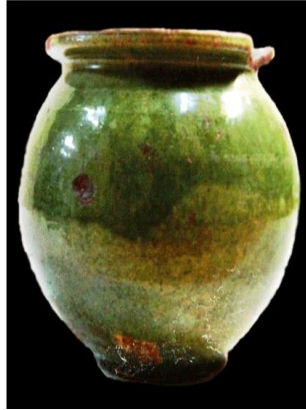

Foto.: 128 Orta Boy Sırlı Saklama Kapları (Kaynak: Tokat Müzesi)

Foto: 129 Orta Boy Sırlı Saklama Kabı
(Kaynak: Tokat-Taşhan Antika Dükkânı, Foto: Hadiye Kılıç)

2 - Kulp Sayılarına Göre Saklama Kapları

Formlarda kullanılan kulplar ve kulp sayıları üzerine verilen önem yoğun olarak hissedilmektedir. Tokatlı seramikçilerin, 1(bir) den, 10 (on) 'a kadar varan kulp sayılarında oldukça iddialı oldukları gözlenmektedir. Formlar sırsız olduğu kadar, büyük çoğunluğu sırlı olarak üretilmişlerdir. Kullanım amacına göre kapaklı veya kapaksız olabilmektedir. Aralarında hafif bezeme olanlar çoğunluktadır. Bezemelerin düzenli ve yoğun kullanıldığı örnekler de bulunmaktadır.(Bkz. Foto.: 145, 166, 167, 168). Ebatları 15cm – 110cm civarındadır. (Bkz. Foto.:130- Foto.: 151).

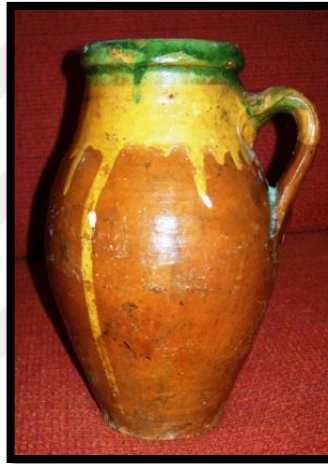

Foto.: 130 Tek Kulplu Form
(Kaynak: Saadet Öztürk Koleksiyonu, Foto: Hadiye Kılıç)

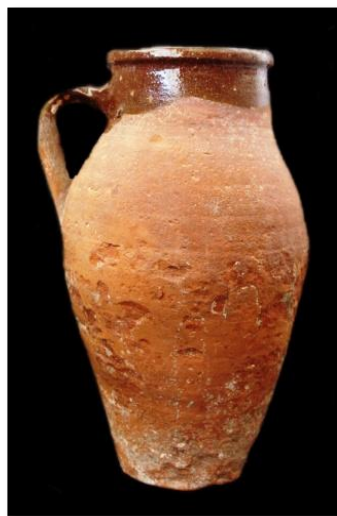

Foto.:131 Tek Kulplu Form

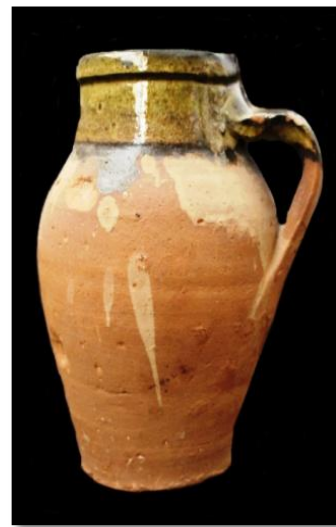

Foto.:132 Tek Kulplu Form

(Kaynak: Hadiye Kılıç Koleksiyonu)

Foto.: 133 İki Kulplu Saklama Kapları (Kaynak: Tokat Müzesi)

Foto: 134 İki Kulplu Yayık
(Kaynak: Taşhan Antika Dükkanı, Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.:135 İki Kulplu Testi
(Kaynak Latifoğlu Konağı)

Foto.: 136 İki Kulplu Saklama Kabı
(Kaynak: H. Erdem Koleksiyonu)

Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.: 137 İki Kulplu Saklama Kapları (Kaynak: Tokat Müzesi)

Foto.:138 İki Kulplu Saklama Kabı
(Kaynak: Hadiye Kılıç Koleksiyonu)

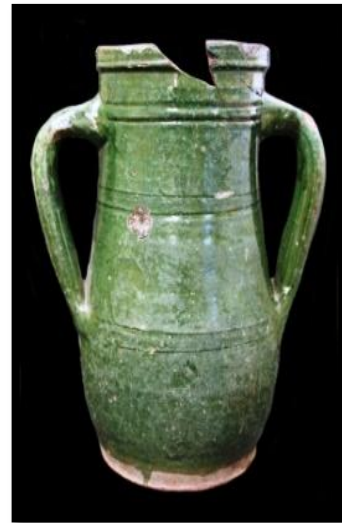

Foto.: 139 İki Kulplu Saklama Kabı

Foto.: 140 İki Kulplu-Kapaklı Saklama Kapları (Kaynak: Tokat Müzesi)

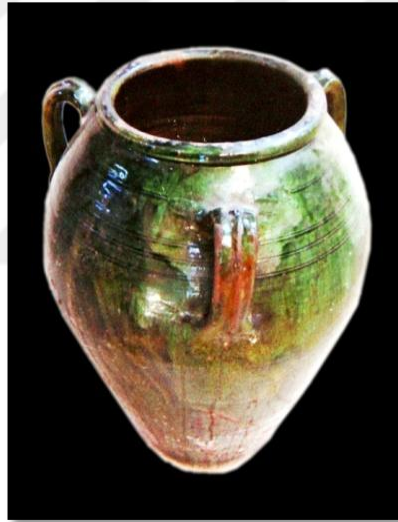

Foto.: 141 Üç Kulplu Saklama Kabı (Kaynak: Tokat Müzesi)

Foto.: 142 Dört Kulplu Saklama Kapları (Kaynak: Tokat Müzesi)

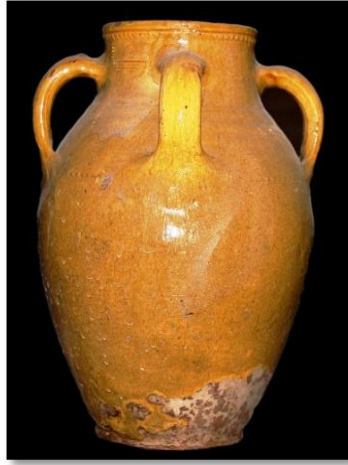

Foto.: 143 Dört Kulplu Saklama Kabı
(Kaynak: Latifoğlu Konağı Müzesi,
Foto: Hadiye Kılıç)

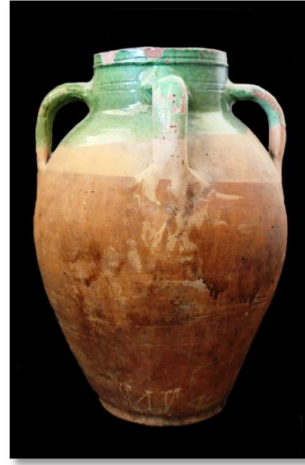

Foto.: 144 Dört Kulplu Saklama Kabı
(Kaynak: Hadiye Kılıç Koleksiyonu)

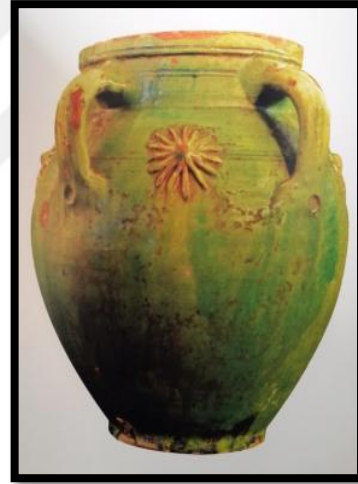
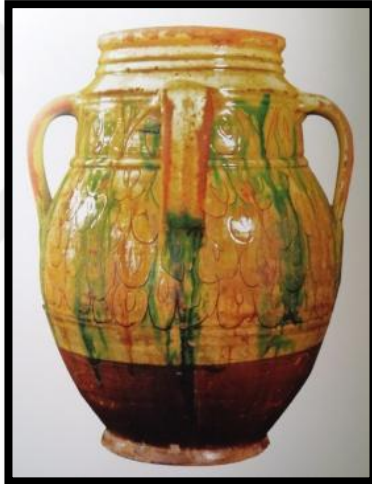

Foto: 145 Dört Kulplu Dekorlu Saklama Kapları (Kaynak: Tokat Müzesi)

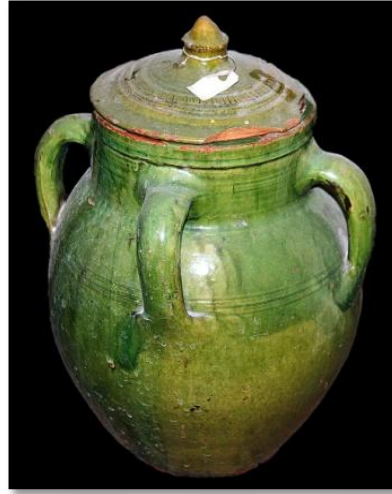

Foto.: 146 Kapaklı- Dört Kulplu Saklama Kabı
(Kaynak: Latifoğlu Konağı Müzesi, Foto: Hadiye Kılıç)

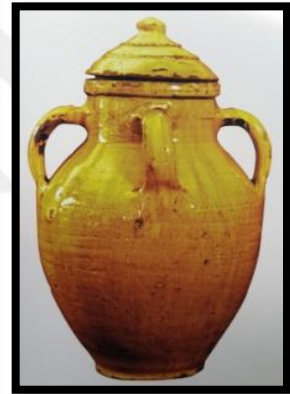
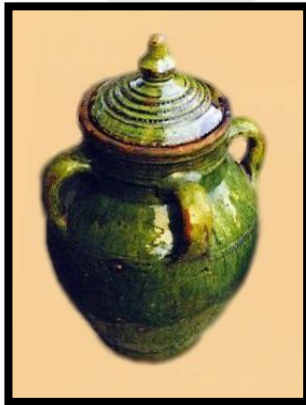

Foto.: 147 Kapaklı- Dört Kulplu Saklama Kapları
(Kaynak: Tokat Müzesi)

Foto.: 148 Altı Kulplu Saklama Kabı
(Kaynak: Tokat Müzesi)

Foto.: 149 Yedi Kulplu Saklama Kabı
(Kaynak: Tokat Müzesi)

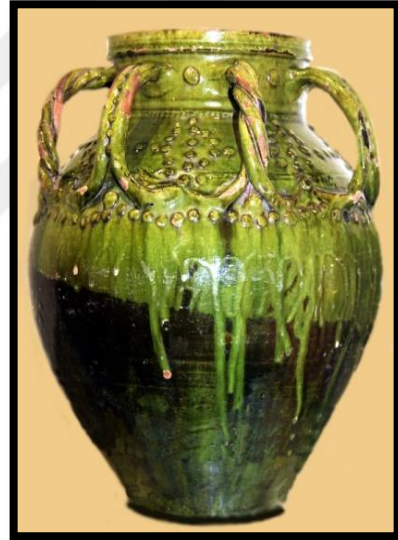

Foto.: 150 Sekiz Kulplu Saklama Kapları (Kaynak: Tokat Müzesi)

Foto.: 151 On Kulplu Saklama Kabı (Kaynak: Tokat Müzesi)

3 – Kâseler

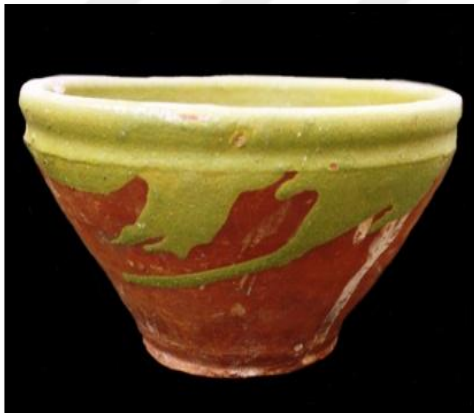

Foto.: 152 Kâse Çeşitleri
(Kaynak: Hadiye Kılıç Koleksiyonu)

Foto.: 153 Çanak
(Kaynak: Tokat- Taşhan Antika Dükkanı
Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.: 154 Sırlı Çanak
(Kaynak: Tokat Müzesi)

4 – Kavanozlar

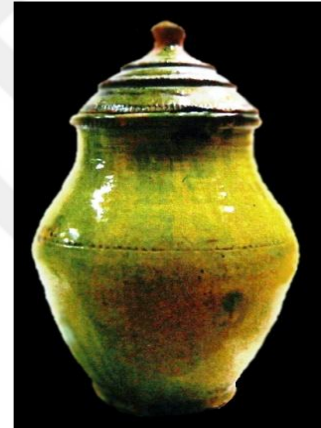
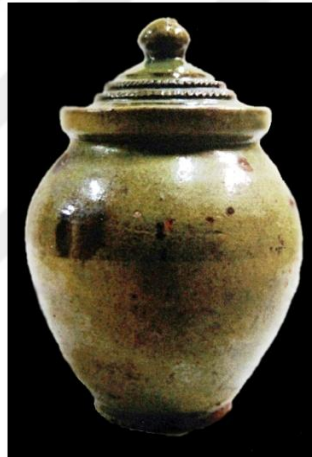

Foto.: 155 Kavanoz Çeşitleri
(Kaynak: Tokat Müzesi)

Foto.: 156 Kavanoz
(Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.: 157 Kavanoz
(Kaynak: Hadiye Kılıç Koleksiyonu)

Foto.: 158 Kavanozlar
(Kaynak: Tokat- Taşhan Antika Dükkanı, Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.: 159 Kavanoz (Kaynak: Latifoğlu Konağı Müzesi, Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.: 160 Kavanozlar (Kaynak: Tokat Müzesi)

5 – Testiler

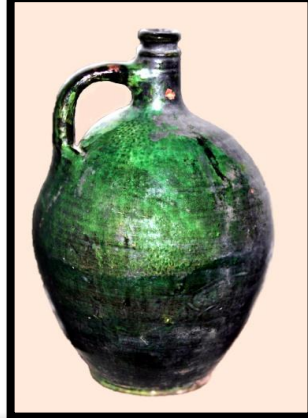

Foto.: 161 Testiler
(Kaynak: Tokat Mevlevihane Vakıf Müzesi, Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.: 162 Şarap Testisi (Saadet Öztürk Koleksiyonu, Foto: Hadiye Kılıç)

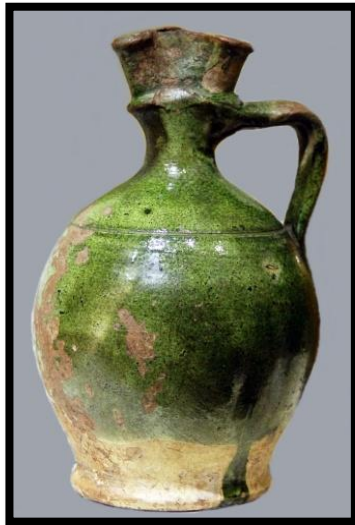

Foto.: 163 Yağlık
(Kaynak: Tokat Müzesi)

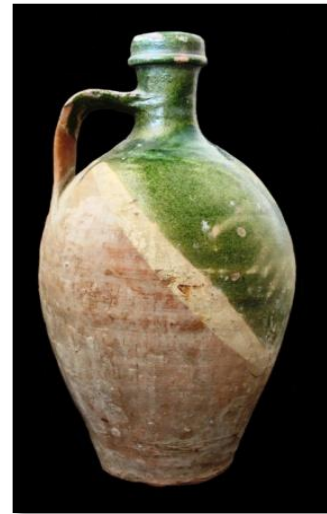

Foto.: 164 Çapraz Yarım Sırlı Testi
Hadiye Kılıç Koleksiyonu

Foto.: 165 Testiler (Kaynak: Tokat Müzesi)

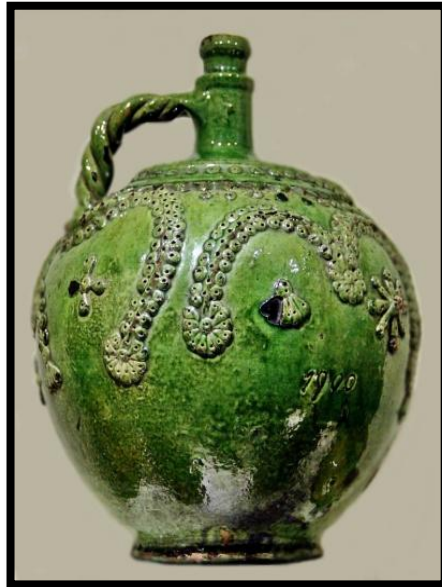

Foto.: 166 Dekorlu Testi (Kaynak: Tokat Müzesi)

Foto.: 167 Dekorlu Testiler (Kaynak: Tokat Müzesi)

Foto.: 168 Dekorlu Testiler (Kaynak: AYDA, 2001: 24-26)

6- Tencere, aydanlık, Bardak ve Sürahiler

Foto.: 169 Tencere
(Kaynak: Tokat Müzesi)

Foto.: 170 aydanlık
(Kaynak: Tokat Müzesi)

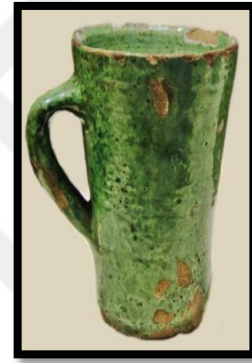

Foto.: 171 Bardaklar
(Kaynak: Tokat Müzesi)

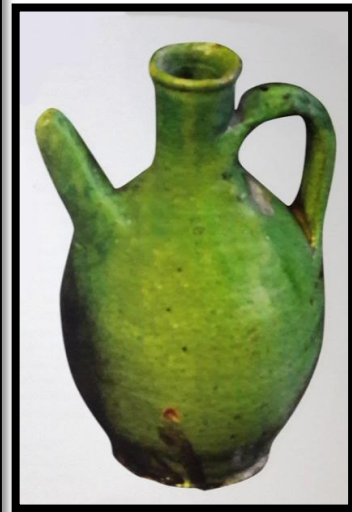

Foto.: 172 Sürahiler
(Kaynak: Tokat Müzesi)

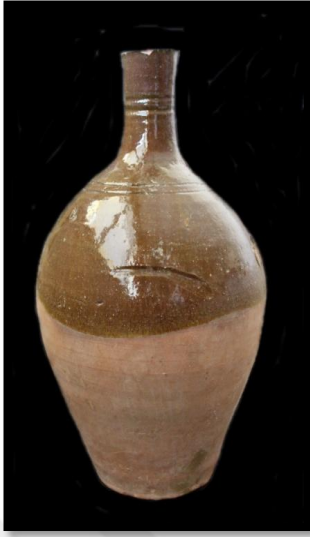

Foto.: 173 Sürahi
(Hadiye Kılıç Koleksiyonu)

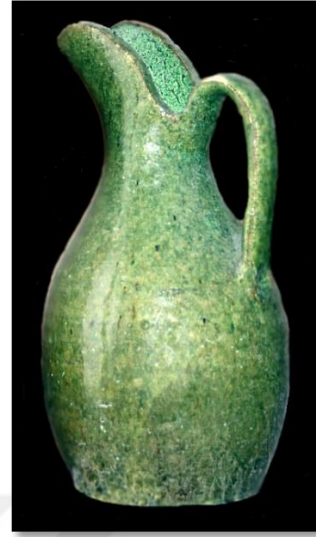

Foto.: 174 Gaga Ağızlı Form,
Kaynak: Latifoğlu Konağı
(Foto: Hadiye Kılıç)

7- Aydınlatma

Foto.: 175 Mumluklar ve Kandil (Kaynak: Tokat Müzesi)

8- İnanç Temalı Seramikler

Foto.: 176 Bektaşî Teslim Taşı* (Kaynak: Tokat Müzesi)

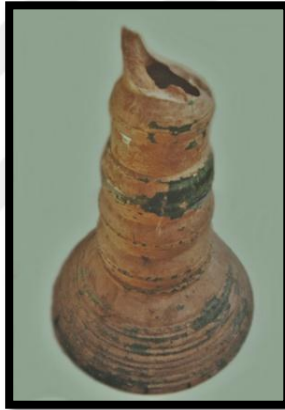

Foto.: 177 Alem (Kaynak: Tokat Müzesi)

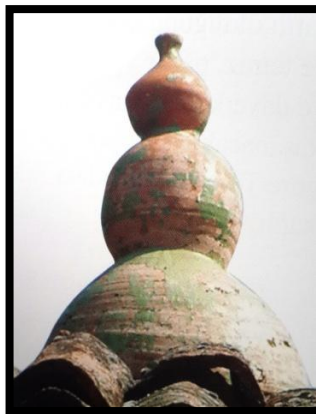

Foto.: 178 Tokat- Malkayası Mahallesiinde Bir Evin Çatısında Bulunan Alem,
(Foto: Hasan Erdem)

*(Bkz. tezin Sözlük bölümü s. 176)

9- Yapı Gereksinim Malzemeleri

Foto.: 179 Yeşil Sırlı Kiremitler (Kaynak: Tokat Müzesi)

Foto.: 180 Tokat Yazmacılar Hanında Bulunan Şişe Kiremitler
(Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.: 181 Sırlı Tuğla (Hasan Erdem Koleksiyonu, Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.: 182 Tokat- Taşhan Antika Dükkânında Bulunan Tuğlalar
(Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.: 183 Künkler (Kaynak: Tokat Müzesi)

Foto.: 184 Baca Kapağı (Hasan Erdem Koleksiyonu)

1.2.10. Cumhuriyet Dönemi Seramikleri (1923 den günümüze)

Cumhuriyetin ilanından sonra ülkenin derlenip toparlanma sürecinde olması ve 19. Yüzyılın sonlarına doğru arşivciliğin ortadan kalkması neticesinde, bu dönemde var olan üretimlerin kayıtları tutulamamıştır. 1923'den sonrasında üretimin devam ettiği bilinmesine rağmen, resmi olarak yazılı bir belgeye ulaşamamak elbette bir eksikliklerdir. Bu konuda ki eksiklikler, o günleri yaşayanlar, bilenler, tanıklık edenlerle ve şu an hala bu mesleği sürdürenlerden yardım alınarak tamamlanmaya çalışılmıştır.

İlk canlı tanık olarak 2005 yılında söyleştiğimiz, 1928 doğumlu eski çömlekçi ustası Lütfü Biz, mesleği ve yaşadığı 1928 – 2006 yılları arası dönem hakkında birçok bilgi vermiş ve özellikle Tokat'ta Cumhuriyet sonrası çömlekçiliğin gelişiminin değerlendirilmesinde büyük katkısı olmuştur.

Avanos'tan, 1930 yılında Tokat- Zile'ye gelen Ermeni çömlekçi ustası Ohannis, Zile'de kurduğu atölyede, son dönem Tokat çömlekçiliğinde önemli bir yere sahip olan, Lütfü Biz, Faik Biz, Fikri Biz ve Hasan Biz kardeşleri yetiştirmiştir (1930-1940). Bir süre ustaları ile birlikte çalışan Biz kardeşler, vefat eden ustalarının yerine geçip, çömlekçiliği aile mesleği olarak sürdürmüşlerdir. Biz kardeşlerden daha sonraları çömlekçiliği bırakanlar olmuşsa da, 1940 yıllarında bu mesleğe atılan büyük kardeş Lütfü Biz, 1980 yıllarına kadar uzunca bir süre devam etmiştir. (Bkz. Foto.: 185 – Foto.: 188, Fotoğraflar: Selma Biz)

Foto.: 185 Lütfü Biz Atölyesi (soldan sağa: Hüseyin Kavut(halaoğlu), Lütfü Biz(ortada), Fikri Biz)

Foto.: 186 Fikri Biz, Hasan Biz kardeşler

Foto.: 187 Lütfü Biz Atölyesinin Bahçesi

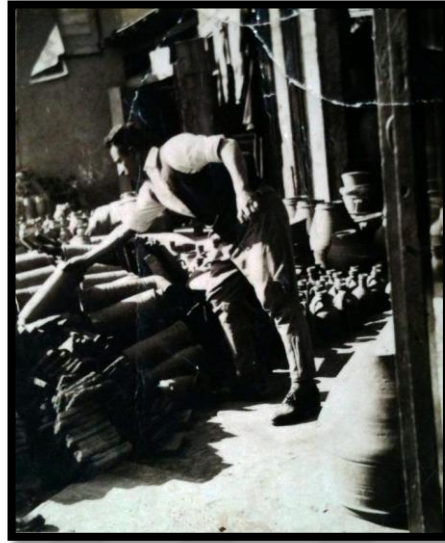

Foto.: 188 Lütfü Biz Gezirlik'te Atölyede Çalışırken

Atölye ortamından söz eden Lütfü Biz, "atölyemizde 6 tezgâha karşılık, 6 usta ve 6 çamur yoğuran kalfa vardı. Kadınların da çalıştığı atölyelerde dekor, boyama, rötuş, fırın yükleme ve boşaltma işlerini yaparlardı. 1930 – 1970 yılları arasında 10 kadar atölyenin bulunduğunu belirten Lütfü Biz, gençlerin bu mesleğe rağbet etmemesinden dem vurarak, çömlekçiliğin artık ne yazık ki, yapılmadığını" söyledi.

Usta adları sorulduğunda, soy isimlerini bilmediğini, ama Küpçü Mahmut, Küpçü Hasan, Küpçü Hacı adları ile anıldığını ayrıca Ermeni ustaların da olduğunu, fakat onların isimlerini hatırlamadığı söyledi. Henüz 10 yaşlarında iken tanıdığı, dekorlu fincan bile yapabilen, kendisini oldukça yetenekli bulduğu Sivaslı bir ustanın, **Binnur Sivas**'tan özellikle ve övgüyle bahsetti. Tokat'ta atölyelerde bir süre çalışan Binnur **Sivas**'ın daha sonraları Kütahya'ya gittiğini ve mesleğini orada sürdürdüğünü anlattı. 1928 doğumlu Lütfü Biz'in, bu durumda **Binnur Sivas**'ı 1938 yıllarında yetişkin biri olarak tanıdığı ve 1900'lu yıllarda yaşadığı kabul edilebilir.

Bu konuyla ilgili olarak, Selçuk Erez ve Altan A. Marçelli, Tokat Seramikleri adlı kitabında önemli bir konuya parmak basmışlardır.

"J. Carswell 1972 yılında basılan *Kütahya Tiles And Pottery From the Armenian Cathedral of St. James, Jerusalem* adlı önemli eserinde (s.34) Kütahya

üretimi diğer seramiklerden taşıdıkları "Sivaz" imzası ve belli ortak bazı estetik özelliklerle ayrılan bir grup seramiğin Sivas Vilayeti'nde üretilmiş olabileceklerini, ya da adı Sivaz olan bir usta tarafından veya Sivasslı bir usta tarafından Kütahya'da üretilmiş olabileceklerini söylemişti.

J. Soustiel (La Céramique islamique, s. 347) ise Kütahya tarzındaki bir imalatın (Sivas Vilayeti'ndeki) Tokat'ta sürdürülmüş olduğu varsayımını, "ispatlanması gereken bir hipotez" olarak tanımlamış ve bu ispatın gerçekleşmesi halinde, 18. yüzyılda Tokat civarına dağılmış olan Kütahya ürünleri ile Kırım'da rastlanan Kütahya ürünlerinin bu aykırı yerdeki üretimden kaynaklandığının düşünülebileceğini vurgulamıştır''(Erez ve Marçelli, 2005: 54)

Aynı şekilde Gönül Öney, Türk Çini Sanatı adlı kitabında, Kütahya Seramikleri ile ilgili olarak anlattığı paragrafta ; "bir gurup örneklerde sarı, kırmızı, kobalt mavisi, yeşil, firuze ve siyah renkler de kullanılmıştır. Eserlerin altında Arap harfleriyle "Sivaz" yazılıdır. Bunlar belki Sivas'ta bir atölyede yapılmıştır veya ustası Sivasslıdır." diyerek bu konudan bahsetmiştir. (Öney, 1976: 128)

Bahsedilen **Sivas** adının Lütfü Biz'in anlattığı Binnur Sivas'ın olabileceğini akla getirmektedir. **Binnur Sivas**'ın 1900'lu yıllara denk gelen yaşamı ve arkeolojik buluntularda, belgelerde sıklıkla karşımıza çıkan Sivaz imzalı Kütahya tarzı fincanların varlığı bu durumu ispatlar niteliktedir.

Sonuç itibarıyla: Kütahya tarzındaki üretimin önce Sivas'ta üretilmiş, sonradan Tokat'a gelen Binnur Sivas tarafından Tokat'ta da üretilmiş ve sonrasında Kütahya'ya giden Binnur Sivasslı'nın orada üretimine devam ederek ürünlerin altına **Sivaz** imzasını atmış olduğu söylenebilir. Dolayısı ile bu durumda, J. Carswell ve J. Soustiel'in varsayımının desteklendiği düşünülmektedir.

Ayrıca Haç Dağı Bölgesinde sivil halk tarafından bulunarak müzeye aktarımı yapılan ve arkasında Osmanlıca "Sivaz" yazılı bir fincan parçası oldukça önemli ve destekleyici bilgi olarak tezimizi doğrular vaziyettedir. (Bkz. Foto.:189- 190).

Foto.: 189 **Sivaz** Yazılı Fincan Altı
(Foto: Hasan Erdem)

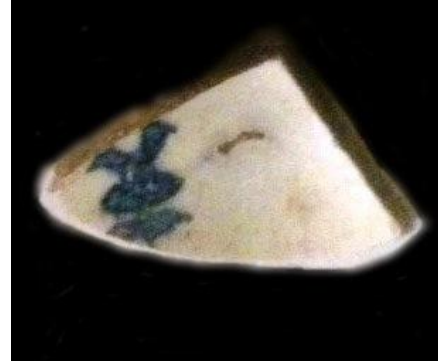

Foto.: 190 Fincanın İçi

Araştırmalar esnasında onarımda olan Tokat Kalesi' de ziyaret edilmiştir (Bkz. Foto: 191). Kazılan alanlardan çıkarılan birçok kırık seramiğin yanı sıra, Kütahya fincan parçasına rastlanmıştır. Bu ise eskiden kalede de seramik üretiminin yapıldığı söylentilerine dair bir iz olabilir (Bkz. Foto: 192).

Foto.: 191 Tokat Kalesi Onarımı Yapılan Kısım

Foto.:192 Tokat Kalesi Onarımında Ortaya Çıkan Kütahya Tarzı Fincan Parçaları
(Foto: Hadiye Kılıç)

Lütfü Biz'in anlattıklarına devam edilecek olunursa; Çömlekçi toprağını Tokat'ın Gezirlik Bölgesinden sağladıklarını, bazen de toprak yapısı olarak uygunluğu onaylanan bazı tarlaların satın alınarak toprağını kullandıklarını söyledi. Daha önce ki konular arasında, bir arsanın kiremitlik olarak satışa sunulduğu ile ilgili bir belgenin varlığına rastlanmıştır. (Bkz. s. 60).

Buralardan sağlanan topraklar önce döverek ufalttıklarını ve sonra eleyerek, havuzlarda ıslattıklarını, dinlendirildikten sonra ayakları ile yoğurup, hazır hale getirdiklerini anlattı.

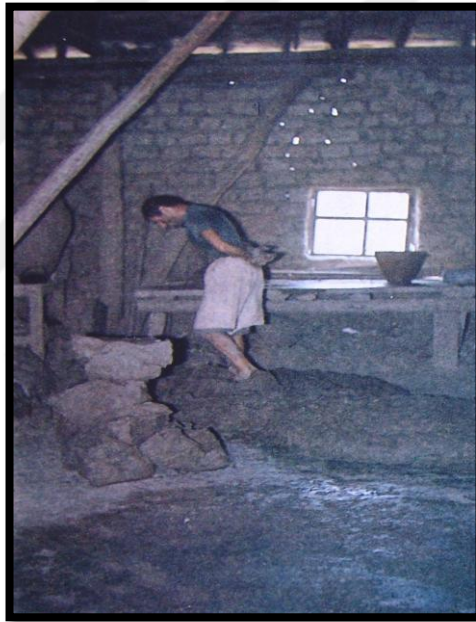

Foto.: 193 Tokat'ta, 1980 Yıllarında Bir Atölyede Çamurun Ayakla Çiğnenmesi - (Güner, 1988: 87).

Üretimlerin daha çok saklama kapları, küp, testi, saksı, bardak ve büz olduğunu, kullanılan toprağın tarla toprağı olduğu için, şoka dayanmadığını ve güvece uygun olmadığını belirtti.

Sırsız ürünlerin yanı sıra, daha çok sırlı ürünlere ağırlığın verildiği Tokat seramiklerinde, Lütfü Biz'in anlattığı kadarıyla sır hazırlamada geleneksel yöntemler şöyledir; mürdesenk suda eritilir, çakmaktaşı öğütülerek, bakırcılardan alınan bakır tuvali veya demircilerden alınan demir tuvali dövülüp bu sırnın içine katılır. Koyu ayran kıvamında hazırlanan renkli sırlar astarlı pişirimi yapılmış formların üzerine sürülür. İki

defa pişirilmek suretiyle elde edilen Tokat seramiklerinin renginin güzelliği buradan kaynaklanmaktadır.

Lütfü Biz, formların işlevlerine göre farklı işlemlerden geçirildiğini anlattı. Sırlı olarak yapılan formların dışında, sırsız olarak yapılan formlarda su geçirgenliğini en aza indirmek için yaptıkları işlemde bahsetti. Seramik kabın içine konulup saklanacak gıdanın türüne göre formların içini, ya karasakız denilen petrolden elde edilen zift ile veya balmumu ile kaplama yapıyorlar. Karasakızı Sivas, Karabük ve Kütahya'dan getirttiklerini belirtti. Karasakızlı küpler sulu saklanan turşu ve asma yaprağı gibi tuzlu ve asitli olan gıdaların saklanması için kullanılıyor. Böylelikle asit ve tuz küpe zarar vermiyor. Küp uzun süre kullanılabilir.

Foto.: 194 Karasakızlı küp (Kaynak: Hadiye Kılıç Koleksiyonu)

Bir diğer uygulama ise özellikle peynir ve çökelek için küplerin içi balmumu ile kaplama yapılıyor. Neden iki farklı uygulama yaptıklarını sorunca, peynir ve çökelek karasakızlı küp de olmaz, çünkü peynir ve çökeleğin tadını değiştirir, acı bir tada neden olur, turşu ve yaprakta bu acılık hissedilmez dedi.

Her iki uygulamada da teneke varillerde eritilen zift veya balmumu formlara uygulanırken, formlar fırından sıcakken çıkarılıp, işlem hemen yapılırdı.

Küpeşte denilen, küpün küçüğü olan formların içleri sırlı ya da sırsız fakat dışı mutlaka sırlıdır. Bunlar bal, pekmez, yağ konulmak için kullanılırdı.

Testi formları ki bunlar su koymak ve yörede yaygın olarak içilen şarap için kullanılırdı. Bunların içlerine hiçbir uygulama yapılmaz, sadece dış yüzeylerine dekor yapılırdı ve sırlanırdı.

Kendi yaptığı seramiklerden yalnızca bir tane örneğin kaldığını, üzülerek gösterebiliyor.

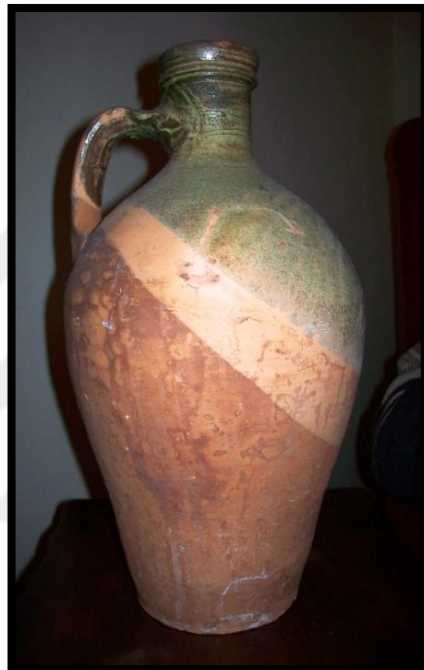

Foto.: 195 Lütfü Biz'in Evinde Bulunan Kendi Yaptığı Tokat Seramiği,
(Foto: Hadiye Kılıç)

Fırınlardan kerpiçten yapıldığını, bu nedenle çabuk yıprandığını ve her sene yenilemek zorunda kaldıklarını, her atölyenin fırınına kendileri yaptıklarını anlattı.

Kullanılan aletleri sorduğumuzda, ceviz ağacından yapılmış **pajın** diye tabir ettiği bir tür sistre ve kesme aleti olarak kablo teli, süsleme için çatal yeterli gelmiştir.

Satış ve pazar konusunda, şehir içinde her atölyenin satış dükkânı olurdu, oradan hem toptan bağlantılar kurulur hem de perakende satışlar yapılırdı. Şehir içi ve yakın il ve ilçelere satışı yapılan ürünlerin alıcısı boldu. Ta ki yeni modalar çıkana kadar diyor Lütfü Biz. Son söz olarak, nedir o modalar diye sorduğumda, **Noramın** diyor. Bu söyleşiden dört ay sonra ustamız maalesef vefat etmiştir.

Cumhuriyet dönemine ait belge olarak kabul edilen, 1940'lı yılları yansıtan ve Lütfü Biz'in akrabaları olduğu düşünülen fotoğrafta, kılık kıyafet farklılıklarından işletme sahibi, çalışanların konumu gibi bilgilerin yanı sıra, seramik formların hangi işleminden geçtiği ve bu işlemi kimlerin yaptığı anlaşılmaktadır.

Foto.:196 Tokat'ta Bir Seramik İşletmesi - 1940, (Foto Kaynak: Hasan Erdem)

Fotoğraftan anlaşıldığı kadarıyla; atölyenin bahçe kısmında, en arkada pişmiş künkler, önde astarlanıp pişmiş seramikler akıtma yöntemi ile sırlanmaktadır. Ortada kulağı çeken usta veya işletme sahibi, kulağı çekilen kalfa, yerde çömelerek iş yapanların çirak olduğu ve sırlama yaptıkları tahmin edilmektedir.

1940'lı yıllara tanıklık etmiş yörede yaşayan aynı zamanda ablam olan Zekiye Topcugil'in anlattıklarına göre; "Bu dönemlerde çömlekçiler gezici olarak da çalışırlardı. Çoğunlukla merkez sayılabilecek büyük bir köyde konuşlanıp diğer yakın ve küçük köylerden gelenlerin de ihtiyaçlarına cevap verirlerdi. Geldikleri merkez köyde uygun bir yer bulup, fırınlarını örer ve üretime başlarlardı. Çömlek yapımı için gerekli toprak hemen her bölgede uygun olduğundan çamur sorunları olmazdı. Aileleriyle gelen çömlekçiler birkaç ay bu bölgede kalır sonra da başka köylere giderlerdi." demektedir. Pazarlama için pişmiş seramiği bir yerden bir yere götürmek hem zahmetli hem de kırılabilir olması nedeniyle satış için çömlekleri götürme yerine,

atölyeyi gittikleri yere kurmak daha pratik bir uygulama olarak görülmüştür. Buradan da anlaşıldığı üzere çömlekçilik gezici bir iş kolu olarak bu bölgede hizmet vermiştir.

Foto.:197 Zile Yaylakent Köyü, 23 Nisan Ulusal Egemenlik Ve Çocuk Bayramı -1969
(Foto Kaynak: Hasan Erdem)

Diğer bir belge fotoğraf ise 1969 yıllarına aittir. Bazı çocukların omuzları üzerinde tuttuğu ve yerde en sağdaki çocuğun önünde bulunan hafif bezemeli bir Tokat çömleğidir.

Cumhuriyet Dönemi Tokat seramikçiliği ile ilgili olarak, halen Tokat'ta bulunan ve yaşayan tek çömlekçi ustası Kazım **Çömlekçioğlu** ile de görüşme yapılmıştır.

Tokat Çömlekçilik adlı atölyenin sahibi ve çömlekçi ustası Kazım Çömlekçioğlu (55) ile yaptığımız söyleşiyi, babasına çömlek işinde yardımcı olan kızı Nazan Çömlekçioğlu'nun da katılımıyla, merkeze bağlı Emirseyit Kasabasında ürettiklerini, şehir merkezinde satışını yaptıkları tarihi Taşhan'da ki dükkânlarında ve atölyelerinin olduğu kasabada iki farklı zaman diliminde gerçekleştirdik.

Mesleğe babasının yönlendirmesiyle başladığını, dört kardeşten sadece kendisinin bu işi sevdiğini ve öğrenmek için çaba harcadığını anlattı.

"Karavul" olan soyadını 35 yıl önce "Çömlekçioğlu" olarak değiştiren Kazım Usta, 120 yıldır dede-baba mesleği olarak öğrendiği çömlekçiliği, bir süre başka işlerle uğraştıktan sonra, tekrardan kızı ile üretim yapmaya başladığını söyledi.

Foto.:198 Kazım Çömlekçioğlu ve kızı Nazan Çömlekçioğlu
(Foto: Hadiye Kılıç)

Oğullarının bu işe ilgilerinin olmadığından dem vurdu. Fakat Tokat Halk Eğitim Merkezi'nde on – oniki kişilik guruplara belirli dönemlerde ders verdiğini ve buralardan birkaç hevesli öğrencinin yetiştirilebileceğini ümit ettiğini söyledi. Bu arada bu öğrencilere yetişecek eleman bazında düşünülüp, belirli bir finansmanın sağlanması, bir süreliğine de olsa geçim derdinin kaldırılması ve hayatını idame ettirebilmesi öğrencinin devamı için önem arz ediyor.

Söyleşimimizde dedelerinin çömlekçilik yaptığı dönemler ve günümüzde kendi yöntemlerini karşılaştırarak devam ettik. Tokat'ta 1970'lerde sadece bizim ocağımızda 5-6 tezgah vardı, şimdi ise bu mesleği ben ayakta tutmaya çalışıyorum. Eskiden günde 400-500 çömlek yapıyorduk, siparişleri yetiştiremiyorduk. Şu an yalnız başına çalıştığımı ifade eden Kazım Usta, artık günümüzde fazladan işçiye gereksinim yok, işçinin yapacağı her şeyi makine ile kendim yapıyorum diyor. Zaten talep az olduğu için fazla üretime gereksinim duymuyorum, kendi ürettiklerim şimdilik bölge için yeterli diyor. Şu an torna da tek başına günde yetmiş küp çekebildiğini söylüyor.

Dedeleri çömlekçiliğe 1935 yıllarında Sivas'ta başlamıştır. Daha sonraları Tokat'a yerleşmişler ve mesleklerini Tokat'ın Gezirlik bölgesinde sürdürmüşler. Halis Karavul - Ruhi Karavul, baba oğul sürdürdükleri mesleklerine, daha sonraları Kazım Karavul (Çömlekçioğlu) katılır.

Bu işi yakın akrabaları ile birlikte bir süre devam ettirmişler. Daha sonraları bırakmışlardır.

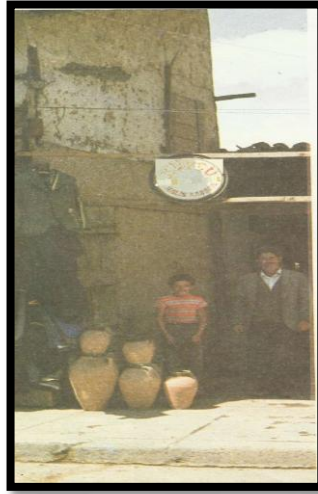

Foto.: 199 Ruhi Karavul(Kazım Çömlekçioğlunun abisi)- Halis Karavul (Kazım Çömlekçioğlunun babası) yazan tabela, (Kaynak: Güner, 1988: 88).

“Bir zamanlar makineler yoktu, beş tezgâh vardı ve her tezgâh başına üç kişi yardımcı oluyordu. Bunlardan biri çamuru ayakları ile çiğniyor (bkz: Foto: 158), diğeri çamuru çarkta çekilecek kıvama getirerek ustaya hazırlıyor, üçüncü kişi ise ortacı denilen ve yapılan işleri kaldıran kişilerdi. Yani sonuç itibari ile bir atölyede beş usta, 15 yardımcı elemanla toplamda 20 kişi çalıştırıyorduk” dedi.

Eski çalışanlardan bahsedildiğinde, el ile çevrilen tezgâhların kullanıldığı dönemlerde “Kör Sali” diye anılan ve tezgâh kolunu çeviren bir kişiden bahsediyoruz.

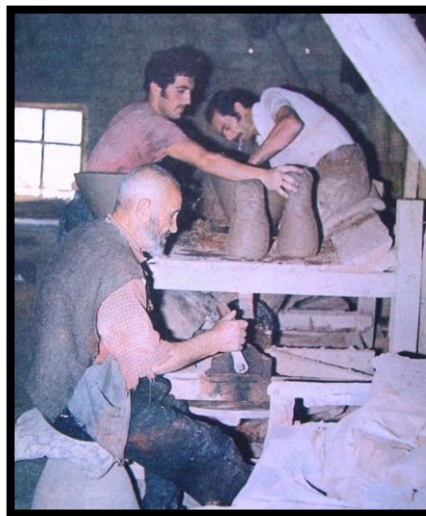

Foto.: 200 Tokat'ta bir çömlekçi atölyesi. Çarkı çeviren, gözleri görmeyen aynı zamanda halk ozanı olan Kör Sali, (Kaynak: Güner, 1988: 87).

Tokat'ta bir zamanlar kadın erkek düğünleri ayrı olurdu. Kadınlar düğününde yalnızca kadınlar müzik aletlerini çalar, aynı zaman da müzisyenlik yapardı. Çalgıcılık yapması, şarkılar söylemesi için kadın düğünlerinde yalnızca bir erkek kişiye izin verilmişti. Bu kişi görme engelli ‘‘Kör Sali’’ydi. Burada çömlekçi tezgâhını elle çevirenin de aynı kişi olduğu tespit edilmiştir. Buradan anladığımıza göre Kör Sali, hem düğünlerde çalgıcılık yapıyor hem de çömlekçi atölyesinde yardımcı eleman olarak çalışıyormuş. Bu arada atölyede çalışırken bir yandan da çalışanlara müzik ziyafeti çekermiş.

Foto.: 201 Kazım Usta Tornada
(Foto: Hasan Erdem)

Kazım Çömlekçioğlu çömlek yapımı için toprağı birkaç yıl öncesine kadar Tokat-Vavru Köyünden temin ettiklerini, şimdilerde ise devletin buna izin vermediğini artık hafriyatları takip ettiklerini söyledi. Yani artık pek belli bir yerin toprağı değil de çömleğe uygun bulduğu her hangi bir yerin toprağından sağlandığını üzülererek belirtti.

Yaptığı formların sırlarını kendi hazırlayan usta, kahverengi ve yeşil sırları kullandığını, kahverengini renkli sır ile değil, formun üzerine atılan şeffaf renksiz sırn bünyeyle yaptığı etkileşiminden elde ettiğini, yeşil renk için sır içine bakır oksit kattığını söyledi. Borakslı ve kurşunlu olarak iki tür sır kullanan usta, borakslı sırn düşük derecede olgunlaşmasından dolayı tercih ettiğini söyledi. Eskiden kurşun ve yöresel adı gülbahar taşı olan kuvars, el ile dövülür, oksit ve bir miktar astarı birbirine karıştırarak sırn öyle hazırlarlarmış.

Çömlekçi tornalarının ilk önceleri el ile çevrilen, daha sonra ayaklı sistemde yapıldığını hatırlıyor. Şimdi ise Kazım Usta motorlu çark ile çalışıyor.

Ürettiklerini nasıl pazarladığı konusunda ki sorularımızı da yanıtlayan Kazım Usta, toptan ve perakende satışların olduğunu ama yörede talebin az oluşu nedeniyle kazancın henüz tatminkâr olmadığını söyledi.

Emirsehit Kasabasında atölyelerinde ürettiklerini, Tokat Merkezde Taşhan'da bulunan küçük bir dükkânda satıyorlar. Sivas, Amasya, Yozgat, Samsun gibi diğer yakın il ve ilçelere satışı, bu dükkândan bağlantı kurarak gerçekleştiriyorlar.

Foto.: 202 Tokat Çömlekçilik Atölyesinde Yapılan Ürünlerden Örnekler

Ürün tiplerine bakıldığında ise genelde boyutlarına göre isim veriyor: Bu formları ustamız tabiriyle anlatmak gerekirse: ‘‘Çanta Küpü’’ veya diğ r adıyla ‘‘Çorba Küpü’’ diye bahsedilen, tek kişilik tarlaya yemek taşımaya yarayan 12cm boyunda bir form.

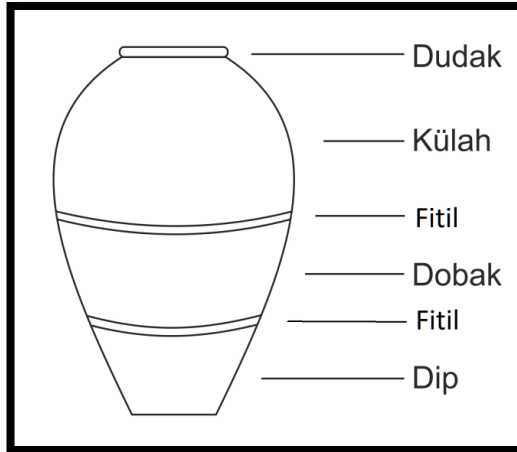
Diğerleri 20cm, 30cm boyutunda olup, 40cm olana ‘‘Kuruşluk’’ diyor. Kullanım amacına göre sırlı ya da sırsız olabiliyor.

50 – 60cm olanlara eklemeli, bunların içleri genelde sırsızdır ve çökelek için uygundur.

70cm olan tek külah, fitilli, kullanım amacına göre sırlı veya sırsız olabiliyor.

80 - 90cm olan çift külah, çift fitilli, bunlar turşu, peynir küpüdür ve suyu sızdırmaması açısından içleri sırlı, katranlı veya balmumu kaplı olabilmektedir.

Büyük küplerin yapımı birkaç aşamadan geçmektedir. Bir küpün yapım aşamaları üç gün sürmesine rağmen, günde bir kişi toplamda 70- 80 tane küp çıkarabilmektedir. Tornada eklemeli olarak yapılan büyük küplerin her kısmı ayrı adlarla anılmaktadır. ‘‘Diplik’’, ‘‘Dobak’’ ve ‘‘Külah’’ adı verilen kısımlar çarkta şekillendirildikten sonra bir gün bekletilmekte ve ‘‘fitil’’ denilen sucuk halinde ki çamur ile birbirine eklenmektedir. Ertesi gün küpün ‘‘dudağı’’ ve varsa önceden şekillendirilmiş kulpları eklenerek işliklerde kurumaya bırakılmaktadır. (Bkz. Çizim 1)

Çizim 1: Eklenerek Yapılan Büyük Tokat Küpünün Yöresel İsimleri ile Bölümleri

Kuruyan ürünler kereste fabrikalarından sağlanan çam odunları kullanılarak pişirilmekte ve satışa sunulmaktadır.

2. BÖLÜM

TOKAT SERAMİKLERİNİN TEKNİK YAPISI ve ÜRETİM TEKNİKLERİ

Tokat Seramikleri, geleneksel halk çömlekçiliğinde çatlamayan sırları ve ilginç dekorları ile özel bir yere sahiptir. Seramiklere teknik olarak bakıldığında sır yapısı olarak Anadolu'da benzerlerine rastlamak mümkündür. Fakat form ve dekor olarak çok farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır.

Tokat tarih içerisinde ticari bir kent merkezi olması nedeniyle bölge sürekli göç almış ve her dönem etnik farklılıkları barındıran kozmopolit bir yapıya sahip olmuştur. Bu farklılıklardan da farklı sanatçılar yetişmiş, dolayısıyla farklı bir form ve motif algısı gelişmiştir. Dolayısıyla üretimler tamamen bağımsız ve yöreye özgü olmuştur. Seramiklerde kullanılan hammaddeler yörenin zengin kaynaklarından elde edilmiştir. Sonuçta seramik sanatı, bu topraklarda kendi olanakları çerçevesinde gelişmiştir.

Yörede bulunan ve hala kullanılmakta olan çamur, astar ve eski Tokat seramiklerinden oluşan bir gurubu **analiz için T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü Maden Analizleri ve Teknolojisi Dairesi Başkanlığı'na (MTA)** gönderilmiş, 31/ 08/ 2015 tarihinde analiz raporları elimize geçmiştir. (Bkz. s. 182-192). Konuyla ilişkili alanlarda yapılan açıklamalarda bu analiz rapor sonuçlarına yer verilmiştir.

2.1. Toprak ve Çamur Yapısı

Tokat tarıma yönelik arazi yapısından dolayı, bu bölgede toprak konusunda önceden birtakım analiz çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar tarım toprağı araştırmasını kapsamış olsa da, tarım dışı olarak değerlendirilen kısımların, genelde seramik için elverişli alanlar olduğu gözlemlenmektedir. Doğada toprağın oluşumuna baktığımızda "1cm kalınlığında bir toprak tabakasının oluşması için en az 300 ile 1000 yıl arasında bir süre gerekir. Önce taş ve çakıllar, ardından da toprak oluşur"(http://toprak.tema.org.). Bu açıdan bakıldığında toprak ve toprak çeşitleri oluşumları için, binlerce yılı kapsayan bir zaman dilimine ihtiyaç olduğu bilinmektedir.

Tokat'ın genel toprak yapısına bakıldığında; "değişik topografyası, iklimi ve jeolojik yapı farklılıkları, değişik özelliklere sahip toprakların oluşumuna neden olmuştur"(2011 Yılı Tokat İl Çevre Durum Raporu: s.44).

"Yeşilirmak çevresinde, genç alüvyonlu topraklar dağ yamaçlarında ise kırmızı alüvyonlu topraklar yaygındır. Bu nemli bölgelerde "terra-rossa" denen kırmızı topraklarda kimyasal ayrışma yoğundur. Bu nedenle bu topraklar silis, demir ve alüminyum ile çeşitli madeni tozları içerir. Daha yüksek yerlerde kestane rengi ve sarıya dönüşen toprak yapısına rastlanır. Kırmızı kestane rengi topraklar koyu renkli kil ve kireç birikimi olan topraklardır. Kahverengi orman topraklarında kireç taşı, kil taşı, kum taşı, marn, alçı taşı gibi maddelere rastlanır"(Yurt Ansiklopedisi, 1984: 7077).

Tokat'ın temsilen Turhal ve Erbaa bölgesinden alınan numunelerle yapılan analiz çalışmaları sonucunda ise "Taban arazilerde oluşmuş topraklar genellikle akarsular tarafından taşınıp depolanan genç materyaller üzerinde oluşmuş alüviyal topraklardır. Alüviyal topraklar genellikle çok geniş su toplama havzalarından taşınan sedimentlerden (çökelti) oluştuklarından sertleşmemiş materyallerdir. Çok farklı yörelerden taşınıp getirilen alüviyal topraklar karışık fiziksel kimyasal ve mineralojik bileşime sahiptirler. Tane büyüklük dağılımları taşındıkları yörelerdeki fizyografik (fiziki coğrafya) ünitelere göre çok farklılık arz etmektedir.

Bu topraklarda yapılan fiziksel ve kimyasal analizler-sonucu, kireç içeriklerinin %8,6 ile %17,6 arasında değiştiği, pH'nın 7.50 ile 7.80 arasında olduğu organik madde içeriklerinin ise düzensiz bir dağılımı söz konusu olup %1.06-2.80 arasında değiştiği saptanmıştır"(Durak, 1990: 272).

Tuğla ve kiremit üretiminin yüksek olduğu bu bölgede, seramik için elverişli toprağın bulunması zor değildir. Çoğu yerde killi toprak mevcuttur. Tokat ve çevresi akarsuların bol olduğu bir yerdir. Bu akarsuların getirdiği alüvyonlu topraklar yüzyıllardan beri birikerek, seramik için gerekli hammaddenin oluşumunu sağlamıştır.

Çömlekçilerin 1930'lu yıllardan günümüze kadar Tokat-Gezirlik Bölgesinde çalışmalarına uzunca bir süre devam ettikleri bilinmektedir. Bu bölge Yeşilırmağın yakınında olması dolayısıyla, alüvyonlu toprağın bolca bulunduğu bir bölgedir. Gezirlik bölgesi seramik çamurunun en bol olduğu bir yer iken, bugün yerleşim bölgesine dönüşmüş, bu dönüşüm sonucu olarak da seramik atölyeleri yıkılıp, yerine konut yapılmıştır.

Günümüzde Tokat'ta seramik çamuru çoğunlukla Emirseyit Kasabasından, bazen de inşaat yapımında açılan, temel çukurlarından açığa çıkan ve uygunluğu tespit edilen topraklardan elde edilmektedir.

Çamur Hazırlama

Geleneksel olarak seramiğe uygun bulunan toprak, atölyelerde işliklerin dışında bulunan çamur havuzlarının olduğu yere getirilir. İri parçalar varsa kırılır, fiziksel temizliğin ardından yabancı maddeler ayrılarak elekten geçirilir ve su ile karışımın sağlanacağı havuzlara alınır (Bkz. Foto.: 203 -204).

Foto .:203 Toprağın Havuza Alınması

Foto .: 204 Çamur Haline Getirilen Toprak

Burada bir süre bekletilen çamur, yeterince dinlendirildikten ve suyunu çektikten sonra dilimler halinde havuzdan alınarak işliklere getirilir. Kalın naylonlarda ışık

almayan bir köşede dinlendirilip, birkaç gün sonra yoğrulup, kullanıma hazır hale getirilmektedir (Bkz. Foto.: 205).

Foto .: 205 Dinlenmeye Alınan Çamur

Eskiden yoğurma işlemi için ayakla çığnemenin yapıldığı atölyelerde (Bkz. s.93, Foto.: 193), bugün, bu işlem vakumpres makineleri ile yapılmaktadır. Bu makine ile çamur hem yoğrulmakta, hem de havası alınmış şekilde kullanıma hazır hale gelmektedir.(Bkz. Foto.:206).

Foto .: 206 Çamurun Vakumpresten Alınması

Bu işlemler aşamasında yeterli insan gücü, sağlıklı bir ortam ya da gerekli teçhizatın bulunmamasından dolayı, çok temiz bir çamur elde edilememektedir. Bu nedenle çamur içerisinde istenmeyen birçok madde (taş, odun, kireç vs.) bulunmakta,

dolayısı ile bu maddeler formlarda kuruma, pişirim aşaması ve pişirim sonrasında ortaya çıkmakta ve istenmeyen durumlara (çatlama, patlama, parça kopması, yüzey bozukluğu vs.) neden olmaktadır. (Bkz. Foto.:207)

Foto.:207 Astarlı Formun Pişirim Sonrası Oluşan Görüntüsü

Geleneksel olarak kullanılan Tokat çamur yapısı, oldukça plastik bir yapıya sahiptir. Fakat çamurun temiz olmaması birçok probleme neden olmakta, zayıatları artırmaktadır. Bu tür nedenlerle çalışmalarımızda bizleri de zorlayan çamurun, iyileştirilmesi yönünde bir isteği doğurmuş ve konuyla ilgili olarak bir dizi çalışma yapılmıştır. Tokat çamurunu daha temiz bir hale getirildiğinde neler olabileceği üzerinde iki yönlü araştırma yapılmıştır.

İlkinde çamur önce kurutulup çekiçle ezilerek öğütülmüş (Bkz. Foto.: 208), daha sonra sulandırılıp mikserde karıştırılmış, ince elekten süzülerek döküm çamuru haline getirilmiştir. (Bkz. Foto.: 209).

Hazırlanan bu yeni çamurun kalıplar yardımıyla döküm olanağı araştırılmıştır. Bu denemelerde Tokat çamurunun döküme oldukça elverişli bir yapıda olduğu (Bkz. Foto.: 210 - 211), kuru ve pişme mukavemetinin eskiye oranla yükselerek başarılı sonuçlar verdiği görülmektedir. (Bkz. Foto.: 212 - 213).

Foto.: 208 Kuru Çamurun Toprak Haline Getirilmesi

Foto.: 209 Döküm Çamuru Haline Getirilen Tokat Çamuru

Foto.: 210 Kalıba Döküm Yapılırken

Foto.: 211 Döküm Sonrası

Foto.: 212 Döküm Form

Foto.: 213 Bisküvi Pişirimi Yapılan Formlar

İkincisinde ise döküm çamuru suyu çektirilerek temiz plastik çamur elde edilmiştir. Bu yöntemle elde edilen yeni çamurun plastikliğinin biraz düştüğü, fakat daha temiz olduğu için kururken oluşan çatlamların en aza indiği görülmektedir.

Uygulama çalışmalarımızda bu yeni çamurla yapılan formların şekillendirilmesinde daha verimli sonuçlar elde edilmiştir. Astar ve sırlama gibi teknik konularda da önce ki çamura göre daha başarılı sonuçlara ulaşıldığı söylenebilir.

2.2. Çark Yapısı ve Şekillendirme

İnsanoğlunun çamura biçim vermek amacıyla kullandığı çarkın ilk olarak nerede ve nasıl kullanıldığına dair kesin bir bilgi olmasa da, elde ki arkeolojik kazılar ve buluntulardan yola çıkılarak Anadolu'ya Mezopotamya'dan geldiği söylenmektedir.

Anadolu'da arkeolojik kazılardan elde edilen buluntulara göre, seramiklerin dönem özelliklerine bakıldığında birbirlerine benzediği ve dönem özelliklerini yansıttığı görülmektedir. Tokat'taki arkeolojik kazılarda ortaya çıkan buluntulara göre hareket ettiğimizde ise, Anadolu'da çarkın ilk olarak Geç Kalkolitik (M.Ö.4000-3000) dönemde kullanıldığını söylemek mümkündür. Tokat'ta Geç Kalkolitik Çağ'da ortaya çıkan seramiklerin birçoğunun elle şekillendirildiği görülmektedir. Bu dönem içerisinde elde şekillendirmenin yanı sıra, çarkta şekillendirilen formların da olduğunu görmek, bizlere çarkın yeni yeni kullanılmaya başlandığını ispatlar durumdadır (Bkz. Foto.: 1 - Foto.:8).

Anadolu'da tarihsel dönemlere bakıldığında, çarkla şekillendirmenin çeşitli varyasyonlarına rastlanmaktadır. Bunlardan en basiti sayabileceğimiz, günümüzde hala Salihli Gökeyüp'te kullanılmakta olan şekillendirmedir. Yuvarlak bir tabla üzerinde, basit bir tahta alet ve el ile yapılan bu şekillendirme, belki de Kalkolitik dönem seramik şekillendirmesine en yakın ve günümüzde hala yaşayan örneğidir (Bkz. Foto.: 214).

Foto.: 214 Gökeyüp Çömlekçiliğinde Elle Şekillendirme
(Foto: Hadiye Kılıç)

Anadolu'da en fazla ve uzun süreli olarak ayakla çevrilen çarklar kullanılmış olsa da, Tokat'ta bir zamanlar daha farklı bir çark tipi kullanılmıştır.

Bu çark tipinde çamuru şekillendiren ve çarkın bağlı olduğu mili kol yardımı ile çeviren başka bir kişiye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ilginç çark tipinde iki kişinin organize bir şekilde hareket etmesi gerekir. Bugün bu çark tipinden bir adet fotoğraf dışında örnek bulunmamaktadır (Bkz. Foto.: 200).

Elle çevrilen tornaların artık üretilmemesi, yardımcı eleman tutacak kadar gücün olmaması ve ayrıca elektrikli çarkın daha kolay, ekonomik ve rahat bulunabilmesi gibi nedenlerden dolayı eski tip çarklar terk edilmiş durumdadır. Günümüzde tamamen elektrikle çalışan tornalar kullanılmaktadır.

Şekillendirme:

Vakum prestren alınan çamur künt haline getirilir ve çarkta şekillendirilerek hafif süslemeleri yapılır (Bkz. Foto.: 215). Ürünler atölyenin içerisinde bir süre dinlendirilir, varsa kulplar eklenir. Hafif bir rötüştan sonra deri sertliğine gelen formun astarlanması yapılır. Önce ışıklarda bir süre kuruması için bekletilen formlar (Bkz. Foto.: 216), daha sonra iyice kurumaları için dışarıya çıkarılır.

Çarkta kullanılan el aletler oldukça azdır. Yöresel adı ‘‘Pajın’’ olan ceviz ağacından yapılan bir tür sistre, süslemelerde 3-4 dişli tarak veya çatal, ürünü çarktan ayırmak ve kesmek için kablo teli kullanılmaktadır.

Foto .: 215 Çarkta Şekillendirme
(Foto: Hadiye Kılıç)

Foto.: 216 İşliklerde Kurumaya Bırakılan Formlar
(Foto: Hadiye Kılıç)

2.3. Astar Yapısı

Astar ve astara bağlı olarak yapılan dekor teknikleri, neolitik devirlerden başlayıp, seramiğin tarihi kadar eski olduğu bilinmektedir.

‘‘Hitit, Urartu, Yunan, Frig, Lidya, Pers, Roman, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı kültürlerine ait sayısız belgeyi bağrında saklayan Anadolu, ilk astar ve astar boyalı seramiklerin geliştiği önemli bir merkez olmuştur.’’(ÇOBANLI, 1996: 18). Tokat’ın

seramik geçmişine bakıldığında da astar kullanımı konusunda zenginliği göze çarpmaktadır.

Kil ve suyun belirli bir oranda karıştırılması ile elde edilen astar, ürün yaşken üzerine sürülen ince taneli, akıcı, örtücü çamur tabakasıdır. Astar zaman zaman renklendirilme işlemine tabi tutulsa da, çoğunlukla pişme rengi beyaz ve beyaza yakın olan renkler tercih edilmiştir.

Astarlama da genel amaç; Ana gövdenin rengini gizlemek, daha temiz bir görüntü elde etmek, yüzeyi sıkılaştırmak, kullanılacak sır ve dekor için zemin hazırlamaktır.

Tokat seramiklerinde de astarın kullanılma amacı, genel amaçtan farklı değildir. Yani kırmızı olan çamurun rengini değiştirmek, formu sağlamlaştırarak, direncini arttırmak, su geçirgenliğini azaltmak, renkli sıranın net bir şekilde ortaya çıkmasını sağlamak ve daha dekoratif görüntü sunmak olduğu söylenebilir. Bunlardan başka ürünlerin sgraffitto, izleme gibi kazıma tekniklerinin kullanılmasına olanak sağladığı gibi, barbutin tekniğinde eklenen parçanın daha iyi tutunmasını ve bütünlüğü daha iyi sağlaması gibi nedenlerle astarlama işlemi sıkça başvurulan yöntemlerden biri olmuştur.

Astar Hazırlama

Günümüzde Tokat Seramiklerinde astar olarak kullanılan toprak, Tokat'ın Karayatak Bölgesi dağ eteklerinden elde edilmektedir. Doğal görünümü gri- mavi renkte olan ve yöresel adı "Mavi Toprak" diye adlandırılan, yumuşak kayaç halinde ve ele alındığında bulaşabilen, ezildiğinde kolayca pudra haline gelebilen, kütlesi ağır bir topraktır (Bkz. Foto.: 217).

Kayaç halinde olan astar toprağı, önce fiziksel temizliği yapılarak yabancı maddelerinden ayrılır. Sonra küçük parçalara ayrılarak, su içerisinde bir süre bekletilerek erimesi sağlanır ve ezilir. İnce eleklerle süzülüp kıvamı ayarlanır ve kullanılır.

Doğal görüntüsü gri- mavi olan toprak (Bkz. Foto.: 217), sulandırıldığında koyu gri renk alır (Bkz. Foto.: 218). Astar içerisinde organik maddelerin varlığından dolayı

(Bkz. s. 115, Tablo: 1), pişirim öncesi koyu gri olan renk, pişirim sonrası krem rengini almaktadır. (Bkz. Foto.: 219) Yanan organiklerden sonra geriye kalan inorganik maddelerin krem rengini aldığı düşünülmektedir.

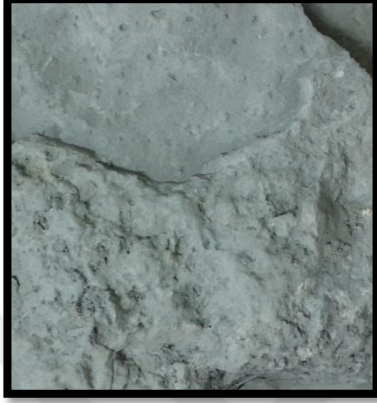

Foto.:217 Astar Toprağının Doğal Hali

Foto.: 218 Tokat Seramik Astarı

Foto.: 219 Pişme Rengi Krem Olan Tokat Astarı

Tokat Seramiklerinde sırlı formlarda renklerin çoğunlukla sabit olmadığı görülmektedir. Denemelerden önce; bunun nedenleri olarak astar kıvamının iyi ayarlanamamasından, fazla ince veya gereğinden fazla kalın kullanılmasından ve dolayısı ile formlara uygulanan astarlar düzensiz uygulanmış ise, sırlı pişirimde de renklerin düzensiz görünmesine neden olduğu düşünülmüştür. Fakat yapılan deneyler bunlarla bir ilgisinin olmadığını ve astarlamada kullanılan mavi toprağın buna sebep olduğu görülmüştür. Yani özelliği bilinen renkli bir sırla, Tokat astarlı bir formda renklerde farklılaştığını ve çok değişik etkiler ortaya çıkardığı görülmektedir. Bu durumda eski Tokat seramiklerinde renk dalgalanmalarının olması, astar olarak mavi toprağın geleneksel olarak kullanılmış olduğunu göstermektedir. Fakat sırları temiz

olanlarda mevcuttur. Bunların Tokat astarı ile değil, pişme rengi daha beyaz olan başka bir astarla yapıldığı düşünülmektedir. Sadece astarın yer yer akıtılarak (Bkz. s. 83, Foto.: 168) yapılan bir formda bu durum net bir şekilde görülmektedir.

Astarın MTA'da yapılan "X-ışını Kırınımı (XRD) Yöntemi ile Standart Kalitatif Mineral Analizi"ne göre içerisinde;

Kuvars
Klorit Grubu Mineral
Mika/İllit Grubu Mineral
Kaolinit
Az Feldspat Grubu Mineral ve
Çok Az Kalsit bulunmaktadır.

A.Za %	Al ₂ O ₃ %	CaO %	Fe ₂ O ₃ %	K ₂ O %	MgO %	MnO %	Na ₂ O %	P ₂ O ₅ %	SiO ₂ %	TiO ₂ %
7.30	19.8	1.4	6.2	3.8	3.0	0.1	1.1	0.2	55.8	1.1

Tablo: 1 Astarın İçeriğinde Bulunan Hammadde Yüzdeleri

Buradan da anlaşılacağı üzere demiroksit yüzdesi yüksektir. Bu ise astarın rengini beyazdan uzaklaştırmakta, krem olarak etkilemektedir. Analiz zayıyatı olarak verilen değer ise (A.Za % 7.30) astarda organik olarak bulunan yüzdedir ve bu da oldukça yüksek kabul edilebilir.

2.4. Fırın Yapısı ve Pişirim

Tokat Seramiklerinin pişiriminde kullanılan geleneksel fırın yapısına örnek oluşturacak bir fırın şu an mevcut değildir.

1930-1980 yıllarına tanıklık eden Lütfü Biz'in anlattıklarına göre; "Fırınlar saman karışımı kerpiçten yapılırdı. Bu nedenle çabuk yıpranır ve her sene yenilemek zorunda kalırdık. Herkes fırınını kendi yapardı. Fırınlar dikdörtgen şeklinde iki adet ateşleme yeri vardı. Her ikisi aynı anda ateşlenirdi. Yakıt olarak odun ve talaş kullanılır, 6 saat odun yakıldıktan sonra 4 saat talaşla güçlü bir yanma sağlanır, kor haline gelen ürünleri ve bacadan çıkan alevi gördükten sonra pişirimi sonlandırırız" şeklinde ifade etmiştir.

Günümüzde var olan tek fırın, kürevî şekli ve ısı gereksinimi yeterince sağlayamayacak kadar yüksek, tek ateş girişli olarak yapılandırılmıştır. (Bkz. Foto.: 220, 221, 222). Geleneksel yapı formunun dışındadır. Geleneksel yapıya uymamakla beraber, sorunlu pişirime de neden olmaktadır. Pişirim yalnızca odunla yapılmakta ve sırsız ürünlerde 14-16 saat, sırlı ürünlerde ise 12-14 saat sürmektedir. Yalıtımın yetersiz olması neticesinde ısı kaçıran fırının, pişirim süresi uzamakta, özellikle sır pişiriminde olumsuz sonuçlara neden olmaktadır. Sözelimi fırının aşırı yüksek olması (bkz. Foto.: 221), ürünlerin yüklenmesinde sorun çıkarmakta, pişmemiş ürünün üzerine çıkılarak yapılan yığma yüklemeler, henüz pişmemiş ürünlerin daha fırına girmeden kırılmalarına neden olmaktadır. Aynı sorun sır pişiriminin yapıldığı ikinci pişirimde de yaşanabiliyor. Yani üzerine çıkılmak zorunda kalınan sırlı ürün zarar görebiliyor. Fırın izolasyonunun iyi sağlanmaması sonucu oluşan ısı kaybı veya dengesiz ısı sonucu bozuk sırlı ürünlerin sayısı had safhaya ulaşmaktadır.

Yörede fırın ustası kalmamıştır ve mali nedenlerden dolayı yeni bir fırın yapılamamaktadır. Şu an kullanılan fırın oldukça verimsiz durumda ve ekonomik bir seramik pişirimi gerçekleştirilememektedir.

Foto.: 220 Günümüz Fırının Dıştan Görünüşü

Foto.: 221 Fırının Oldukça Yüksek Olan İçi

Foto.: 222 Tek Ateşleme Yeri

Günümüzde pişirim, uygun olmayan fırın şartlarında yapılıyor olsa da, önce 3-4 saat yavaş bir yanma ile kurutma yapılır, daha sonra çam odunları ile yanma hızlandırılır. Sürekli yanmanın sağlandığı pişirimde, aralıksız 12-16 saat kadar devam eder. Son 2 saat önemlidir ve bu zaman diliminde fırının yeterli dereceyi bulması amaçlanır. Gözetleme deliğinden kontrolü yapılır. Ürünlerin kor haline gelmesi ile pişirim sonlandırılır. Fırının soğuması için en az 12 saatlik bir süre gerekir.

Tez kapsamında yapılan uygulamalarda ise, elektrikli fırınlarda yavaş yükselen 8 saatlik bir programda bisküvi pişirimi yapılmıştır. Daha önceden bahsi geçen çamurun yapısı gereği (Bkz. s. 106-107), astarlanarak pişirilen ürünlerde epey bir zayıyla karşılaşmıştır. Daha kuruma aşamasında oluşan kayıplara, birde pişirim sonucu eklenen kayıplar eklenince durum daha vahim bir hal almıştır. Sonraları çamur temizlenerek yapılan uygulamalarda ise daha çok verim alınmıştır.

Tokat Seramiklerinde kullanılan çamur pişmeden önce ki görünümü yeşil (Bkz. Foto.: 223), bisküvi pişiriminden sonra kırmızı renge dönüşmektedir. (Bkz. Foto.: 224).

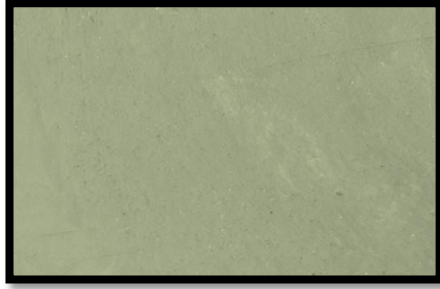

Foto.: 223 Tokat Seramik Çamurunun Pişmeden Önceki Rengi

Foto.: 224 Tokat Seramik Çamurunun Bisküvi Rengi

Pişirimle ilgili olarak Tokat çamurunun kuru küçülme, pişme ve toplam küçülmesi hesaplanmıştır. 10 x 10 x 1 cm ebatlarında açılan plakada, 10 cm olarak işaretlenen plastik uzunluk, kuruyunca 9 cm (Bkz. Foto.: 225), pişme sonucu 8,8 cm'ye (Bkz. Foto.: 226) düşmüştür.

Foto.: 225 Kuru Küçülmesi

Foto.: 226 Pişirim Sonrası Toplam Küçülme

Bu değerlerden ve Ateş ARCASOY'un 1983 yılında yayınladığı "Seramik Teknolojisi" kitabının 35-36 sayfalarında belirttiği yüzde küçülme hesaplama formülleri temel alınarak yapılan hesaplamalara göre; **Tokat çamurunun Kuru Küçülmesi % 10, Pişme küçülmesi % 2, Toplam Küçülme ise % 12** olarak bulunmuştur.

2.5. Sır Yapısı

Tokatlı seramikçilerin, çömlek üretiminde sırlı seramiğe yönelme nedenleri, seramiğin toplumda günlük yaşamda kullanma, ürün saklama gibi geleneğin olmasındandır.

Sırlı seramik yapımı konusunda oksit ve türevlerine duydukları ihtiyacı kendi yörelerinden sağladıklarını, yer altı kaynaklarının bol olması nedeniyle çömlekçilerin bu konuda sıkıntılarının olmadığı bilinmektedir.

Tokat, seramik ve başka sanayilerde kullanılan zengin maden yataklarına sahip bir bölgedir. Bunların başında ülke üretimi açısından da önemli olan yüksek kalitede ve az kurşunoksitli antimuan ve bentonit yatakları gelmektedir. Manganez, demir, bakır, krom, kurşunun da çıkarıldığı bu bölge, mermer ve oniks yatakları açısından da oldukça zengin bir rezerve sahiptir. Tokat Seramiklerinin renklendirilmesinde kullanılan demir, bakır, manganez, krom ve kurşunun rahatlıkla sağlandığı bir bölgedir. Genellikle emaye, sır ve çamurlarda plastiklik için kullanılan Bentonit, Tokat'ta bolca çıkarılan önemli bir hammaddedir.

Tokatlı çömlekçiler kullandıkları renklerde yeşil ve tonlarını, bakıroksit veya aynı işlevi gören, daha ucuz fakat kaliteyi biraz düşüren, bakırcılığın çok gelişmiş olduğu yörenin bakır işlemeden kalan, bakır tuvalini kullanmışlardır.

Aynı şekilde demiroksiti ya demiroksit olarak veya demircilerin demir işlemeden kalan demir tozunu, yani demir tuvalini kullanmışlardır.

Bakırcılık, demircilik ve seramikçilik, bu zanaatlar birbirine her zaman ihtiyacı olmuş ve birbirini her zaman desteklemiştir. Sözgelimi; Bakır işlemeciliğinde bakırın eritilmesinde seramik potalar kullanılmış, seramik için gerekli olan oksitler de bakırcılardan sağlanmıştır.

Günümüzde çömlekçiler kurşunoksiti, eski akülerin içerisinde bulunan ve ismine ‘‘akü toprağı’’ dedikleri içeriğinde kurşunoksit bulunan maddeden elde ettiklerini belirttiler. Çömlekçi ustalarından aldığımız bilgilere göre kurşunoksite ilaveten, sırn

içerisine bir miktar kil ve yörede bulunan kurtbahar, gülbahar veya çakmaktaşı da dedikleri bir cins parlak taşı öğütterek kattıklarını söylemişlerdi. Bahsi geçen bu taşın kuvars olduğunu tahmin etmekteyiz.

Tokat Seramiklerinde kahverengi, yeşil, sarı ve bu renklerin tonlarından oluşan renkli sırlar kullanılmıştır. Bazen sarı ve yeşilin bir arada kullanıldığı örneklerin yanı sıra (Bkz. Foto.: 227-228), sadece astar beyazının kullanıldığı örnekler de vardır. (Bkz. Foto.: 231).

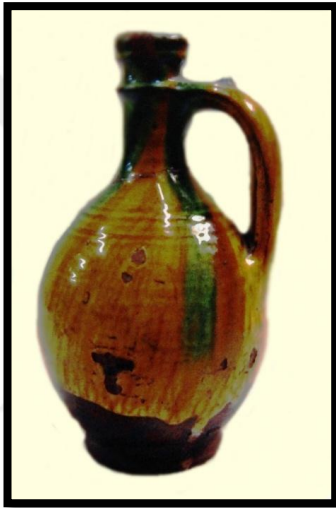

Foto.: 227 Sarı ve Yeşil Sırlı
Birlikte Kullanıldığı Testi
Kaynak: Tokat Müzesi

Foto.: 228 İçi Yeşil Dışı Sarı Sırlı
Seramik (Hadiye Kılıç Koleksiyonu)

Sırlama işlemlerinde daldırma veya akıtma yöntemlerini kullanılmışlardır. Sadece astar yer yer akıtılarak (Bkz. Foto.: 231) veya astarı zeminde kullanıp renkli sırlı üzerine akıtılarak yapılan örnekler de bulunmaktadır. (Bkz. Foto.: 232).

Tokat seramiklerinde kullanılan renkli sırlarda, bünye üzerinde monoton bir renk yoktur. Genellikle dalgalı, benekli, açık koyulu bir skalaya sahiptir. Sözelimi yeşil veya sarı rengin aynısını başka bir form üzerinde görmek ya da aynı tonu bulmak pek mümkün değildir. Bunun nedenleri ile ilgili olarak yapılan analiz ve denemelerde birtakım bilgilere ulaşılmıştır. (Bkz. s. 113-114)

2.6. Motif, Kompozisyon Temaları ve Bezeme Teknikleri

Tokat seramikleri yüzey süslemelerinde kullanılan motifler genelde bitki temalıdır. Bitkisel motiflerde çiçek, yaprak, dal üçlüsü işlenmiştir. Bitki motiflerinin yanı sıra geometrik ve sembolik motifler, Osmanlıca, Ermenice, Türkçe yazılar kullanılmıştır. Bazen rozet ve madalyon motifleri de görülmekte, zaman zaman Haç simgelerine rastlanmaktadır.

Tokat Seramiklerinde renkli sır altına, çeşitli teknik ve yöntemlerin uygulandığı görülmektedir. Bunlar barbutin, sgraffitto, yiv-set, tırtık bezemelerin yanı sıra, sade veya birkaç rengin bir arada kullanıldığı düz sırlı seramikler bulunmaktadır.

Barbutin (kabartma) tekniğinde çeşitli yöntemler uygulanmaktadır. Çoğunlukla mamul fırınlanmadan önce, deri sertliğinde iken üzerine uygulanan kabartılı şekillerin yapıştırılması ile elde edilmektedir. Kabartmalar genelde kalıpla elde edilerek balçıkla yapıştırılır. Diğer bir yöntem ise deri sertliğinde olan mamulün üzerine daha yumuşak bir çamur sıkılarak tatbik edilir. Bir başka yöntem ise mamul rötuş kıvamında iken ıstampalarla basılarak yapılır. Üzerinde çeşitli motiflerin kazınarak oluşturulduğu mühürlerin, izleri çıkarılarak yapılanlar da vardır. Bu mühürler alçıdan veya pişmiş seramikten olabilmektedir.

Foto.: 229 da görülen barbutin tekniği ile noktalamalar halinde bezenmiş formlarda noktalar gelişi güzel değil, belirli bir örgü içinde sıralanmıştır. Ağız, kulp, gövde üzerinde devam eden ve formu bütünleyen bir görünümüdür.

Foto.: 229 Barbutin Tekniğinde Yapılmış Tokat Seramiği
(Kaynak: Tokat Müzesi)

Barbutin tekniği ile yapılmış formlarda genelde, lotus, penç, yaprak, dal motifleri stilize edilerek kullanılmış olduğu görülmektedir. Penç motiflerine sıklıkla rastlanılmaktadır. Pençler bir dal üzerine yapılmış yaprak veya dal üzerinde belirgin bir şekilde bağlanmış görünmekte veya bağımsız halde kompozisyona dâhil edilmişlerdir. (Bkz. Foto.: 230- 231- 232- 233- 234).

Foto.: 230 Stilize Yaprak ve Lotus Çiçeği Bezemeli Barbutin Tekniğiyle Yapılmış Testi
(Kaynak: Tokat Müzesi)

Foto.: 231 Yaprak, Dal ve Penç Motifleri ile Süslenmiş Testi - Barbutin Tekniği
(Kaynak: Ayda, 2001: 24-26)

Foto.: 232 Penç Motifleri ile Süslenmiş Testi - Barbutin Tekniği
(Kaynak: Ayda, 2001: 24-26)

Foto.: 233 Penç Motifli Testi - Barbutin Tekniği
(Kaynak: Ayda, 2001: 24-26)

Foto.: 234 Lotus ve Penç Motifli Testi - Barbutin Tekniği
(Kaynak: Ayda, 2001: 24-26)

Sgraffitto (kazıma) tekniğinde ise; astarlanan mamulün, pişirim öncesinde çeşitli kazıma aletleri ile çizgisel hatların oluşturulması esasına dayanır. Deri sertliğinde astarlı ürün üzerine yapılan bu işlem, bazen yer yer sırlama sonrasında, sırlı ürün pişmeden kazınarak da yapılabilmektedir. Sgraffitto tekniğinde yapılan izler sayesinde ürünler hafif kabartılı görünmektedir.

Sgraffitto ve barbutin tekniklerinin birlikte kullanıldığı, simgesel motiflerin kompozisyon şemasında serbest olarak yer aldığı burgu kulplu form ilgi çekicidir (Bkz. Foto.: 235).

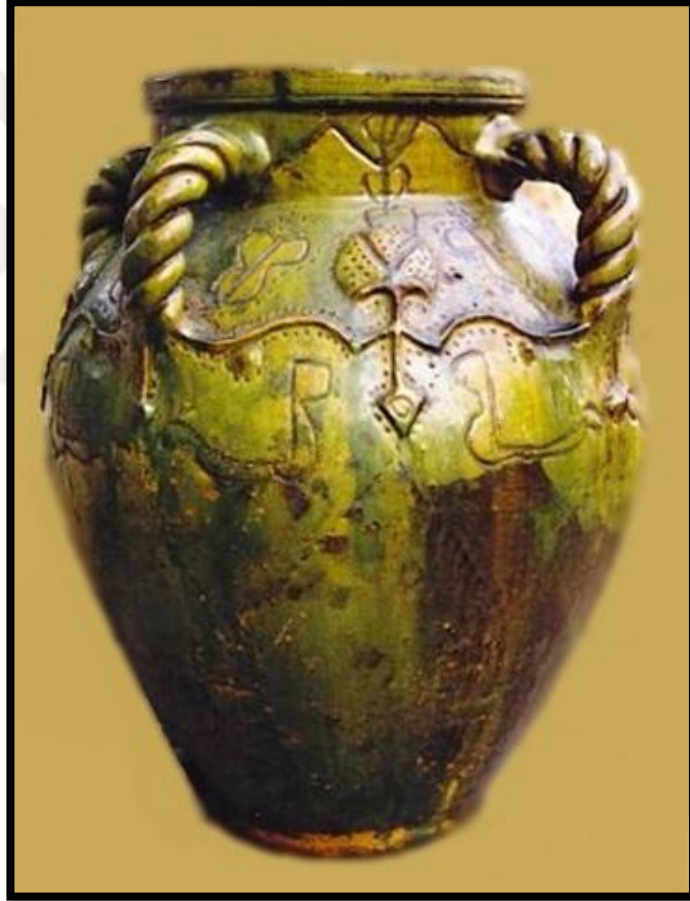

Foto.: 235 Barbutin ve Sgraffitto Tekniği Bir Arada Kullanılmış Form
(Kaynak: Tokat Müzesi)

Bezeme olarak kullanılan yiv-set, çizgi ve tırtık (Bkz. Foto.:236) formun bölümlerini vurgulama ve tamamlama amacıyla yapılmıştır. Genelde bir iki sıra formun ağza yakın veya kapak gibi bölümlerinde işlenmiştir.

Foto.: 236 Yiv- Set, Çizgi ve Tırtık Kullanılmış Formlar
(Kaynak: Tokat Müzesi)

Tokat Seramiklerinin kendine has bir üslupta oldukları kompozisyonların ritmik ve düzenli olduğu ilk anda fark edilmektedir. Motiflerin çıkış noktaları ve ağırlık noktaları algısal bütünlüğü sağlar. Deseni oluşturan motifler, çoğunlukla bitkisel kökenli olmasına rağmen, bitki motifleri kurgusunda geometriden de faydalandıkları ve içerisinde belirli bir düzen oluşturdukları gözlenmektedir.

Geometrik kompozisyonlarda simetri kullanılmış, bitkisel olanlarda ise simetriye pek rastlanmaz. Motifler kendi içerisinde tamamlanmış, belirgin bir stilizasyonla beraber, sade, anlaşılır, düzenli ve kendine özgüdür. Formun bütününde kargaşaya rastlanmaz. Motiflere bezeme stili olarak bakıldığında, motiflerin örgüsü forma göre oluşturulduğu görülmektedir.

Tokat Seramiklerinde bazen yapan ustanın adı, yapılış tarihi veya bazı sözler kazıma olarak formun bazen altına, çoğunlukla gövde üzerine Ermenice, Osmanlıca veya Türkçe olarak yazılmıştır.(Bkz. Foto.: 237-238-239-240-241-242-243-244).

Foto.: 237 Türkçe "Yusuf Sarıçam 1969" yazılı testi
(Kaynak: Hadiye Kılıç Koleksiyonu)

Foto.: 238 Üzerinde 1281 (Miladi 1865) Yazılı Büyük Küp
(Kaynak: Tokat Müzesi)

Foto.: 239 Sekiz Kulplu Form (Kaynak: Tokat Müzesi)

Kazıma tekniği ile Arapça rakamlarla "١٨٨٢" (1882) rakamları ve üst üste yazılmış iki tane Pi sayısına benzer "π" işareti yapılmıştır. Burada yazılı olan "F"nin Osmanlıca bir harf olmadığına karar verilip, Ermenicede 2(iki) sayısına karşılık geldiği düşünülmektedir. Sonuçta yarı Osmanlıca, yarı Ermenice yazılmış 1882 tarihi yazılı olduğuna karar verilmiştir.

Foto.: 240 Kapağa Kazıma Tekniği İle "19" Yazılmıştır.
(Kaynak: Tokat Müzesi)

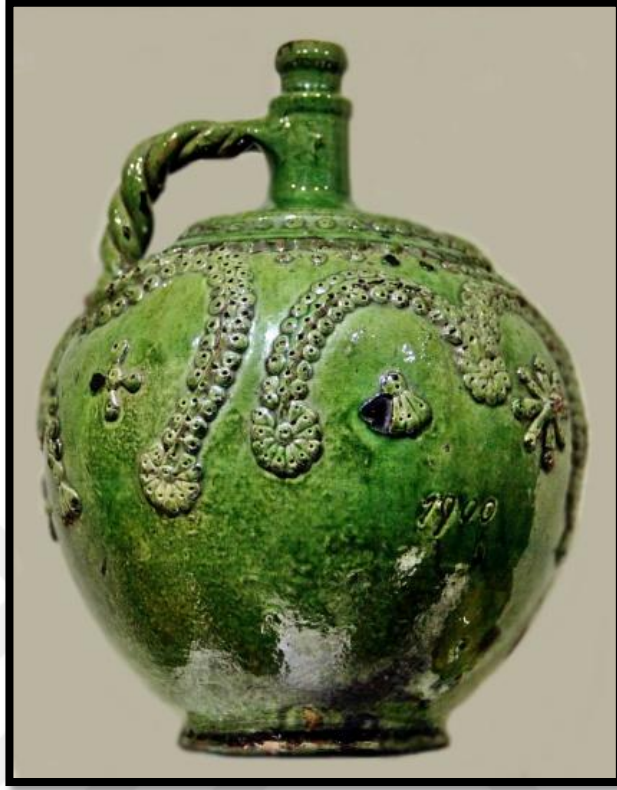

Foto.: 241 Üzerinde Tarih Yazılı Testi
(Kaynak: Tokat Müzesi)

Barbutin Tekniğinde stilize bitki motifleri ile süslenmiş bu testide, gövdenin alt bölümüne ‘1900’ ve arka tarafa Osmanlıca ‘١٨٧١’ rakamları kazınmıştır. ‘١٨٧١’ rakamları düzgün yazılmamış fakat eski yazı ile 1871 rakamlarına benzemektedir. 1900 ve 1871 rakamları neden farklı olduğu düşünüldüğünde Tahmini olarak; rakamların birini eski yazı, diğerinin Latin rakamları ile yazılı olması yapan ustanın doğum tarihi 1871, işin yapıldığı tarih olarak da 1900 yazılmış olabilir. Böylelikle seramik sanatçısının bu eseri 29 yaşında yaptığı tahmin edilmektedir.

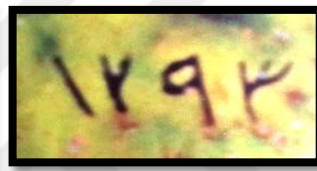

Foto.: 242 Arapça ‘‘1876’’ Arapça ‘‘1293’’(miladi 1876)
Rakamlarının Yazılı Olduğu Form
(Kaynak: Tokat Müzesi)

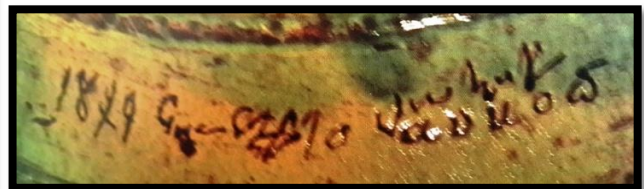
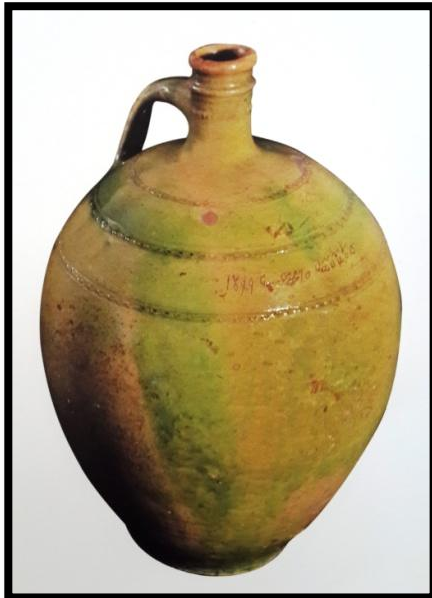

Foto.: 243 Okunabilen Ermenice Misak ...ik 1403 / 1879 Noyemper (Kasım) 10 Hagop
a D (Latin harfleriyle) soc (Ermenice) yazılıdır. (Kaynak: Erez-Marçelli, 2013: s. 17)

Foto.: 244 İki Kulplu Kırık Testi “Buz attım abu bardak içine, Ab-ı kevser olsun bundan içene” eski Türkçe yazılı Tokat Seramiği, çeviri: Özkan BİRİM, (Kaynak: Tokat Mevlevihane Vakıf Müzesi) Foto: Hadiye Kılıç

2.7. Kullanıldığı Yerler

Tokat Seramiklerinin form yapıları ve kullanıldığı yerlere bakıldığında, Tokat’ın yüzyıllar boyunca sahip olduğu maddi-manevi kültür varlıklarının izini görmek mümkündür. Halkın sosyal ve kültürel refah düzeyi, ev yaşantısı, tüketimde nelere ağırlık verdikleri, hangi gıdaları sakladıkları, ne depo ettikleri ve kullandıkları eşyaların ne tipte oldukları ve hangi şekilde formları tercih ettikleri gibi daha birçok konuda bilgi sahibi olunmaktadır.

Halkın kullandığı form yapılarına bakıldığında bunların çok çeşitli olduğunu görmekteyiz. Kullanım alanına göre üretilen formlardan kapaklı – kapaksız saklama kapları, testi ve küpler, kâseler en başta gelmektedir. Çoğunlukla kullanıma yönelik olarak üretilen bu seramikler, sadece kap-kacak olarak değil, yaşanan mekânın hemen her yerinde bulunmaktadır. Çatısında kiremidi, bacası, inançlarında; alemi, Bektaşî teslim taşı, duvarında tuğla, içeceği su için künk, büyük sofalarda yer döşemesi, elinde piposu(lüle), mutfağında kap-kaçak, sofrasında tabağı, çorba kasesi, sürahisi, bardağı, yayığı, bahçesinde saksısı, vazosu, ambarında hububat ve su deposu, elinde yağdanlığı,

şamdanı, hediyelik eşyası. Kısaca seramik Tokatlı insanların yaşamları ile hep iç içe olmuştur.

Tarım sektörüne yönelik yapılan üretimler büyük yer kaplar. Bunlar zahire küpleri, evlerde kullanılan çok kulplu orta ve küçük boy sırlı küplerdir. Genelde besinleri saklama amaçlı üretilen bu seramikler, Tokat yöresinin üretim ve beslenme alışkanlıkları hakkında da bilgi vermektedir. Özellikle yörenin üzüm ve şarapçılığı ünlüdür. Üzümünden elde edilen sirke, şarap için testiler ve şarap kadehleri üretilmiş, üzüm pekmezi ve yaprak salamurası için küpler yapılmıştır.

Hayvancılığın yaygın olduğu bölgede süttten elde edilen peynir, tereyağı, çökelek, yoğurt ve ayran kapları bulunmaktadır. Arıcılığın ayrı bir yer kapladığı Tokat'ta, bal küplerine çok yerde rastlanmaktadır.

Zirai üretim olarak sebze, meyve ve bakliyat üretiminin yapıldığı bu bölgede turşu küpleri, büyük bakliyat küpleri halen evlerde kullanılmaktadır. Ayrıca tütün üretiminin geniş yer kapladığı Tokat'ta, tütün saklama ve dinlendirme amaçlı küpler üretilmiştir.

Üretim olarak Tokat'ta büyük yer kaplayan tekstil boyacılığı, yazmacılık, dericilik, bakırcılık ve altın işlemeciliğinde kullanılmak üzere büyük küpler, seramik potalar; boya ve asit kapları olarak yapılmış ve kullanılmıştır.

Foto.: 245 Dericilikte Kullanılan Büyük Küp (Foto.: Hadiye Kılıç)

Tokat' ta günümüz atölyelerinde yapılan üretimlerde çok çeşitlilik olmamasına rağmen yine de üretilenler eski form özelliklerine sahip görünmektedir. Özellikle üretilen testi (Bkz. Foto.: 246) ve küplerde geleneksel form dengesi kurulmuştur (Bkz. Foto.: 246, 247, 248). Testi ve küplerden başka, saksı ve çeşitli hediyelik küçük formların da yapıldığı bu atölyelerde, yeterli bir üretimin olduğu söylenemez.

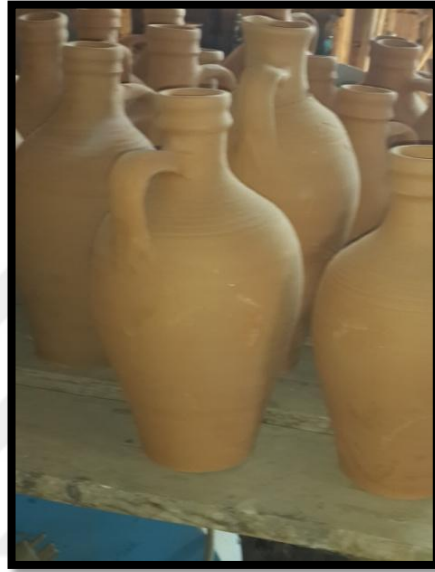

Foto.: 246 Sırsız Testiler
(Kaynak: Tokat Çömlekçilik Atölyesi)
Fotoğraf: Hadiye Kılıç

Foto.: 247 Yeşil Sırlı İki Kulplu Küp

(Kaynak: Tokat Çömlekçilik Atölyesi)

Fotoğraf: Hadiye Kılıç

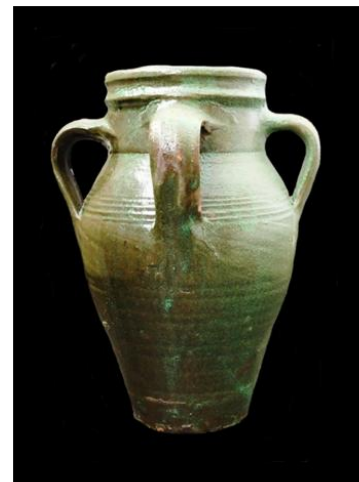

Foto.: 248 Yeşil Sırlı Dört Kulplu Küp

(Kaynak: Tokat Çömlekçilik Atölyesi)

Fotoğraf: Hadiye Kılıç

Foto.: 249 Küp Çeşitleri
(Kaynak: Tokat Çömlekçilik Atölyesi)
Fotoğraf: Hadiye Kılıç

Tuğla Ve Kiremit

Tuğla ve kiremit kullanımı insanoğlunun oluşumu kadar eskiye dayanmaktadır. İlk tuğla veya kiremit üretimi, barınma ihtiyacı olan insanın kendisi için ürettiği ev inşasında kullandıklarıdır.

“Mezopotamya bölgesinde Dicle ve Fırat nehirleri kıyısında yapılan kazılarda bulunan pişmemiş kil tabletler M.Ö. 13.yüzyılı göstermektedir.

Kiremidi ilk üretenlerin Korintler olduğu kabul edilir. Korintler bugün de kullanılan içbükey kiremitleri, hazırlanan tuğla çamurunu tokmakla dövüp yaygın hale getirerek ve şimdikinden daha kalın ve büyük olarak M.Ö.4. yüzyılda üretmişlerdir.

Daha ileri dönemlerde Anadolu’da Selçuklu ve Osmanlı mimarisinin vazgeçilmez bir parçası olan tuğla ve kiremit Osmanlıların standartları ile Anadolu’ya has bir mimari tarz oluşturmuştur. Kiremitlerin daha küçük, tuğla boyutlarının ise daha büyük tutulduğu Osmanlılar döneminde ilk standartlar uygulanmaya başlanmıştır. O dönemde standart dışı üretim veya bunların inşaatlarda kullanımı yasaklanmış, bu konuda önemli cezalar öngörülmüştür. Hatta inşaatlarda bina katları ve modelleri konusunda bile standart uygulamalar bu dönemde getirilmiştir”(DPT 40. Yılı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Taş Ve Toprağa Dayalı Ürünler Sanayii Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2000: 1-3).

Tokat'ta son dönem yapılan binalar, genellikle betonarme yapı tekniklerine göre yapılmakta olup duvarlarda tuğla kullanılmaktadır. İlin Erbaa, Niksar, Turhal ve Zile ilçelerinde tuğla ve kiremit üretimi amaçlı toprak sanayi yeterince gelişmiştir.

Tokat ve çevresinde tuğla, blok tuğla, kiremit, delikli tuğla olarak fabrika bazında ki ürünlerin toplamı 314.090.800 ad /yıl dır. Bunlardan 10.462.000 ad /yıl kiremit, 11.520.000 ad /yıl delikli tuğla, 78.684.000 ad /yıl blok tuğla, 13.204.500 ad/yıl muhtelif tuğla ve geriye kalan 200.224.000 ad/yıl kadarı tuğla olarak karşımıza çıkmaktadır. Azımsanamayacak sayıda bulunan bu üretim çevre il ve ilçelerin de ihtiyacını karşılamaktadır (Tokat İl Çevre Durum Raporu, 2011: 198-200 özet bilgidir).

Günümüz Tokat çömlekçiliğinde, çarka dayalı üretim esaslı olsa da, yer kaplaması için tuğla üretimi de yapılmaktadır. Bu işlem için basit demirden bir kalıp kullanılmakta, çamur elle basılarak tuğla elde edilmektedir. (Bkz. Foto.: 250-251).

Foto.: 250 Demirden Tuğla Kalıbı

Foto.: 251 Pişmeyi Bekleyen Altıgen Tuğlalar

Günümüzde hala kullanılan bu yer karolarına, s.64 Foto.: 123'de 1861 yıllarında Tokat ev yaşamından kesitlere yer verildiği resimde rastlanmıştır. Zeminde kullanılan seramik yer karoları ile benzerlik taşıdığı görülmektedir.

2.8. Tokat'ta Geçmişte Üretilen Seramiklerle, 18.Yüzyıl – 19.Yüzyılda Üretilen Bir Gurup Seramiğin Karşılaştırılması

Tokat'ta bilinen ilk kazı çalışmaları 1973-1984 yılları arasında Prof. Dr. Tahsin Özgüç tarafından yapılmıştır. Daha sonraları yapılan diğer kazı çalışmaları neticesinde, çeşitli dönemlere ait birçok seramik günışığına çıkarılmıştır. Tüm bu seramikler form, motif, kompozisyon, kullanım yeri, çeşitliliği ve teknik yapıları ile dönemleri hakkında bizlere ipuçları vermektedir.

Üzerinden binlerce yıl geçmesine rağmen günümüze kadar gelebilen seramik formların, 18.yüzyıl–19.yüzyıl başı bazı Tokat Seramikleri formlar arasında büyük bir benzerlik taşıdığı dikkatleri çekmektedir. Aşağıda bu formlar yan yana konulup karşılaştırılarak aralarında ki benzerlikler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Karşılaştırma 1- Örneklerine ilk kez Eski Tunç Çağında (M.Ö.3000 - 2000) rastlanan Gaga ağızlı formlar (Bkz. s. 20, Foto.:19), daha sonraları Hitit Döneminde (M.Ö.1750-1200), (Bkz. s. 28, Foto.:51) ve Frig Döneminde (M.Ö.750-550) (Bkz. s. 33, Foto.:69) rastlanmaktadır. Gaga ağızlı formların bir benzeri, son dönem Tokat Seramiği olarak Tokat-Latifoğlu Konağında bulunmaktadır. (Bkz. s. 85, Foto.: 174).

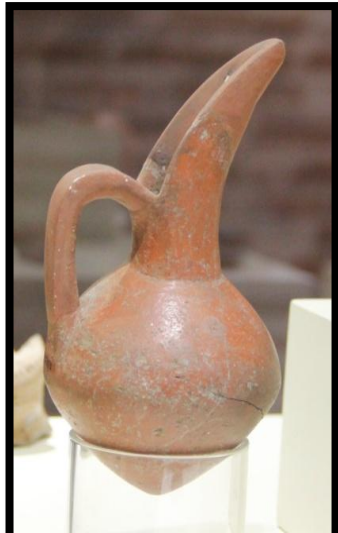

Foto.: 252 Gaga Ağızlı Form
Hitit Dönemi (M.Ö.1750-1200)
(Kaynak: Tokat Müzesi)
Foto: Hadiye Kılıç

Foto.: 253 Gaga Ağızlı Form
(18-19.yy-Tokat)
(Kaynak: Latifoğlu Konağı)
Foto: Hadiye Kılıç

Karşılaştırma 2-) Eski Tunç Çağında (M.Ö.3000 - 2000) rastlanan Dephasın (Bkz. s. 21, Foto.:25) benzerlerine, Tokat Seramiklerinde günlük kullanım seramiği olarak sıkça rastlanmaktadır. (Bkz. s. 73, Foto.: 137, 139).

Foto.: 254 Dephas- Eski Tunç Çağı
(M.Ö.3000 - 2000)
(Kaynak: Tokat Müzesi)

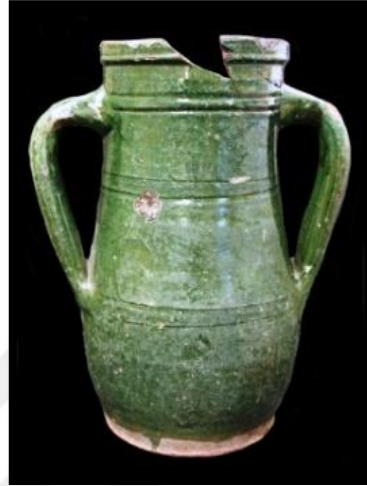

Foto.: 255 18-19.yy-Tokat Form
(Kaynak: Hadiye Kılıç Koleksiyonu)

Karşılaştırma 3-) Tokat'ta ilk kez Hitit Döneminde (M.Ö.1750-1200) rastlanan kâse formu (Bkz. s. 26, Foto.:40), tüm dönemlerde kullanım eşyası olarak büyük yer tutmaktadır. Frig Döneminde (M. Ö.750-550) (Bkz. s. 32, (Foto.:66) ve Roma Döneminde (M.Ö.30-M.S.330) de (Bkz. s. 38, (Foto.: 80) görülen kâse formlarının benzerlerine Tokat Seramiklerinde rastlanmaktadır.(Bkz. s. 78-79,Foto.:152 ve Foto.: 154).

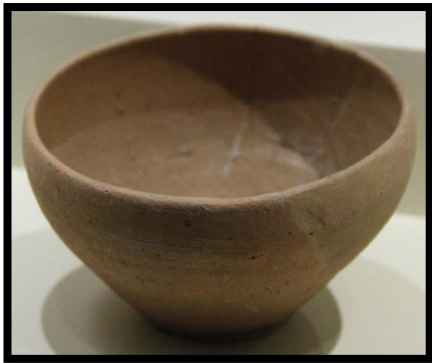

Foto.: 256 Kase- Hitit Dönemi
(M.Ö.1750-1200)
(Kaynak: Tokat Müzesi)

Foto.: 257 Kase-19.yy-Tokat
(Kaynak: Hadiye Kılıç Koleksiyonu)

Karşılaştırma 4-) Hitit Döneminde (M.Ö.1750-1200) özellikle büyük kaplarda kullanılan kulplu biçimleri, (Bkz. s. 29, Foto.: 56 ve Foto.: 57), 18.yüzyıl- 19.yüzyıl Tokat seramiklerinde kullanılan kulplu biçimlerine oldukça benzemektedir. (Bkz. s. 73, Foto.: 138 ve s. 74, Foto.: 140).

Foto.: 258 Çift Kulplu Büyük Küp
Hitit Dönemi (M.Ö.1750-1200)
(Kaynak: Tokat Müzesi) Foto: Hadiye Kılıç

Foto.: 259 Kulplu Form- 18.19.yy Tokat
(Kaynak: Hadiye Kılıç Koleksiyonu)

Foto.: 260 Çift Kulplu Büyük Küp
Hitit Dönemi(M.Ö.1750-1200)
Tokat (Kaynak: Tokat Müzesi)
Foto: Hadiye Kılıç

Foto.: 261 Kulplu Form-18.19.yy
(Kaynak: Tokat Müzesi)

Karşılaştırma 5- Hitit Dönemine ait(M.Ö.1750-1200) Maşathöyük'te bulunan bir seramik mührün üzerinde ki motifler oldukça ilgi çekicidir. (Bkz. s. 30, Foto.:60) Mührün üzerinde ki motiflerin benzeri, 18.-19.yüzyıl Tokat Seramikleri üzerinde bezeme olarak kullanıldığı görülmektedir.(Bkz. s. 83, Foto.: 167 en solda).

Foto.: 262 Mühür Hitit Dönemi (M.Ö.1750-1200)
(Kaynak: Tokat Müzesi), Foto: Hadiye Kılıç

Foto.: 263 Testi - 18.19.yy Tokat
(Kaynak: Tokat Müzesi)

Karşılaştırma 6-) Roma Dönemine (M.Ö.30-M.S.330)ait çok sayıda bulunan büyük erzak küplerinin (Bkz. 37, Foto.:78) benzerlerine Tokat 18.19.yy seramiklerinde sırlı olarak rastlanmaktadır (Bkz. 69, Foto.:127).

Foto.: 264 Büyük Erzak Küpleri
Roma Dönemi (M.Ö.30-M.S.330)
(Kaynak: Tokat Müzesi)

Foto.:265 Büyük Erzak Küpü
18.19.yy Tokat
(Kaynak: Latifoğlu Konağı)

Karşılaştırma 7-) Roma Döneminde (M.Ö.30-M.S.330) rastlanan bardak formunun (Bkz. s. 38, Foto.: 82), benzerlerine, 18-19.yy Tokat Seramiklerinde rastlanmaktadır. (Bkz. s. 84, Foto.: 171).

Foto.: 266 Bardak- Roma Dönemi
(M.Ö.30-M.S.330
Kaynak: Tokat Müzesi)

Foto.: 267 Bardak
18-19.yy -Tokat
Kaynak: Tokat Müzesi

Karşılaştırma 8-) Hitit Döneminde (M.Ö.1750-1200) birkaç çeşit olarak ele geçen çaydanlık formların (Bkz. s. 27, Foto.: 44 ve 45) benzeri, Tokat 18.yüzyıl- 19.yüzyıl döneminde yapılmış bir çaydanlıkta görülmektedir (Bkz. s. 84, Foto.: 170).

Foto.: 268 Çaydanlık - Hitit Dönemi
(M.Ö.1750-1200)
(Kaynak: Tokat Müzesi)
Foto: Hadiye Kılıç

Foto.: 269 Çaydanlık, 18.19.yy Tokat
(Kaynak: Tokat Müzesi)

Karşılaştırma 9-) Roma Döneminde (M.Ö.30-M.S.330) kullanılan Kremasyon formları (Bkz. 39, Foto.: 88), 18-19.yy Tokat seramiklerinde ki kapaklı kavanozlara oldukça benzemektedir. (Bkz. 80, Foto.: 158).

Foto.: 270 Kremasyon Roma Dönemi
(M.Ö.30-M.S.330)
(Kaynak: Tokat Müzesi)

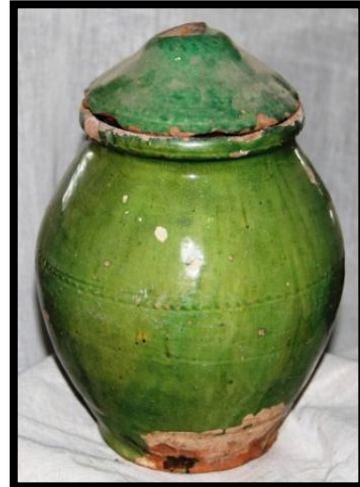

Foto.: 271 Kapaklı Form, 18-19.yy –Tokat
(Kaynak: Tokat- Taşhan Antika Dükkânı)
Foto: Hadiye Kılıç

Karşılaştırma 10-) Yonca ağızlı testi olarak bilinen formların, tarih boyunca farklı dönemlerde bolca kullanılmış olduğu görülmektedir.

Frig Döneminde (M. Ö.750-550) (Bkz. s. 31, Foto.: 61) Yonca Ağızlı Maşrapalar olarak ve Helenistik Dönemde (M.Ö.330-30) (Bkz. s. 34, Foto.:74), Roma Döneminde(M.Ö.30-M.S.330) (Bkz. s.38, Foto.:79) Yonca Ağızlı Testiler olarak kullanılmıştır. Tokat'ta 18.yüzyıl ve 19.yüzyıl dönemi Tokat Seramiklerinde ise bu türler yağlık olarak kullanılmıştır(Bkz. s. 81, Foto.:163).

Foto.: 272 Yonca Ağızlı Maşrapa
Frig Dönemi (M. Ö.750-550)
(Kaynak: Tokat Müzesi)

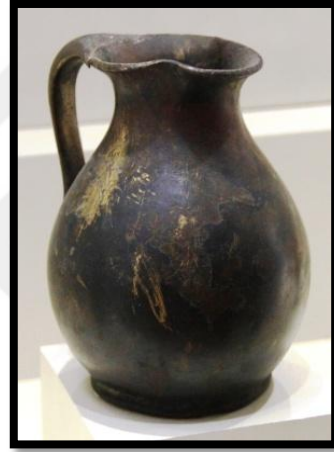

Foto.: 273 Yonca Ağızlı Testi
Helenistik Dönem (M.Ö.330-30)
(Kaynak: Tokat Müzesi)

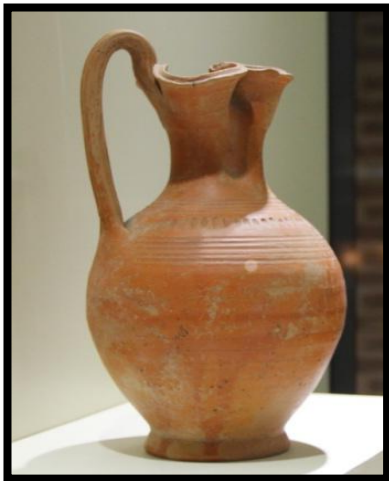

Foto.: 274 Yonca Ağızlı Testi
Roma Dönemi (M.Ö.30-M.S.330)
(Kaynak: Tokat Müzesi)

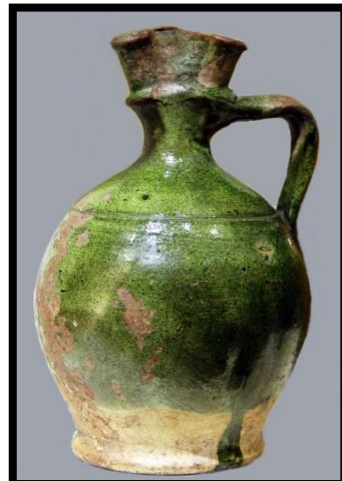

Foto.: 275 Yağlık- 18.19.yy Tokat
(Kaynak: Tokat Müzesi)

Kullanım eşyalarının dışında, mimaride karşılaşılan yonca şeklindeki Fyalostomialar ise tarih boyunca farklı dönemlerde mimaride ara malzeme ve süsleme unsuru olarak kullanılmıştır.(Bkz. s. 41-42).

Foto.: 276 Bizans Dönemi(M.S.330-1071)

Kaynak: Burcu ERCİYAS (Komana Arkeolojik Araştırma Projesi)

Foto.: 277 Tokat-Burgaç Hatun Türbesi Pencere Alınlığındaki Fyalostomialar
XIII.yy.İlhanlı (Foto: Hadiye Kılıç)

Sonuç olarak; Sanat dediğimiz kavramın hiçbir zaman tek başına ya da etkilenmeden ortaya çıkması mümkün değildir. Tarih boyunca insanların ürettiği her ürün, aynı topraklarda yapılmış olsa dahi, tek bir millete veya tek bir topluluğa ait değildir diyebiliriz. Sanatın ve üretimin evrensel olduğu şüphe götürmez gerçektir.

3. BÖLÜM

UYGULAMALAR

Uygulama Aşamalarında; Tokat seramikleri incelenerek formlarının genel yapısı ele alınmış ve uygulanacak formlar seçilmiştir. Uygulamalarda ki formlar tamamen çarkta şekillendirilmiş, rölyefli olanlar elle çalışılmıştır.

Otuz beş adet çalışmanın yirmi altı tanesi başarıya ulaşmış ve tezin uygulamalar kısmına kaydedilmiştir. Formlar üzerine uygulanacak sırlar için uzunca bir dönem denemelere ayrılmıştır. Deneme plakası olarak Tokat Müzesinde sadece bir örneği bulunan Bektaşî Teslim Taşı (Bkz. s: 86, Foto.: 176) olarak bilinen formdan yapıp çoğaltılmış, tüm denemeler bu form üzerinde uygulanmıştır.

Denemelerde ilk önce kaynaklara göre verilen bilgiler ışığında çalışmalar yapılmıştır. Bu bilgilere göre; bol kurşunlu sırlara % 2-3 renk veren oksit eklendiği bilgisi mevcuttur. Bu bilgilerden yola çıkılarak yapılan denemelerde olumlu sonuçlar elde edilememiştir. Sıra katılan % 2-3 oksit miktarları, Tokat astar yapısında özellikle yeşil ve sarı renklerde çok koyu bir renk vermiştir. Daha sonra oksit miktarları %1 e düşürülmüş tekrar denenmiştir. % 1 lik oksit oranı daha iyi sonuç vermiş, özellikle mangan oksitli sırlarda başarı yakalanmıştır. Fakat yeşil ve sarı renklerde yeterince olumlu sonuçlar elde edilememiştir.

Sağlığa zararlı olması nedeniyle, kurşunlu bir sır hazırlamaktansa çoğunlukla kurşun alkali bir sır ile çalışılmıştır. Fakat denemeler sonucunda bazı oksitlerin sadece kurşunlu ortamda istenilen renge kavuştuğu görülmüştür. Bu nedenle bazı deneme ve uygulamalarda kurşun katkılı sır kullanılmıştır.

Deneme çalışmalarında Tokat çamuru ve astarında bilinen sırları uyguladığımızda beklenen renklerin elde edilememesinden dolayı, farklı bir bünyede ki görüntü araştırılmış, bu amaçla daha beyaz bir astar yapısına sahip Kütahya astarı kullanılarak denemeler tekrarlanmıştır. Arada ki farkın daha net görülebilmesi için her iki tür deneme plakası aynı resimde yan yana verilmiştir.

Tokat çamuru ve astarı kullanılan denemelerde yeşil ve sarı renkler üzerinde fazlasıyla durulmuştur. Özellikle bu iki renk sırların, bünyede yaptığı etkiler oldukça değişik olması nedeniyle uygulamalarda en çok bu iki renkli sıra yer verilmiştir.

Yeşil renkli sır denemeleri ve uygulamalarında geleneksel çamur ve astarla geleneksel renge ulaşılmış, fakat net bir yeşil sır için Kütahya astarı kullanılmıştır.

Sarı rengin elde edilmesinde demir oksitli denemelerde Tokat çamur ve Tokat astar yapısında sarıdan ziyade daha çok kahverengi ve tonları elde edilmektedir. Tokat çamuru-Kütahya astarlı bünyede ise sarı yakalanmaktaysa da mat bir doku oluşturmakta ve Tokat seramiklerinde bulunan canlı sarı renk ile pek uyuşmamaktadır.

Yörenin antimuan açısından zengin olması, sarı rengi antimuan oksit ile de elde etmiş olabilirler düşüncesiyle renk denemelerinde antimuan oksit kullanılmıştır.

Tokat seramiklerinde görülen kendine has sarı renkli sır %1 antimuan oksitle elde edilmiştir. Tokat çamuru-Tokat astarlı bünyede ve Tokat çamuru- Kütahya astarlı bünyede de başarılı sonuçlar vermiştir. Fakat Kütahya astarlı bünyede daha başarılı sonuçlar elde edilmiştir.

Eski Tokat Seramiklerinde sırlı formlarda renkler bazen sabit değil, genellikle dalgalı, benekli, açıkli koyulu bir skalaya sahiptir. Sözelimi yeşil veya sarı rengin aynısını başka bir form üzerinde görmek ya da aynı tonu bulmak pek mümkün değildir.

Denemelerden önce; bunun nedenleri olarak astar kıvamının iyi ayarlanamamasından, fazla ince veya gereğinden fazla kalın kullanılmasından ve dolayısı ile formlara uygulanan astarlar düzensiz uygulanmış ise, sırlı pişirimde de renklerin düzensiz görünmesine neden olduğu düşünülmüştür. Fakat yapılan deneyler bize bunlarla bir ilgisinin olmadığını ve astarda kullanılan mavi toprağın buna neden olduğu görülmüştür. Yani özelliği bilinen bir sırla, Tokat astarlı bir formda tamamen farklılaştığını ve renklerde çok değişik etkiler olduğu görülmektedir. Bu durumda eski Tokat seramiklerinde renk dalgalanmalarının olması, astar olarak mavi toprağın geleneksel olarak kullanılmış olduğunu göstermektedir. Fakat sırları temiz olan

formlarda mevcuttur. Bunların Tokat astarı ile değil, pişme rengi daha beyaz olan daha özel bir astarla yapıldığı düşünölmektedir.

Yapılan deneylerde bunun nedenleri konusunda birtakım bilgilere ulaşılmıştır. En büyük neden sır altında kullanılan yöresel astardır. Analiz raporlarında da belirtildiğı üzere % 7.30 oranında (Bkz. Ekler s.190) içerisinde bulunan organik maddeler yanma sonucu kaybolmakta, sonuçta dengesiz bir astar dokusuna sahip olurken, oluşan yeni astar dokusu sırlarda da dengesiz bir renk görünümüne sebep olmaktadır.

3.1. Deneme 1

Solda: Tokat Çamuru¹, Tokat Astarı² - Sağda: Tokat Çamuru, Kütahya Astarı³

Sırın Reçetesi: Kütahya Çini Sırı⁴
+ %1 Cr₂O₃

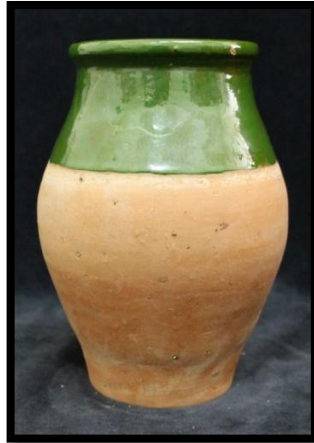
Deneme 1 / Uygulama 1

Üretim Yılı: 2015
Malzeme: Tokat Çamuru, Tokat Astarı
Üretim Tekniği: Çarkta Şekillendirme
Pişirim Derecesi: Bisküvi Pişirimi 950⁰C
Sırlı Pişirim 950⁰C
Sır tabakası ince sürülmüştür.

Boyutlar:
h:25cm, Ø: 26 cm, ağız çapı:12 cm

Deneme 1 / Uygulama 2

Üretim Yılı: 2015
Malzeme: Tokat Çamuru, Tokat Astarı
Üretim Tekniği: Çarkta Şekillendirme
Pişirim Derecesi:
Bisküvi Pişirimi 950⁰C,
Sırlı Pişirim 950⁰C
Sır tabakası kalın sürülmüştür.

Boyutlar:
h: 16 cm, Ø: 19 cm, ağız çapı:8,5 cm

¹ Tokat çömlekçilerinin Tokat'ın Emirseyit Kasabası toprağından sağladıkları yöresel çamur.

² Yöresel adı 'Mavi Toprak' olan, Tokat'ın Karayatak Bölgesi dağ eteklerinden elde edilen bir tür astar.

³ Günümüzde Kütahya çinilerinde kullanılan astar.

⁴ Kütahya çiniciliğinde halen kullanılmakta olan kurşun alkalili sır.

3.2. Deneme 2

Solda: Tokat Çamuru, Tokat Astarı - Sağda: Tokat Çamuru, Kütahya Astarı

Sırn Reçetesi:

% 7 Sülyen

% 1,2 Kaolen

% 1,8 Kuvars + % 1 CuO

Deneme 2 /Uygulama 1

Üretim Yılı: 2015

Malzeme: Tokat Çamuru, Tokat Astarı

Üretim Tekniği: Çarkta Şekillendirme

Pişirim Derecesi:

Bisküvi Pişirimi 950°C,

Sırlı Pişirim 950°C

Boyutlar:

h:33cm, Ø: 35 cm, ağız çapı:7 cm

Deneme 2 /Uygulama 2

Üretim Yılı: 2015

Malzeme: Tokat Çamuru, Tokat Astarı

Üretim Tekniği: Çarkta Şekillendirme

Pişirim Derecesi:

Bisküvi Pişirimi 950°C,

Sırlı Pişirim 950°C

Boyutlar:

h:41cm, Ø: 34 cm, ağız çapı:6 cm

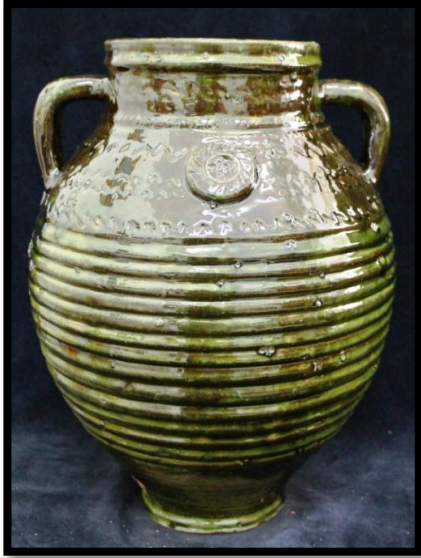
Deneme 2 /Uygulama 3

Üretim Yılı: 2015
 Malzeme: Tokat Çamuru, Tokat Astarı
 Üretim Tekniği: Çarkta Şekillendirme
 Pişirim Derecesi:
 Bisküvi Pişirimi 950°C,
 Sırlı Pişirim 950°C

Boyutlar:
 h:24cm, Ø: 24 cm, ağız çapı:12 cm

Deneme 2 /Uygulama 4

Üretim Yılı: 2015
 Malzeme: Tokat Çamuru, Tokat Astarı
 Üretim Tekniği: Çarkta Şekillendirme
 Pişirim Derecesi:
 Bisküvi Pişirimi 950°C,
 Sırlı Pişirim 950°C

Boyutlar:
 h:28cm, Ø: 34 cm, ağız çapı:13 cm

Deneme 2 /Uygulama 5

Üretim Yılı: 2015
 Malzeme: Tokat Çamuru, Tokat Astarı
 Üretim Tekniği: Çarkta Şekillendirme ve Elle
 Şekillendirme
 Pişirim Derecesi:
 Bisküvi Pişirimi 950°C, Sırlı Pişirim 950°C
 Boyutlar: h:8cm, ağız çapı:21 cm

Deneme 2 /Uygulama 6

Üretim Yılı: 2015
 Malzeme: Tokat Çamuru, Tokat Astarı
 Üretim Tekniği: Çarkta Şekillendirme
 Pişirim Derecesi:
 Bisküvi Pişirimi 950⁰C,
 Sırlı Pişirim 950⁰C

Boyutlar:
 h:26cm, Ø: 35 cm, ağız çapı:5 cm

Deneme 2 /Uygulama 7

Üretim Yılı: 2015
 Malzeme: Tokat Çamuru, Tokat Astarı
 Üretim Tekniği: Çarkta Şekillendirme
 Pişirim Derecesi:
 Bisküvi Pişirimi 950⁰C,
 Sırlı Pişirim 950⁰C

Boyutlar:
 Kapak +form h:26cm,Ø: 21 cm,
 Ağız çapı:14 cm

Deneme 2 /Uygulama 8

Üretim Yılı: 2015
 Malzeme: Tokat Çamuru, Kütahya Astarı
 Üretim Tekniği: Çarkta Şekillendirme
 Pişirim Derecesi:
 Bisküvi Pişirimi 950⁰C,
 Sırlı Pişirim 950⁰C

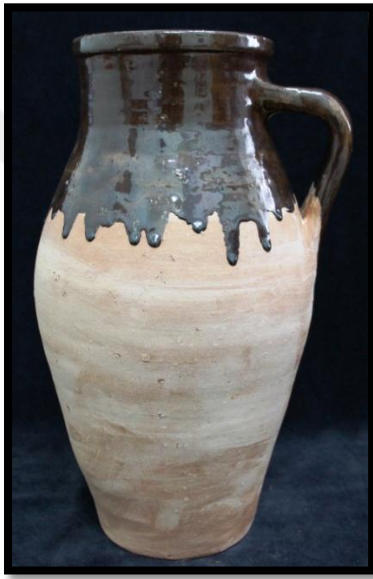
Boyutlar:
 h:18cm, Ø: 26 cm, ağız çapı:11 cm

3.3. Deneme 3

Deneme 3 / Uygulama 1

Solda: Tokat Çamuru, Tokat Astarı - Sağda:
Tokat Çamuru, Kütahya Astarı
Sırın Reçetesi:
% 7 Sülyen
% 1,2 Kaolen
% 1,8 Kuvars, + % 1 MnO

Deneme 3 / Uygulama 2

Üretim Yılı: 2015
Malzeme: Tokat Çamuru, Tokat Astarı
Üretim Tekniği: Çarkta Şekillendirme
Pişirim Derecesi:
Bisküvi Pişirimi 950°C,
Sırlı Pişirim 950°C
Sır tabakası kalın sürülmüştür

Boyutlar:
h:31cm, Ø: 28 cm, ağız çapı:12 cm

Üretim Yılı: 2015
Malzeme: Tokat Çamuru, Tokat Astarı
Üretim Tekniği: Çarkta Şekillendirme
Pişirim Derecesi:
Bisküvi Pişirimi 950°C,
Sırlı Pişirim 950°C
Sır tabakası ince sürülmüştür

Boyutlar:
h:15cm, Ø: 20 cm, ağız çapı:10 cm

3.4. Deneme 4

Solda: Tokat Çamuru, Tokat Astarı
Sağda: Tokat Çamuru, Kütahya Astarı

Sırın Reçetesi:
% 7 Sülyen
% 1,2 Kaolen
% 1,8 Kuvars, + % 2 Fe₂O₃

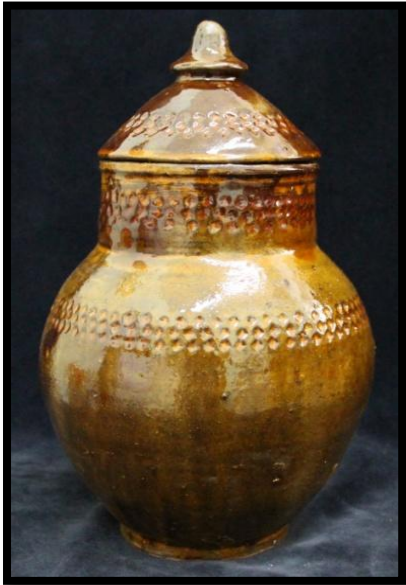
Deneme 4 / Uygulama 1

Üretim Yılı: 2015
Malzeme: Tokat Çamuru, Tokat Astarı
Üretim Tekniği: Çarkta Şekillendirme
Pişirim Derecesi:
Bisküvi Pişirimi 950⁰C,
Sırlı Pişirim 950⁰ C

Boyutlar:
h:19cm, Ø: 24 cm, ağız çapı:10 cm

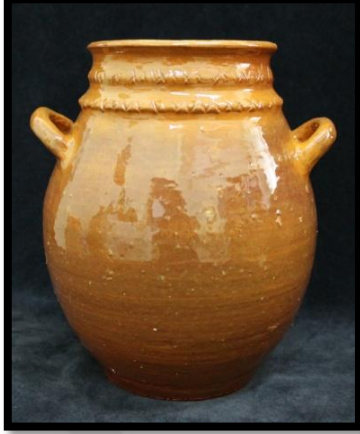
Deneme 4 / Uygulama 2

Üretim Yılı: 2015
Malzeme: Tokat Çamuru, Tokat Astarı
Üretim Tekniği: Çarkta Şekillendirme
Pişirim Derecesi:
Bisküvi Pişirimi 950⁰C,
Sırlı Pişirim 950⁰ C

Boyutlar:
Kapak+form h:27cm, Ø: 25 cm,
Ağız çapı:11 cm

Deneme 4 / Uygulama 3

Üretim Yılı: 2015
 Malzeme: Tokat Çamuru, Tokat Astarı
 Üretim Tekniği: Çarkta Şekillendirme
 Pişirim Derecesi:
 Bisküvi Pişirimi 950⁰C,
 Sırlı Pişirim 950⁰ C

Boyutlar:
 h:19cm, Ø: 24 cm, ağız çapı:11 cm

Deneme 4 / Uygulama 4

Üretim Yılı: 2015
 Malzeme: Tokat Çamuru, Tokat Astarı
 Üretim Tekniği: Çarkta Şekillendirme
 Pişirim Derecesi:
 Bisküvi Pişirimi 950⁰C,
 Sırlı Pişirim 950⁰ C

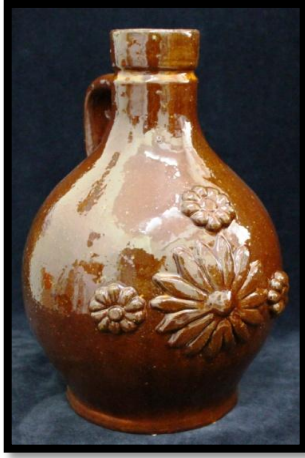
Boyutlar:
 h:22cm, Ø: 24 cm, ağız çapı:12 cm

Deneme 4 / Uygulama 5

Üretim Yılı: 2015
 Malzeme: Tokat Çamuru, Tokat Astarı
 Üretim Tekniği: Çarkta Şekillendirme
 Pişirim Derecesi:
 Bisküvi Pişirimi 950⁰C,
 Sırlı Pişirim 950⁰ C

Boyutlar:
 h:23cm, Ø: 30 cm, ağız çapı:12 cm
 Deneme 4 / Uygulama 6

Üretim Yılı: 2015
 Malzeme: Tokat Çamuru, Tokat Astarı
 Üretim Tekniği: Çarkta Şekillendirme
 Pişirim Derecesi:
 Bisküvi Pişirimi 950⁰C,
 Sırlı Pişirim 950⁰ C

Boyutlar:
 h:30cm, Ø: 30 cm, ağız çapı:7 cm

Deneme 4 / Uygulama 7

Üretim Yılı: 2015
 Malzeme: Tokat Çamuru, Kütahya Astarı
 Üretim Tekniği: Çarkta
 Pişirim Derecesi:
 Bisküvi Pişirimi 950⁰C,
 Sırlı Pişirim 950⁰ C

Boyutlar:
 h:23cm, Ø: 24 cm, ağız çapı:4 cm

Deneme 4 / Uygulama 8

Üretim Yılı: 2015
 Malzeme: Tokat Çamuru, Kütahya Astarı
 Üretim Tekniği: Çarkta Şekillendirme
 Pişirim Derecesi:
 Bisküvi Pişirimi 950⁰C,
 Sırlı Pişirim 950⁰ C

Boyutlar:
 h:20cm, Ø: 25 cm, ağız çapı:4 cm

3.5. Deneme 5

Solda: Tokat Çamuru, Tokat Astarı
Sağda: Tokat Çamuru, Kütahya Astarı

Sırın Reçetesi: Kütahya Çini Sırı
+ %1 Sb₂O₃

Deneme 5 / Uygulama 1

Üretim Yılı: 2015
Malzeme: Tokat Çamuru, Tokat Astarı
Üretim Tekniği: Çarkta Şekillendirme
Pişirim Derecesi:
Bisküvi Pişirimi 950°C,
Sırlı Pişirim 950°C

Boyutlar:
h:10cm, Ø: 16 cm, ağız çapı:9.5 cm

Deneme 5 / Uygulama 2

Üretim Yılı: 2015
Malzeme: Tokat Çamuru, Tokat Astarı
Üretim Tekniği: Çarkta Şekillendirme
Pişirim Derecesi:
Bisküvi Pişirimi 950°C,
Sırlı Pişirim 950°C

Boyutlar:
h:23cm, Ø: 19 cm, ağız çapı:13 cm

Deneme 5 / Uygulama 3

Üretim Yılı: 2015

Malzeme: Tokat Çamuru, Tokat Astarı

Üretim Tekniği:

Çarkta Şekillendirme

Pişirim Derecesi:

Bisküvi Pişirimi 950⁰C,

Sırlı Pişirim 950⁰ C

Boyutlar: h:9cm, ağız çapı:21 cm

Deneme 5 / Uygulama 4

Üretim Yılı: 2015

Malzeme: Tokat Çamuru, Kütahya Astarı

Üretim Tekniği:

Çarkta Şekillendirme

Pişirim Derecesi:

Bisküvi Pişirimi 950⁰C,

Sırlı Pişirim 950⁰C

Boyutlar:

h:22cm, Ø: 26 cm, ağız çapı:6 cm

Deneme 5 / Uygulama 5

Üretim Yılı: 2015
Malzeme: Tokat Çamuru,
Kütahya Astarı
Üretim Tekniği: Çarkta Şekillendirme
Pişirim Derecesi:
Bisküvi Pişirimi 950°C,
Sırlı Pişirim 950°C

Boyutlar:
h:21cm, Ø: 25 cm, ağız çapı:5 cm

Deneme 5 / Uygulama 6

Üretim Yılı: 2015
Malzeme: Tokat Çamuru,
Kütahya Astarı
Üretim Tekniği: Çarkta Şekillendirme
Pişirim Derecesi:
Bisküvi Pişirimi 950°C,
Sırlı Pişirim 950°C

Boyutlar:
h:24cm, Ø: 26 cm, ağız çapı:7 cm

SONUÇ

Sürekli değişen dünya düzeninde, kültür tarihimizi bilmek, öğrenmek ve gerekli önemi göstermek, kültürümüzün devamlılığı ve korunması açısından önemlidir. Yaşadığımız çevre ve değerleri konusunu bilmek, bilinmeyenleri araştırmak, toplanan bilgileri analiz etmek ve onları tekrardan bilgi dünyasına aktararak evrensel dünya görüşüne sunmak, bilim ve insanlığın en temel amaçlarından biridir. ‘‘Tokat İlinin Seramik Üretim Kronolojisi ve Tokat Seramiklerinde Örnek Üretimler’’ adlı bu tezde bu görüşler doğrultusunda hareket edilmeye çalışılmıştır.

Tokat Seramik sanatını incelemekte ki esas amaç; Tokat’ın seramik sanatında etkin bir tarihi ile birlikte, az da olsa hala var olan seramik sanatının, bu sanata yeni boyutlar ve yeni düşüncelerle katılarak önce bölge ve ülke daha sonra da evrensel boyutlara taşımaya çalışmaktır.

Bu amaçlardan yola çıkılarak Tokat Seramikleri öncelikle tarih, sanat, bilim ve estetiği açısından ele alınarak incelenmiş, bu alanda çalışan ilgili kurum, kişi ve araştırmacılardan bilgi ve kaynaklar sağlanmış, oluşturulan yeni sentez bilgilerle literatüre diğer bir kaynak oluşturulmak istenmiştir.

Günümüzde Anadolu coğrafyasında birçok yerde seramik üretimi yapılmaktadır. Bu seramikler İznik, Kütahya, Çanakkale, Diyarbakır, Menemen, Avanos gibi yöre belirten adlarla anılmaktadır. Seramik üretimi yapan her bölgenin kendine has form, motif, kompozisyon, renk karakterleri bulunmaktadır. Seramik Sanatı ile geleneksel halk çömlekçiliği arasında özel bir yere sahip olan Tokat Seramikleri de bezemeleri, form yapısı ve sır kalitesi ile onu çömlekten ayırarak özel bir konuma getirmekte, halk sanatının çeşitliliğini, karakterini ve yaratma heyecanını göstermektedir.

Gerek yazılı kaynaklarda gerek çeşitli müze ve koleksiyonlarda bulunan örnekleriyle bazı yöresel seramiklerin zaman içinde birtakım form, motif ve kompozisyon değişimleri geçirseler de daha erken yüzyıllardan itibaren sürekli gündemde oldukları ve bir devamlılık arz ettikleri bilinmektedir. Anadolu’da bu

devamlılığı görebileceğimiz seramik örneklerine, müzelerde, sivil kurum ve kuruluşlarda bolca rastlamaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden biri, seramik malzemelerin büyük yangınlara maruz kalmadıkları sürece, doğada çözünmediğinden dolayı binlerce yıl toprak altında kalsalar bile kırılmaları dışında önemli bir tahribata uğramazlar.

Seramiğin doğada yok olmaması gibi artı değerleri, ona arkeolojik malzeme açısından en çok rastlanan, insanlık ve tarih izlerini en çok aydınlatan malzeme olarak bakılmaktadır.

Yeraltından gün yüzüne çıkarılan her seramik parça büyük öneme sahiptir. Seramiğin tarihsel serüveninin açığa çıkarılması, insanlığa büyük katkısı olan arkeolojik kazı çalışmaları sayesinde mümkün olmaktadır. Bu nedenle atılan her adım, günışığına çıkmayı bekleyen her parça insanlık tarihi için çok önemlidir.

Tokat'ta seramik üretiminin yapıldığı bir gerçektir. Fakat bilindiği üzere literatürler, bir yerde seramik yapılıyor iddiasını, o yerde fırın veya fırın kalıntısı olması kaydıyla kabul etmektedir. Tokat'ta bildiğimiz kadarıyla bir fırın veya herhangi bir fırın kalıntısı bulunmamaktadır. Bu konuya açıklık getirecek düzeyde olduğu düşünülen bir bölgede yapılan çalışmalardan, oldukça verimli sonuçlar elde edilmiştir.

Alan araştırmaları esnasında yöre insanlarının da uyarıları ile incelemeye alınan Haç Dağı diye bilinen ve şu an Yenitabakhane Mahallesi olarak adlandırılan şehrin batısında kalan bir yamaçta, yol açma çalışmaları esnasında ortaya çıkmış ve etrafa saçılmış farklı dönemlere ait seramik parçaları, uçayaklar, fırın duvar örgüsü kalıntıları, fırın cürüfları, pota ve artıkları ile karşılaşmıştır. Tokat'ta bir zamanlar burada değişik zamanlarda seramik yapıldığı açıkça görülmektedir. Özellikle fırın kalıntılarını işaret eden bulgularla beraber yeterli kanıtı ulaşılmış olduğumuza karar verip (Geniş bilgi için tezin içeriğinde bkz. s. 47-52) bu durumun, tespitlerinin yapılması ve bölgenin tescillenmesi için gerekli çalışmalar yapılarak, rapor halinde Ankara - Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne, 28-11-2013 tarih ve 99975262.903.02/3428 sayılı yazı ve 18-04-2014 tarih ve 99975262.903.07.02/957 düzeltme yazısı ile bildirim yapılmıştır.

Tezin ilerleyen dönemlerinde, raporların incelenmesi sonucu Bakanlıktan gelen mercilerle bu bölge değerlendirilmeye alınmış ve Sivas Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kuruluna devredilmiştir. Sivas Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu tarafından, 10.12.2014 tarihli ve 1843 sayılı kararı ile bu alanın yakın zamanda yapılacak kurul toplantısında görüşüleceği ve karar bağlanacağı ve bu süre zaafında izin alınmadan hiçbir çalışmanın yapılamayacağı bilgisi 22-12-2014 tarihli yazı ile tarafımıza bilgi verilmiştir.

Tüm bu yazışmalar nihayetinde, 04-Haziran-2015 tarihli gelen yazıda, Sivas Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu kararı ile bu bölge; **III. Derece arkeolojik sit alanı olarak tescil edilmesine**, karar verilmiştir. Kurul karar yazısı Ekler kısmında yer almaktadır (Bkz. s. 193 - 194).

Yoğun çabalar sonucu sit alanı olarak bir nevi koruma altına alınan bu bölge aynı zamanda şu an çeşitli tehlikelere de açık bulunmaktadır. Ortaya çıkan seramik parçaları insanların dikkatini çekmiş vaziyettedir. Hazine avcılarında malzeme olmadan burada bir kazı çalışması yapılması ivedilikle sağlanmalıdır.

Yöre insanları tarafından Yenitabakhane Mahallesi sit alanında bulunup Tokat Müzesine teslim edilen birçok seramik parçasının yanı sıra, çok önemli olarak kabul ettiğimiz, arkasında **Sivaz** yazılı fincan parçası da Tokat Müzesine teslim edilmiştir (Bkz. s. 92, Foto.: 189).

Bu konuda Tokat'ta eski bir çömlekçi ustası olan Lütfü Biz ile yapılan söyleşide anlattıkları ve **Sivaz** imzalı fincan parçasının burada bulunması ile ilgili olarak önemli bir durum da fark edilmiş oldu.

Lütfü Biz'e usta adları sorulduğunda birkaç Türk ve Ermeni ustanın yanı sıra aralarında oldukça yetenekli, dekorlu fincan bile yapabilen Sivaslı bir usta olan, Binnur Sivas dan övgüyle bahsetmişti. Daha sonraları Binnur Sivas'ın Kütahya'ya gittiğini ve mesleğini orada sürdürdüğünü anlattı. Kaynaklarda da bu bilgilerin desteklendiği görülmektedir.

‘‘J. Carswell 1972 yılında basılan *Kütahya Tiles And Pottery From the Armenian Cathedral of St. James, Jerusalem* adlı önemli eserinde (s.34) Kütahya üretimi diğer seramiklerden taşıdıkları "Sivaz" imzası ve belli ortak bazı estetik özelliklerle ayrılan bir grup seramiğin Sivas Vilayeti'nde üretilmiş olabileceklerini, ya da adı **Sivaz** olan bir usta tarafından veya Sivaslı bir usta tarafından Kütahya'da üretilmiş olabileceklerini söylemişti.

J. Soustiel (*La Céramique islamique*, s. 347) ise Kütahya tarzındaki bir imalatın (Sivas Vilayeti'ndeki) Tokat'ta sürdürülmüş olduğu varsayımını, "ispatlanması gereken bir hipotez" olarak tanımlamış ve bu ispatın gerçekleşmesi halinde, 18. yüzyılda Tokat civarına dağılmış olan Kütahya ürünleri ile Kırım'da rastlanan Kütahya ürünlerinin bu aykırı yerdeki üretimden kaynaklandığının düşünülebileceğini vurgulamıştır’’(Erez ve Marçelli, 2005: 54)

Aynı şekilde Gönül Öney, *Türk Çini Sanatı* adlı kitabında, Kütahya Seramikleri ile ilgili olarak anlattığı paragrafta ; ‘‘bir gurup örneklerde sarı, kırmızı, kobalt mavisi, yeşil, firuze ve siyah renkler de kullanılmıştır. Eserlerin altında Arap harfleriyle ‘‘Sivaz’’ yazılıdır. Bunlar belki Sivas’ta bir atölyede yapılmıştır veya ustası Sivaslıdır’’. diyerek bu konudan bahsetmiştir. (Öney, 1976: 128)

Bahsedilen **Sivas** adının Lütfü Biz’in (doğum tarihi:1928) anlattığı **Binnur Sivas**’ın olabileceğini akla getirmektedir. **Binnur Sivas**’ın 1900’lu yıllara denk gelen yaşamı ve arkeolojik kazılarda, resmi belgelerde bu tarihlerle karşımıza çıkan Kütahya tarzı fincanların ve tabakların varlığı bu durumu ispatlar niteliktedir.

Sonuç itibariyle: Kütahya tarzındaki üretimin önce Sivas’ta üretilmiş, sonradan Tokat’a gelen Binnur Sivaslı tarafından Tokat’ta da üretilmiş ve sonrasında Kütahya’ya giden Binnur Sivas’ın orada üretimine devam ederek ürünlerin altına **Sivaz** imzasını atmaya devam ettiği söylenebilir. Dolayısı ile bu durumda, J. Carswell ve J. Soustiel’in varsayımının desteklendiği ve ispatlandığı düşünülebilir.

Ayrıca Haç Dağı (Yenitabakhane Mahallesi) Bölgesinde sivil halk tarafından yeni bulunarak müzeye aktarımı yapılan ve arkasında Arap harfleriyle ‘‘**Sivaz**’’ yazılı

bir fincan parçası oldukça önemli ve destekleyici bilgi olarak tezimizi doğrular vaziyettedir. (Bkz. Foto.:189- 190).

Görüldüğü üzere Tokat Seramikleri yörenin yaşam tarzından sanat anlayışına kadar birçok izi barındırmaktadır. Geçmiş tarihi pek bilinmemekle beraber, en çok bilinen tarih olarak 18.-20. yüzyıl başı dönemlerini sayabileceğimiz ve bu dönemlerden kalan, çok az örneği olan Tokat Seramiklerinin gelecek nesillere de aktarılabilmesi ve üretimlerinin yeniden canlandırılması, günümüzde yer alabilmesi, geçmişimizi yansıtan bu önemli eserlerin farkına varılabilmesi ve sahip çıkılması gerekmektedir.

Dünyada ekonomik ve sosyal alanda yaşanan değişimlerin ve etkileşimlerin yanında sanatsal anlamda da pek çok etkileşim ve değişimin yaşandığı bir gerçektir. İnsanlık tarihinin uygarlığa yapmış olduğu en eski ve en kalıcı katkılardan birisi olan seramik de bu değişim, gelişim ve etkileşimden payını almıştır. Değişen dünya düzeninde el sanatlarının yeri ve gelişiminde ki geri kalmışlığı yadsınamaz bir gerçekliktir. Ancak yine de eski değerlerin yaşatılması ve geliştirilmesi yönündeki olumlu fikirler sayesinde artık bu değerlerin önemi anlaşılmış ve yaşatılması konusunda çalışmalar ülkemiz adına sevindirici bir gelişme olarak kaydedilmiştir.

Tokat'ta, 18.yüzyıl 20.yüzyıl başı seramikleri olarak ulaşabildiğimiz az sayıda form bulunmaktadır. Bu seramik formlar yakın bir geçmişe ait olduklarından günümüze kadar ulaşabilmiştir. Bazıları müzelerde, bazıları özel koleksiyonlarda, kimisi sivil halkta bulunmaktadır. Kimi antikacı dükkânlarında toplanan eserler yok pahasına satılmakta, nereye gittiği belli olmamaktadır. Bu üzücü durumun ortadan kaldırılması gereklidir. Yani halkın elinde olup da bir şekilde antikacılarca ulaşan eserler alınıp müzelere devredilmelidir. Diğer yandan özel koleksiyonlarla biraz da olsa koruma altına alınmış olan seramiklerin toplanarak, bir müzede sergilenmesi yönünde çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Yapılacak olan inceleme ve araştırmalar ile ulaşılabilen bütün eserler toplanarak belgelenmesi, öncelikle atılması gereken bir adımdır.

Eserlerin analizi ve araştırmaları yapılarak ve yeniden üretilerek, gerek turizm sektöründe hediyelik eşya misyonunu kazandırmak, gerekse günümüz teknolojisinin

imkânları doğrultusunda yeniden üretimleri yapılarak endüstriyel bakımdan da nasıl değerlendirileceği konusunda çalışmalar yapılmalıdır.

Bu kültür mirası seramiklerin bilimsel araştırma ve yöntemlerle yeniden canlandırılması, modern teknikler uygulanarak üretim şartlarının geliştirilmesi, bilimsel bir altyapıya dayanan yaygın ve ekonomik üretim geleneğinin oluşturulması, bölgesel kaynakların değerlendirilmesi ve nitelikli değere dönüştürülmesi, küresel alanda rekabet edebilir düzeye ulaştırılmalıdır.

Bu amaç doğrultusunda bölgeye Tokat Seramiklerini araştırılıp geliştirilmesine yönelik bir enstitü veya Güzel Sanatlar Fakültesi kapsamında bir bölüme ihtiyaç duyulmaktadır. Kurulacak olan fakültede Ar-Ge çalışmalarına ağırlık verilmesi odağı ile kültürel varlıkların tanınması, korunması ve yaşatılması için yaygın bilgi sağlayacak dokümantasyon ve araçlar oluşturulmalıdır. Üretim için gerekli olan hammadde ve malzeme kaynaklarının değerlendirilmesi ve nitelikli bünyeler elde edilerek kaliteli üretim yapılabilmesi, hammaddenin bilinçli kullanılmasının sağlanması gereklidir. Ürün niteliklerinin teknik anlamda geliştirilmesi, üretim süreçlerinin iyileştirilmesi, ürünlerin sahip olduğumuz kültüre ait değerleri taşıması ve kültürel değerlerimizin korunması, amaçlanmalıdır.

Yüzlerce yıl öncesinde kalmış ve zamanla unutulmaya yüz tutmuş Tokat seramiklerinin ait oldukları dönem koşulları iyi bir araştırma ile elde edilen veriler sayesinde, aynılarının üretilmesi sağlanabilecek, bilinmeyen teknik veriler geri kazanılabilecek, eserlerin bulunduğu bölgelerde alternatif hammadde varlıkları ile tarihsel bulanıklıkların aydınlatması gerçekleştirilebilir.

Ayrıca yeniden yapım sürecinde; geleneği olan bu ürünlerde, elde edilen verilerin karakteristiklerini yitirmeksizin, iyileştirmelerinin, bünyeler, teknik süreçler, ürün süreçleri, ürün üzerinde taşınması gereken tarihsel izler dâhil edilerek rafine olarak yeniden üretilmesi, üretim koşullarının günümüz olanakları ile karşılaştırmalı ve modern yöntemlerle uygulanabilmesi sağlanabilecektir.

Sonuçta bir ülkenin geçmişteki bakış açılarını ve tariflerini gösteren bu eserler önce korunmalı sonra değerlendirilmeli ve sonrasında da yeniden üretilerek gelecek nesiller için farkındalık yaratmalıdır. Tıpkı Yapım (aslı gibi) adı verilen ait oldukları dönem koşullarını simule eden koşullarda ve şekilsel olarak birebir aynılarının üretilmesi konusu, önemli hareket noktalarından biridir.

İnsanoğlu var olduğundan beri sürekli tabiatı gözlemlemiş, çevresinde gördüğü her türlü doğal malzemeden yararlanmayı bilmiştir. Bu anlamda bakıldığında da Tokatlı seramikçiler kullandığı toprak, çamur, astar, sır, oksit, yakıt gibi her türden malzemeyi çevrelerinden doğal olarak sağlamışlardır. Tokat Bölgesi seramik sanatı için toprak yapısı ve yer altı madenleri ile bu sanatın gelişmesine oldukça elverişli bir bölgedir.

Bilindiği üzere Tokat Seramikleri döneminin teknolojik koşulları ve malzeme anlayışı ile üretilmiştir. Fakat artık günümüzün teknoloji ve malzeme anlayışı ile üretilerek bugünün estetik anlayışına uyarlanması sağlanmalıdır.

Orijinal Tokat seramiklerinin teknik ve biçimsel özelliklerinin tanımlanması ve envanteri, orijinal Tokat seramikleri hakkında bilgi altyapısı, bu seramiklerin tıpkı yapım için belirlenen üretim tekniği ve üretim süreç akış seması, pilot uygulamaları sonucu elde edilen ilk örnekler, yaygınlaştırma çalışmaları kapsamında elde edilen çıktılar, akademik çalışma ve yayımlarla desteklenmelidir.

Yürütülecek Ar-Ge çalışmalarının çıktıları değerlendirildiğinde kültürel mirasın bilimsel temellere dayanarak korunması, gelecek kuşaklara aktararak yaygınlaştırılması ve bu sayede günümüze kazandırılması söz konusu olacaktır. Tokat seramiklerinin üretildiği dönemin sanat anlayışı ve üretim teknolojisinin ortaya çıkarılması, bu eserlerin yeniden üretilerek gerek turizm sektöründe hediyelik eşya misyonu kazandırmak, gerekse günümüz teknolojisinin imkânları doğrultusunda yeniden üretimleri yapılarak endüstriyel bakımdan da nasıl değerlendirileceği konusunda çalışmalar yapılması gerekli bir konudur.

Ülkemizin oldukça önemli bir kültür mirası olan ve özellikleri açısından döneminin en iyi ürünlerinden biri kabul edilen Tokat seramiklerini ülkemize ve

dünyaya tanıtımı sağlanarak, yeni nesillere aktarılmalı, kültür ürünlerinde uluslararası alanda rekabet edebilme durumuna getirilmelidir.

Tokat Seramiklerinin de önemli bir değer olduğunu kabul edecek olursak, geçmişten günümüze kadar üretilmiş olup, bugün sadece bir atölye ile yaşam mücadelesi vermektedir. Tokat Seramikçiliğinde son temsilci olarak kalan ve tüm zorluklarına rağmen ayakta kalmaya çalışan atölyelere maddi, manevi ve teknik olarak destek olunmalıdır.

Ülkemizde bu tür sanatlar babadan oğula geçen veya usta, çırak ilişkisine dayalı olarak gelişmektedir. Deneyimlerle elde edilen ve sürdürülen bu sanat, gençlerin ilgisizliği nedeniyle bir sonraki kuşağa aktarılamadan yok olmaktadır. Günümüzde de bu meslekle ilgili bir eğitim kurumunun bölgede olmaması, kuşaktan kuşağa aktarılan bilgilerin de yok olmasıyla bu sanat kolu tamamen ortadan kalkma ile karşı karşıyadır.

Bu tezle birlikte; Tokat bölgesinde hala faaliyette olan çömlekçi atölyeleri ve çalışan ustalarla görüşmeler ve araştırmalar yapılmıştır. Müze, ören yerleri, kazı alanları gezilerek ve koleksiyonlarda bulunan Tokat Seramikleri tespit edilerek tez kapsamında belirli bir veri toplanmasına çalışılmıştır. Tokat seramiklerini 18. Yüzyıl- 20.yüzyıl başı aralığında değerlendirmek yerine, yörede açığa çıkmış seramiklerden örnekler seçilerek, karşılaştırmalarla aralarında ki benzerliklerin farkına varılmış, aslında bu topraklarda binlerce yıldır seramik yapıldığı gösterilmeye çalışılmıştır.

Tokat seramiklerinin üretim teknolojisi ve teknikleri ve yeniden üretimi konusu bugüne kadar pek ele alınmamıştır. Özellikle bazı özel koleksiyonlarda ve müzelerde bulunan bu eserlerden oluşan kataloglar hazırlanmış ancak bunlar hakkında bir analiz çalışması ve yeniden üretilmeleri konusunda ciddi bir çalışma yapılamamıştır.

Üretim teknolojisi ve teknikleri ile ilgili olarak eksiklikleri gidermek amacıyla; Tokat seramiklerinin astar, sır, çamur yapısı gibi teknolojik araştırmaları yapılmış, halen kullanılmakta olan çamur, astar ve orijinal Tokat seramiklerinden bir grup MTA Laboratuvarlarına gönderilerek analizleri yaptırılmıştır. (Bkz. Ek 1, s. 182 - 192)

Analiz raporlarına göre plastikliği ve mukavemeti oldukça iyi kabul edilen, fakat yeterli kalitede olmadığı düşünölen çamur üzerine iyileştirme amaçlı birtakım çalışmalar yapılmıştır. Tokatlı çömllekçilerin çamur hazırlama işlemleri aşamasında yeterli insan gücü ya da gerekli teçhizatın bulunmamasından veya yeni toprak kaynakları bulamamalarından dolayı, temiz bir çamur elde edilememektedir. Çamur içerisinde istenmeyen birçok madde (taş, odun, kireç vs.) bulunmakta, dolayısı ile bu maddeler formlarda kuruma, pişirim aşaması ve pişirim sonrasında ortaya çıkmakta ve istenmeyen durumlara (çatlama, patlama, yüzey bozukluğu, astar veya parça atması vs.) neden olmaktadır.

Uygulama çalışmalarımızda bu türden bir çamurla çalışmak bizleri oldukça zorlamıştır. Bu konuyla ilgili olarak çamur daha temiz bir hale getirildiğinde neler olabileceği üzerinde araştırmalar yapılmış ve başarılı sonuçlar elde edilmiştir (Bkz. s. 107 - 109).

Tezin uygulama aşamasında Tokat'tan sağlanan çamur ve astarlar kullanılmış olup, üretim biçiminde özgün değerleri korunmak koşuluyla seçilen bazı formların yeniden üretimleri ele alınmıştır. Konuyla ilgili olarak form ve motifler eskiz edilmiş, astar, sır denemeleri ile orijinale yaklaşılarak, tıpkı yapım ve sanatsal üretimlerin mümkün olduğu belirtilmeye çalışılmıştır.

Bu bağlamda bir dizi form ve renk denemeleri yapılarak yeniden üretilen formlar üzerine uygulamaları yapılmıştır.

Uygulama Aşamalarında; Tokat seramikleri incelenerek formlarının genel yapısı ele alınmış ve uygulanacak formlar seçilmiştir. Uygulamalarda ki formlar tamamen çarkta şekillendirilmiş, rölyefler elle çalışılmıştır.

Otuz beş adet çalışmanın yirmi altı tanesi başarıya ulaşmış ve tezin uygulamalar kısmına kaydedilmiştir. Formlar üzerine uygulanacak sırlar için uzunca bir dönem denemelere ayrılmıştır.

Denemelerde ilk önce kaynaklara göre verilen bilgiler ışığında çalışmalar yapılmıştır. Daha sonra kendi ürettiğimiz formüllerle çalışmalara devam edilmiştir. Edinilen tüm bilgiler tezin Uygulamalar kısmında verilmiştir. (Bkz. s.143- 156).

Tokat Seramiklerinde renk, motif ve desen yapıları da incelenmiştir. Konuyla ilgili detaylı bilgiler verilmiştir. Ayrıca incelenecek bir konu olmakla beraber, motiflerin kökenine gidildiğinde Ermeni ustaların yorumları büyük yer tutmaktadır. 18.-19.yüzyıllarda üretilen formların ince işçilikli olan barbutin ve kazıma tekniklerinin kullanıldığı seramiklerin Ermeni ustalar tarafından yapıldığı söylenebilir. Geriye kalan hafif dekorlu olanların Tokatlı ustalar tarafından yapıldığı da kabul edilebilir. Fakat tüm yapılan işleri Ermeni sanatına yüklemek hatadır. Anadolu'ya gelmiş olan Ermeni ustalar kendilerine ait motiflerin yanı sıra, geldikleri Anadolu'nun motiflerinden de faydalandıkları görülmektedir. Motif kökenleri denilince aslında nereye dayandığı pek belli olmayan ve birbiri içine girmiş bir durumla karşılaşılmaktadır. Bu durumu geçmiş antik dönem seramikleri ve Tokat Seramikleri ile yapılan karşılaştırılmaların yer aldığı (Bkz. s. 135 - 142) bölümde detaylı olarak incelenmiştir. Aralarında ki bağlar hiç de azımsanmayacak kadar güçlüdür. Kaldı ki bu ürünleri sadece bir gruba mal etmenin veya yalnızca bir dönem aralığına hapsedmenin doğru olmayacağı düşünülmektedir.

Sonuçta; Kaynağı ne olursa olsun, dünya tarihinde tüm kültürlerin kendi aralarında karşılıklı etkileşim ve benimsemeler yaşadığı, ilerlemelerin bu şekilde geliştiği gerçeği ile yaklaşacak olursak 18.yüzyıl ve 20. yüzyıl ortaları ile tarihlendirilen Tokat Seramiklerinin aslında bu topraklarda binlerce yıldır yapıldığını ve birçok etnik farklılıklarla birlikte var olduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Kitaplar

AÇIKEL, Ali ve SAĞIRLI, Abdurrahman (2005). Osmanlı Döneminde Tokat Merkez Vakıfları – Vakfiyeler, I.Cilt, No: 17 Araştırma Serisi No: 8, Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Yayınları.

AKTÜRE, Sevgi (1978). 19.Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekânsal Yapı Çözümlemesi, Ankara: ODTÜ, Mimarlık Fakültesi Yayınları.

Anadolu Medeniyetleri Müzesi (1997). Ankara: Dönmez Ofset Müze Eserleri Turistik Yayınları.

ARCASOY, Ateş (1983). Seramik Teknolojisi, Marmara Üniversitesi Yayın No: 457, Güzel Sanatlar Fakültesi Yayın No: 2.

ARSLANYAN, Agop (2012). Adım Agop Memleketim Tokat, Tanıklık Dizisi, Aras Yayıncılık.

BAŞGAL, Zekeriya (2010). Türk Ermeni Sorununun Edebiyattaki Yansımaları, İstanbul: Ürün Yayınları.

BEŞİRLİ, Mehmet (2005). Orta Karadeniz Kentleri Tarihi I - TOKAT (1771-1853), 1. Baskı, Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Matbaası.

CARSWELL, John (1972). Çev: C. J. F. Dowsett, Kütahya Tiles And Pottery From the Armenian Cathedral of St. James, v.2., Jerusalem: Clarendon Press.

ÇOBANLI, Zehra (1996). Seramik Astarları, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları; no:919.

EREZ, Selçuk ve A. Marçelli, Altan (2013). Tokat Seramikleri, 1. Basım, İstanbul: Azra Ambalaj Kâğıt ve Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti., T.C. Tokat Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nden Seçmeler – ATSIZ (1991). Kültür Bakanlığı / 1322 1000 Temel Eser 60, Ankara: Sevinç Matbaası.

GENÇ, Soner (2013). Artistik Seramik Sırları, Birinci Basım, İstanbul: Boyut Matbaacılık.

GÜNDOĞDU, Hamza ve Ahmet Ali Bayhan, Ali Murat Aktemur, İshak Umut Kukaracı, Adem Çelik, Burhanettin Güneş (2006). Tarihi Yaşatan İl Tokat, Birinci Baskı, Ankara: Pys Vakıf Sistem Matbaası.

GÜNER, Güngör, (1988). Anadolu'da Yaşamakta Olan İkel Çömlekçilik, Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Anasanat Dalı, İstanbul: Ak Yayınları.

KOUYMJIAN, Dickran (1997). Armenia from the Fall of the Cilician Kingdom (1375) to the Forced Emigration under Shah Abbas (1604), vol. 2, pp. 1 California State University, New York: St. Martin Press.

Kültür Varlıklarımız (2006). Tokat, T.C. Tokat Valiliği Yayınları.

LENNEP, Henry John Van (1870). Travels Little-Known Parts Of Asia Minor, With Illustrations Of Biblical Literature And Researches In Archeology. London: By rev. D.d.,Thirty Years Missionary In Turkey. In Two Volumes.—Vol. I. with Maps and Illustrations.

LENNEP, Henry John Van (1862). The Oriental Album, New York: Twenty Illustrations, in oil colors, of the people and scenery of Turkey, A. D. F. Randolph, with an explanatory and descriptive text.

OTTO-DORN, Katharina (1957). Türkische Keramik, Veröffentlichungender Philosophischen Fakultät der Universität Ankara nr. 119 Schriften Des

Kunsthistorischen Institutesder Universität nr. 1, druck: Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

ÖNEY, Gönül (1976). *Türk Çini Sanatı (Turkish Tile Art)*, İstanbul: Yapı Kredi Bankası Yayınları.

ÖNEY, Gönül ve ÇOBANLI, Zehra (2007). Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı, Sanat Eserleri Dizisi: 469, 1. Baskı, İstanbul: T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

ÖZCAN, Birsal (1985). Tokat Müzesi Rehberi, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları.

ÖZKAYA, Vecihi (1995). İ.Ö. Erken Birinci Binde Frig Boyalı Seramiği, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını.

SOUSTIEL, Jean (1985). *La Céramique islamique*, Paris : Office du Livre.

TANSEL, Selahattin (1999). Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi Askeri Faaliyetleri, Osmanlı Devletinin 700. Kuruluş Yıldönümü Özel Sayısı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

TEXIER, Charles (2002). Küçük Asya, Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi, Çev: Ali Suat, Latin Harflerine Aktaran: Prof. Dr. Kazım Yaşar Koprıman, Sadeleştiren: Yard.Doç.Dr. Musa Yıldız, 3. Cilt, Ankara: Enferyasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı Yayınları.

TURAN, Osman (1999). Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

YAVI, Ersal (1986). Tokat, İstanbul: Otelcilik Turizm A.Ş.Yayınları.

- Ansiklopediler

İslam Ansiklopedisi - Tokat (1997). C. 12 / 1, Eskişehir: MEB Yayınları.

Osmanlı Tarihi (2011). C. 1, Ankara: TTK Yayınları.

Yurt Ansiklopedisi (1984). Tokat, Cilt 10, İstanbul: Anadolu Yayınevi.

-Yıllıklar

Tokat İl Yıllığı (1967). Tokat Valiliği, Ankara: Doğu Matbaacılık.

Tokat İl Yıllığı (1973). Cumhuriyetin 50. Yılında Tokat, Ankara: Doğu Matbaacılık.

- Makaleler

AÇIKEL, Ali ve SAĞIRLI, Abdurrahman (2005). ‘‘Tokat Şer’iyye Sicillerine Göre Salyâne Defterleri (1771-1840)’’, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, Sayı:41, ss. 95- 145.

AYDA, Deniz (2001) ‘‘Tokat Seramiklerinde Yüzey Süslemeleri’’, Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik Kulübü Dergisi, Yıl:7, Sayı:25, ss.24-26.

ÇADIRCI, Musa (1987). ‘‘Tanzimat’ın İlanı Sırasında Türkiye’de Yönetim 1826-1839’’, Belleten Dergisi, Cilt: LI/201- Sayı: 201, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s.s. 1215-1240.

DÖNMEZ, Şevket (2007). ‘‘Orta Karadeniz Bölgesi’nde Önemli Bir Geç Kalkolitik İlk Tunç Çağı Yerleşmesi: Turhal-Ulutepe’’, Refik Duru’ya Armağan, İstanbul: Ege Yayınları. ss.75-84.

DURAK, Alper (1990). ‘‘ Tokat Yöresindeki Aluviyal ve Koluviyal Toprakların Sınıflandırılması ve Kil Mineralojisi’’, Cumhuriyet Üniversitesi, Ziraat Fakültesi. Dergisi, Cilt: 6., Sayı: 1, ss.257- 274.

EKEN, Galip (2000). ‘‘Tanzimat Dönemi Osmanlı Toplumunda Nüfusun Mesleki Yapılanması: Tokad Örneği’’, Tarih İncelemeleri Dergisi, c.15, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, ss.155-169.

EKİN, Ümit (2009). ‘‘Bir Sakk Mecmuasına Göre 17. Yüzyılda Tokat’’, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, Sayı: 20, ss.59-71.

ÖZGÜÇ, Tahsin ve AKOK, Mahmut (1957). “Horoztepe Eserleri”, Belleten, Cilt: XXI, Sayı: 82, ss. 201-219.

ÖZTUNÇ, H. Baha (2010). 1897 Tokat Ermeni Olayının Dış Basına Yansımaları ve Olayın Gerçek Yüzü, Volume 2/1, International Journal Of History, History Studies, ss.188-206.

T.C.Kültür Bakanlığı “Türkiye”, Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği, Sanat Çevresi, Ankara: 2010. ss. 18 – 19.

Tokat (2006). Kültür varlıklarımız, T.C. Tokat valiliği, s.s. 19- 39.

KAPTAN, Ergun (1980). “Türkiye Madencilik Tarihine Ait Tokat Bölgesini Kapsayan Yeni Buluntular”, Maden Tetkik Ve Arama Dergisi, sayı: 93,94. Ankara Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Yayınları. ss. 150-162.

ŞİMŞİRGİL, Ahmet (1992). “XVI. Yüzyılda Tokat Medreseleri”, Tarih İncelemeleri Dergisi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Sayı: VII, ss. 227-242.

ŞİMŞİRGİL, Ahmet (1995). “XV-XVI. Asırlarda Tokat Şehrinde İktisadi Hayat”, Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt: XVIII, Sayı: 2, 1995, ss. 187-210.

- Bildiriler

ERDEM, Sargon (1987). Tokat Kelimesi Üzerine Düşünceler, Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu, 2-6 Temmuz, 1986, Tokat Valiliği Şeyhülislam İbn Kemal Araştırma Merkezi, ss. 687.

GÖDE, Kemal (1987). XIV. Yüzyılda Tokat / Eratnalılar Hâkimiyeti’nde Tokat, Türk Tarihi’nde ve Kültür’ünde Tokat Sempozyumu, Ankara, ss. 17-22.

KODAMAN, Bayram (1986). “XX. Yüzyıl başlarında Sivas vilayeti (1901)” Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz, 1987), Ankara. ss 170-183.

MARÇELLİ, Altan A. ve EREZ, Selçuk (2013). Yeşilirmak Bölgesinde Osmanlı Seramik Üretimini Etkileyen Ekonomik ve Siyasal Gelişmeler, Tokat Sempozyumu 01-

03 Kasım 2012 Tokat Bildiriler, Cilt II, Baskı Özyurt Matbaacılık, Tokat Valiliği Özel İdaresi tarafından bastırılmıştır. ss.461-471.

TURAN, Şerafettin (1988). Karadeniz Ticaretinde Anadolu Şehirlerinin Yeri, 13-17 Ekim 1986, Samsun, Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri, ss 147-158.

- Tezler

AKSULU, Behiye Işık (1994). Fetihden Osmanlı Dönemi'ne Kadar Tokat Şehri Anıtları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, dan. Yard. Doç. E. Nihal Çetintürk, Mimarlık Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

DEMİRTAŞ, Hasan (2007). 12 Numaralı Tokat Şer'İye Sicil Defterinin Transkripsiyon Ve Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, dan. Doç. Dr. Ali Açıklı, T.C. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı Yeniçağ Bilim Dalı, Tokat.

HANİLÇE, Murat (2009). 16 Numaralı Tokat Şer'İye Sicili'nin Transkripsiyonlu Metni Ve Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, dan. Yrd. Doç. Dr. Mehmet Mercan, T.C. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Tokat.

ÇİÇEK, Harun (2006). Tokat Merkez Sancağı'nın Sosyo – Ekonomik Konumu (1800 - 1850), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, dan. Doç.Dr. Mehmet Yavuz Erler, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Samsun.

KAPLAN, Çetin (2011). 55 Numaralı Tokat Şer'İye Sicili'nin Transkripsiyonlu Metni Ve Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, dan. Doç. Dr. Ali Açıklı, T.C. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans, Tokat.

KARABAY, Kazım (2007). 63 No'lu Tokat Ser'İye Sicili, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, dan. Doç. Dr. Ahmet Eyicil, T.C. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilimdalı, Kahramanmaraş.

-Raporlar

DPT 40. Yılı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Taş Ve Toprağa Dayalı Ürünler Sanayii Özel İhtisas Komisyonu Raporu (Tuğla-Kiremit, Prefabrik Yapı Elemanları) (2000). Ankara: DPT Yayınları.

Komana Arkeolojik Araştırma Projesi,(KARP), Yüzey Araştırmaları 2004-2008 Raporları (erciyas@komana.org).

T.C. Tokat Valiliği, Çevre ve Orman İl Müdürlüğü, 2009 Yılı Tokat İl Çevre Durum Raporu.

Tokat, İl Çevre Durum Raporu (2011). T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, T.C. Tokat Valiliği Çevre Ve Şehircilik İl Müdürlüğü.

Tokat Müzesi Açıklama Panoları (2014). Tokat Müzesi.

- Envanterler

Tokat Eser Envanter Defteri (2014). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü.

Tokat Ve İlçeleri Taşınmaz Kültür Ve Tabiat Varlıkları Envanteri (2010). TC. Tokat Valiliği İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü, Güneş Matbaa Tesisleri.

- İnternet Kaynakları

e-kitap, <http://ekutup.dpt.gov.tr/>

erciyas@komana.org

<http://toprak.tema.org.tr/web>

<http://kurumsal.kulturturizm.gov.tr/>

info@yesilirmak.org.tr

KARP (Komana Arkeolojik Araştırma Projesi) © 2014 karp

kenthaber.com.tr

kulturvarlikmuze@kultur.gov.tr

www.mta.gov.tr, MTA Genel Müdürlüğü, Tokat İli Maden Ve Enerji Kaynakları

www.marbleport.com, Kil Başlıklı Yazı

- Kaynak Kişiler

BİZ, Lütfü; Tokat İlinde Çömlekçi Ustası, 18. 07. 2005 Tarihli Söyleşi, Tokat.

ÇÖMLEKÇİOĞLU, Kazım; Tokat İlinde Çömlekçi Ustası, 20. 08. 2014 Tarihli Söyleşi, Tokat.

TOPCUGİL, Zekiye; 25. 08. 2014 Tarihli Söyleşi, Tokat.

SÖZLÜK

A

Ağırşak: Yün, iplik eğrilen iği ağırlaştırmak için ipin alt ucuna geçirilen seramik.

Ahilik: Bir tür meslek ve dayanışma örgütü.

Akroter: Bir alınlığın tepesine ve her iki yanına yerleştirilen heykel ve süsleme.

Ale'l- Husûs: Özellikle, hepsinden önce olarak.

Alem: Minare, kubbe, sancak direği vb. yüksek şeylerin tepesinde bulunan, süs, ayça.

Alüvyal: Akarsuların geçtiği yerlerde aşındırdıkları irili ufaklı çakıl, kum, mil ve topraktan oluşan malzemeleri eğimin azaldığı yerlerde biriktirmesi sonucunda oluşan kısım.

B

Bektaşî Teslim Taşı: Bektaşî dergâhına teslimiyet manasına gelen, dervişlerin boyunun çıkarmadıkları taştır. Teslim taşının iç yüzü yani batını Hz. Ali'yi, dışa bakan yüzü ise zahiri yani Hz. Muhammed'i temsil eder. Teslim taşı Bektaşî dervişlerinin taşıdığı bir eşyadır; 12 köşesi 12 imama denk düşer.

Yüzünü Allah'a dönmüşlerin taşı olarak tarif ederler Bektaşiler teslim taşını. Teslim taşını taşımak, Pir'e bağlılığı ifade ettiğine eder. Pir, Yol ve erkâna giren dervişe, Teslim Taşı'nı, tekbirlerle takardı.

Özellikleri

1- Oniki köşelidir ki bu Alevilikteki Oniki İmam inancını simgeler.

2- Altında ve üstünde iki taş bulunur ki bu soy'un Hazreti Hasan ve Hazreti Hüseyin'den devam ettiğini simgeler. Bektaşî Pirleri ve dedeleri tümü Hz. Muhammed'in ve 12 İmam 'ın soyundandır.

3-En altındaki düğüm katledilen Nesimi'yi simgeler

4-Taşın takılı olduğu ip, Pir Sultanı ve asılmasını simgeler

5-Bu ip kızıldır ki buda Kızılbaş mantığını simgeler.

Bentonit: Düşük maliyeti ve ülkemizde bolca bulunan ve sanayi, tarım, madencilik ve mühendislik jeolojisinde kullanılan çok yönlü bir kildir. Çamur veya sırda plastikliği arttırıcı etkisi ile seramikte de kullanılmaktadır.

Beytü'l-mâl: İslâm devletinin mâliye hazinesi.

Billûr: Kesme cam, kristal.

C-Ç

Çalpara: Parmaklara takılan, dört veya iki parça ağaçtan yapılmış zil.

Cedîd: Yeni, kullanılmamış.

Çubukçu: Saraylarda ve büyük konaklarda tütün çubuklarını hazırlayan kimse.

D

Dar'ün-Nusret: Yardım şehri.

Daximon: Doceia: Tokat'ın Bizans dönemindeki isimleridir.

Dephas: Tören içki kabı.

Drakula (Kazıklı voyvoda):

Duhan: Tütün, duman.

Duhâncı: Tütüncü.

E

Ehl-İ Hiref: Küçük el sanatlarıyla uğraşan sanatkâr ve zanaatkârlar.

Ervâh: Ruh.

Eyyâm-I 'Âşûrâ: Aşure günü.

F

Fağfur: Çin'de yapılmış kâse, tabak, vazo vb. porselen eşya.

Fizyografi: Fiziki coğrafya.

Fyalostomia: Pişmiş toprak çiçekler.

G

Gedik: Belirli bir zanaat ya da ticareti yapabilmek için devletçe verilen ayrıcalık ve bu ayrıcalık karşılığında alınan bir tür vergi.

H

Hans Gustav Güterbock: 1908-2000 yıllarında yaşamış, Alman asıllı ABD'li, Hititler konusunda uzman arkeolog.

Havza: Nehrin kaynağı ve sonlandığı yer arasında kalan ve nehre su veren tüm alan.

Hidromorfik: Bataklıklarda ve taban suyu seviyesinin yüksek olduğu alanlarda görülen sulu topraklar.

Hiref: Sanat, zanaat.

Höyük: Tarih boyunca türlü sebeplerle yıkılan yerleşme bölgelerinde, yıkıntıların üst üste birikmesiyle oluşan ve çoğu kez içinde yapı kalıntılarının gömülü bulunduğu yayvan tepe.

Hüccet: Toplumsal yaşamın ortaya çıkardığı ve devletin noter vazifesi görmesi gereken alım-satım, alacak-verecek, evlenme-boşanma gibi sosyal sorunların çözümlerini içermekle birlikte, sorunlarını mahkemeye taşıyan taraflara gerektiğinde kullanılmak üzere verilen bir resmi belge.

I-İ

İfrâz: Ayırmak.

Îkâd: Sağlama alma.

İt'âm: Yemek yedirmek, doyurmak.

İhtida: Din değiştirmek

J

Joseph de Tournefort: (5 Haziran 1656 - 28 Aralık 1708), Fransız doğa bilimci, gezgin.

K

Kazgancı: Kazancı.

Kazzaz: İpek alıp satan.

Kebîr: Büyük.

Kıpti: Çingene.

Komana Pontica: Tokat Şehrinin eski adı.

Komanat: Komana Pontica'nın eski adı.

Kolüvyal Toprak: Eğimli yamaçlardan aşınan materyalin dağın eteklerinde birikmesiyle oluşan topraklar.

Kuvaterner: Yerbilimde yaklaşık son 2.588.000 yıllık dönemi kapsayan jeolojik zamandır.

Krater: Geniş açık ağızlı orta yükseklikte bir kaptır. Grekler şarabı saf olarak içmez, onu su ile karıştırırlardı. Krater su ile şarabı karıştırmak için yapılmıştır.

L

Leyâlî-İ Mübârekede: Mübarek geceler.

Liva: Mülki idarede kaza-vilayet arasında bir derece, sancak.

Lonca: Belli bir iş kolunda usta, kalfa ve çırakları içine alan dernek.

M

Mahmuz: Çıkıntılı.

Marn: Çok ince taneli kil minerallerinden ve kalsitin değişik oranlardaki karışımından oluşan tortul kayaç, pekmez toprağı.

Masif: Eski kıvrımlarla oluşmuş arazi parçası. Eski kütle de denir.

Medusa: Yunan mitolojisinde gözlerine bakana taş çevirdiğine inanılan yılan saçlı, keskin dişli, dişi canavar.

Mesak: Mest yapan.

Mest: Kısa konçlu, hafif ve yumuşak bir tür ayakkabı.

Metamorfik Kayaç: Daha önce var olan kayaçların ısı ve basınç etkisiyle değişime uğraması olayına metamorfizma“, bu yolla oluşan kayaçlara da metamorfik kayaçlar adı verilir.

Mezaristan Fevkinde: Mezarlığın üst tarafı, bölgesi.

Mezbûr: Yukarda adı geçen.

Mezkûr: Zikri geçen, zikredilmiş, evvelce bahsi geçmiş olan.

Mil'aka: Tahta kaşık.

Misyoner: Başkalarını belirli bir öğretiyeye, özellikle dini bir öğretiyeye ikna etmeye çalışan, onları bu öğretiyeye çekme amacını üstlenen kişi.

Montmorillonit: Kil oluşturan, mikroskobik kristal formüllü bir mineral ve çok yumuşak bir silikat grubudur. Doğada saf olarak bulunmaz. Birçok sanayi dalında kullanıldığı gibi seramikte de kullanılır. Plastikliği artırıcı ve su tutma kapasitesi yüksek olduğundan kuru mukavemet gerektiren çamurlarda kullanılır.

Mutasarrıf: Vilâyetten küçük olan sancağın, en büyük idâre âmiri.

Mürâselât: Resmi mektuplar.

Mürdesi: Eski, ölmüş.

Mürdesenk: PbO, doğal kurşun oksit.

N

Neocaesarea: Niksar.

Nühâs: Bakırdan yapılmış kap.

P

Padzolik Toprak: Yağışların neden olduğu, aşırı yıkanmadan dolayı organik maddelerin çoğu taşınmış, verimsiz açık renkli topraklar.

Paleozoik: Günümüzden yaklaşık olarak 545 milyon yıl önce başlayıp 251 milyon yıl öncesine kadar uzanan bir jeo kronolojik bir zaman dilimidir.

Paul Wittek: 1894-1978 yılları arasında yaşamış, arkeolog, Avusturyalı-Osmanlı tarihçisi.

Penbeci: Pamukçu.

Pococke: (Richard Pococke), 1745 tarihli gördüğü yerleri anlatan İngiliz antropolog ve gezgin.

Pontic Sigillata: Çoğunlukla Karadeniz kıyı kesiminde rastlanılmış olan Kırmızı astarlı formlar.

Pontus: Helenistik Dönemde (M.Ö.330-30), Orta ve Doğu Karadeniz'i içine alan bölge.

Rakabe: Eklemek, yamamak.

Revgân-I Bezir: Bezir yağı.

Rhyton: Tanrıya içki sunmak için kullanılan törensel kaplar.

Rölikler: Hristiyanlıkta içine din şehidi ya da azizlerden yakıldıktan sonra artakalan kemik parçalarının konulduğu haç biçiminde bir tür kap.

S

Sagir: Küçük, ufak.

Sâlifü'z-Zikr: Yukarıda ismi geçen.

Salyane: Osmanlı Devleti'nde bazı eyaletlerden yılda bir kez toplanan ve başkent İstanbul'a gönderilen vergi.

Sebastopolis: Sulusaray.

Sediment: Çökelti.

Sekkâk: Bıçakçı, çakıcı.

Senk , Sekek: Taş ağırlık, ağırlık taşı, çeki taşı.

Ser-Çukadâr: Su arkçibaşı.

Sismik Zon: Depremlerin olduğunun bilindiği bölge.

Sistrum: İbadet esnasında kullanılan ve ortasından geçirilmiş madeni çubuklar, sarsılınca ses çıkaran saplı kasnak şeklinde bir çalgı.

Sülyen: Eriyik halindeyken bir hava akımı ile yükseltgenerek üretilen, plastik, boya, seramik başta olmak üzere birçok sanayi dalında kullanılan kurşun içerikli hammadde.

Ş

Şer'iyeye Sicil Defterleri: Osmanlı Devleti'nde mahkemelerde görülen davalarla ilgili muamelelere yer veren defterler. Mahkeme-i şer'iyeye sicilleri, sicillât-ı şer'iyeye veya kısaca sicillât da denilmektedir.

Şilt: Lığ, alüvyon,

T

Tahrir: Yazma, çizme.

Tanrıça Ma: Hititlerde Ana Tanrıça.

Tahsin Özgüç: 1916-2005 yılları arasında yaşamış, Tokat'ta Horoztepe ve Maşathöyük kazı programlarını yürüten arkeolog, akademisyen.

Tapu Tahrir Defteri: Toprağın mülkiyet ve kullanma hukuku, vergi tür ve miktarlarını saptamak için yapılan arazi ve yükümlü nüfus sayımlarını kapsayan defter.

Tarîk: Yol.

Tebaa: Uyruk, bir devletin yönetimi altında bulunan kimse.

Tektonik: Yıkıcı deprem meydana getiren yeraltı levha hareketleri.

Tektonik Strüktür: Levha hareketlerinin tekrarı.

Tereke: Ölen kişinin her türlü taşınır ve taşınmaz mal varlığını ortaya koyan belge, bırakıt.

Terra-Rossa: Demiroksit oranı yüksek olan kırmızı toprak.

Texier: (Félix Marie Charles Texier, 1802-1871), Fransız mimar, arkeolog ve gezgin.

Topografya: Bir arazi yüzeyinin tabii veya suni ayrıntılarının meydana getirdiği şekil.

Tufal: Pullanma. Sıcak metal işlemede metal yüzeyinde meydana gelen oksit tabakası.

Tunç: Bakır ve kalayın karışımından elde edilen bronz.

Tümülüs: Bir mezarın üzerini örten büyük toprak ya da taş yığını, höyük.

U- Ü

Unguentarium: Sıvı parfüm, krem, bitkisel ilaç, sıvı baharat, zeytinyağı, bal, sirke gibi nesnelerin saklanması için kullanılan kaplar.

Urne: Yakılan cesetlerin küllerinin konulduğu kavanoz şeklindeki kül kaplarına verilen ad.

V

Vakfiye: Vakfedenin malını verdiğini gösteren ve hâkimin vakfa dair hükmünü içeren belge.

Vâki': Olan, düşen.

Verâ: Arka, öbür taraf.

Z

Zamm u İlhâk: Eklenen.

Zela: Zile.

EKLER

Ek: 1- MTA'da Yapılan Tokat Çamuru, Tokat Astarı ve Eski Tokat Seramik Parçalarının Analiz Raporları.

Universiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı
No: 139 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: 0312 201 10 00 pbx Faks: 0312 287 54 09
http://www.mta.gov.tr numune@mta.gov.tr

T.C.
ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI
MADEN TETKİK VE ARAMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Maden Analizleri ve Teknolojisi Dairesi Başkanlığı

Müşteri : T.C Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü
Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon
Birimi
İZMİR

Başvuran Kişi : Prof Dr Nuray Ayhan Yılmaz
Başvuru Tarihi : 27/07/2015
Rapor Tarihi : 07/08/2015
Sayfa : 1 / 3
Sayı : 91817988.302.03/

ANALİZ/TEST RAPORU

Rapor No : MAT-15003162-MP

NUMUNE KABUL BİLGİLERİ

Numune Kayıt No : 15-H-003942 - 15-H-003943
Numune Kayıt Tarihi : 27/07/2015
Numunenin Tanımı : Toprak
Numune Sayısı : 2
Numunenin Mühür Durumu : Mühürlü Mühürsüz

LABORATUAR BİLGİLERİ

Analiz Test Tarihi : 31/07/2015 - 07/08/2015
Şahit Numune : Alındı Alınmadı
Şahit Numune Saklama Süresi :
Proje Kodu : 2015-20

NUMUNE HAZIRLAMA VE ANALİZ/TEST METOTLARI

Analiz/Test Kodu	Kod Açıklaması	Numune Sayısı
35-30-MP-19	Optik mikroskopik analiz yöntemleri ile mineralojik bileşimleri tanımlanamayacak nitelikte olan numuneler, toz haline getirilerek XRD difraktogram çekimleri yapılır ve difraktogram üzerinden ASTM Standartlarına uygun olarak ayrıntılı mineralojik tanımlamaları yapılır.	2

AÇIKLAMALAR

Analiz/Test sonuçları bu raporun tamamlayıcı kısmı olan takip eden sayfalarda verilmiştir.

Onaylayan

Gökçe GÜRTEKİN
Mineraloji/Petrografi
Araştırmaları Koord.

Mühür

Rapor tamamen veya kısmen çoğaltılamaz/yayınlanamaz. İmzasız ve mühürsüz rapor geçersizdir.
Sonuçlar sadece analiz/testi yapılan numune ve aittir.

T.C.
ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI
MADEN TETKİK VE ARAMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Maden Analizleri ve Teknolojisi Dairesi Başkanlığı

Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı
No: 139 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: 0312 201 10 00 pbx Faks: 0312 287 54 08
http://www.mta.gov.tr numune@mta.gov.tr

Müşteri : T.C Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü
Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon
Birimi
İZMİR

Başvuran Kişi : Prof Dr Nuray Ayhan Yılmaz
Başvuru Tarihi : 27/07/2015
Rapor Tarihi : 06/08/2015
Sayfa: : 1 / 2
Sayı : 91817988.302.03/

ANALİZ/TEST RAPORU

Rapor No MAT-15003182-AA

NUMUNE KABUL BİLGİLERİ

Numune Kayıt No : 15-H-003942 - 15-H-003943
Numune Kayıt Tarihi : 27/07/2015
Numunenin Tanımı : Toprak
Numune Sayısı : 2
Numunenin Mühür Durumu : Mühürlü Mühürsüz

LABORATUVAR BİLGİLERİ

Analiz Test Tarihi : 29/07/2015 - 06/08/2015
Şahit Numune : Alındı Alınmadı
Şahit Numune Saklama Süresi :
Proje Kodu : 2015-20

NUMUNE HAZIRLAMA VE ANALİZ/TEST METOTLARI

Analiz/Test Kodu	Kod Açıklaması	Numune Sayısı
35-30-AA-31	Silikat, Kuvars, Manganez, Magnezyum, Demir, Kalker, Dolomit, Çimento, Boksit Cevherlerinde Majör (Ana) Elementler	2

AÇIKLAMALAR

Numuneler, 105°C'de kurutuldu. Analiz Thermo ARL marka XRF cihazının UQ programında yapıldı.

Analiz/Test sonuçları bu raporun tamamlayıcı kısmı olan takip eden sayfalarda verilmiştir.

Onaylayan

E. Demirel

Mühür

Rapor tamamen veya kısmen çoğaltılamaz/yayınlanamaz. İmzasız ve mühürsüz rapor geçersizdir. Sonuçlar sadece analiz/testi yapılan numuneye aittir.

KY.FR.5.10.2/1 Rev.No/Tarih: 08/24.07.2013

T.C.
ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI
MADEN TETKİK VE ARAMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Maden Analizleri ve Teknolojisi Dairesi Başkanlığı

Müşteri : T.C Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü
Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon
Birimi
İZMİR

Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı
No: 139 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: 0312 201 10 00 pbx Faks: 0312 287 54 09
http://www.mta.gov.tr numune@mta.gov.tr

Rapor Tarihi : 30/07/2015
Sayfa : 2 / 2

ANALİZ/TEST RAPORU

Rapor No : MAT-15003163

ANALİZ/TEST SONUÇLARI

Numune Kayıt No : 15-H-003944
Numune İşareti : 3A

Analiz / Test Adı: X-ışını Kırınımı (XRD) Yöntemi ile Standart Kalitatif Mineral Analizi

Mineral Adı: Kuvars
Feldspat grubu mineraller
Piroksen grubu mineraller

Numune Kayıt No : 15-H-003945
Numune İşareti : 3B

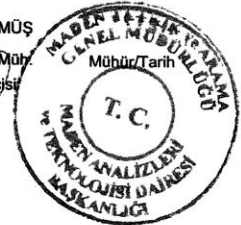
Analiz / Test Adı: X-ışını Kırınımı (XRD) Yöntemi ile Standart Kalitatif Mineral Analizi

Mineral Adı: Kuvars
Feldspat grubu mineraller
Kalsit

Arif TALAY

Jeoloji Müh.
Analiz/Test Sorumlusu

Dr. Telga GÖRMÜŞ
Jeoloji Yüksek Müh.
Birim Yöneticisi

Rapor tamamen veya kısmen çoğaltılamaz/yayınlanamaz. İmzasız ve mühürsüz rapor geçersizdir.
Sonuçlar sadece analiz/testi yapılan numuneye aittir.

T.C.
ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI
MADEN TETKİK VE ARAMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Maden Analizleri ve Teknolojisi Dairesi Başkanlığı

Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı
No: 139 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: 0312 201 10 00 pbx Faks: 0312 287 54 09
http://www.mta.gov.tr numune@mta.gov.tr

Müşteri : T.C Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü
Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon
Birimi
İZMİR

Rapor Tarihi : 06/08/2015
Sayfa : 2 / 2

ANALİZ/TEST RAPORU

Rapor No: MAT-15003182-AA

ANALİZ/TEST SONUÇLARI

Analiz/Test Kodu: 35-30-AA-31

Barkod	Numune İşareti	A.Zn %	Al ₂ O ₃ %	CaO %	Fe ₂ O ₃ %	K ₂ O %	MgO %	MnO %	Na ₂ O %	P ₂ O ₅ %	SiO ₂ %	TiO ₂ %
15-H-003942	1	9.90	13.4	5.7	9.8	2.2	9.7	0.2	0.9	0.2	46.6	1.2
15-H-003943	2	7.30	19.8	1.4	6.2	3.8	3.0	0.1	1.1	0.2	55.8	1.1

Nezahat Ezgi ASLAN
Kimya Yüksek Müh.
Analiz/Test Sorumlusu

01 Eylül 2015

Gülsüm TURGUT
Kimya Müh.
Birim Yöneticisi
Mühür/Tarih

Rapor tamamen veya kısmen çoğaltılamaz/yayınlanamaz. İmzasız ve mühürsüz rapor geçersizdir.
Sonuçlar sadece analiz/testi yapılan numuneye aittir.

KY.FR.5.10.2/1 Rev.No/Tarih: 05/24.07.2013

T.C.
ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI
MADEN TETKİK VE ARAMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Maden Analizleri ve Teknolojisi Dairesi Başkanlığı

Müşteri : T.C Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü
Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon
Birimi
İZMİR

Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı
No: 139 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: 0312 201 10 00 pbx Faks: 0312 287 54 09
http://www.mta.gov.tr numune@mta.gov.tr

Rapor Tarihi : 07/08/2015
Sayfa: : 2 / 3

ANALİZ/TEST RAPORU

Rapor No : MAT-15003162-MP

ANALİZ/TEST SONUÇLARI

Numune Kayıt No : 15-H-003942

Numune İşareti : 1

Analiz / Test Adı: X-Işını Kırınımı (XRD) Yöntemi ile Standart Kalitatif Mineral Analizi

Mineral Adı: Kuvars
Klorit Grubu Mineral
Simektit Grubu Kil Minerali
Kaolinit
Amorf Malzeme
Az Feldispat Grubu Mineral
Az Mika/İllit Grubu Mineral
Az Kalsit
Çok Az Amfibol Grubu Mineral
Çok Az Dolomit
Çok Çok Az Piroksen Grubu Mineral

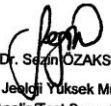
Numune Kayıt No : 15-H-003943

Numune İşareti : 2

Analiz / Test Adı: X-Işını Kırınımı (XRD) Yöntemi ile Standart Kalitatif Mineral Analizi

Mineral Adı: Kuvars
Klorit Grubu Mineral
Mika/İllit Grubu Mineral

01 Eylül 2015

Dr. Serim ÖZAKSOY
Jeoloji Yüksek Müh.
Analiz/Test Sorumlusu

Dr. Tolga GÖRMÜŞ
Jeoloji Yüksek Müh.
Birim Yöneticisi

Mühür/Tarih

Rapor tamamen veya kısmen çoğaltılamaz/yayınlanamaz. İmzasız ve mühürsüz rapor geçersizdir.
Sonuçlar sadece analiz/testi yapılan numuneye aittir.

T.C.
ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI
MADEN TETKİK VE ARAMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Maden Analizleri ve Teknolojisi Dairesi Başkanlığı

Müşteri

:T.C Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü
Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon
Birimi
İZMR

Universiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı
No: 139 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: 0312 201 10 00 pbx Faks: 0312 287 54 09
http://www.mta.gov.tr numune@mta.gov.tr

Rapor Tarihi :07/08/2015
Sayfa: : 3 / 3

ANALİZ/TEST RAPORU

Rapor No : MAT-15003162-MP

ANALİZ/TEST SONUÇLARI

Analiz / Test Adı: X-Işını Kırınımı (XRD) Yöntemi ile Standart Kalitatif Mineral Analizi

Kaolinit
Az Feldispat Grubu Mineral
Çok Az Kalsit

Dr. Sezgin ÖZAKSOY
Jeoloji Yüksek Müh.
Analiz/Test Sorumlusu

Dr. Tolga GÖRMÜŞ
Jeoloji Yüksek Müh.
Birim Yöneticisi

01 Eylül 2015

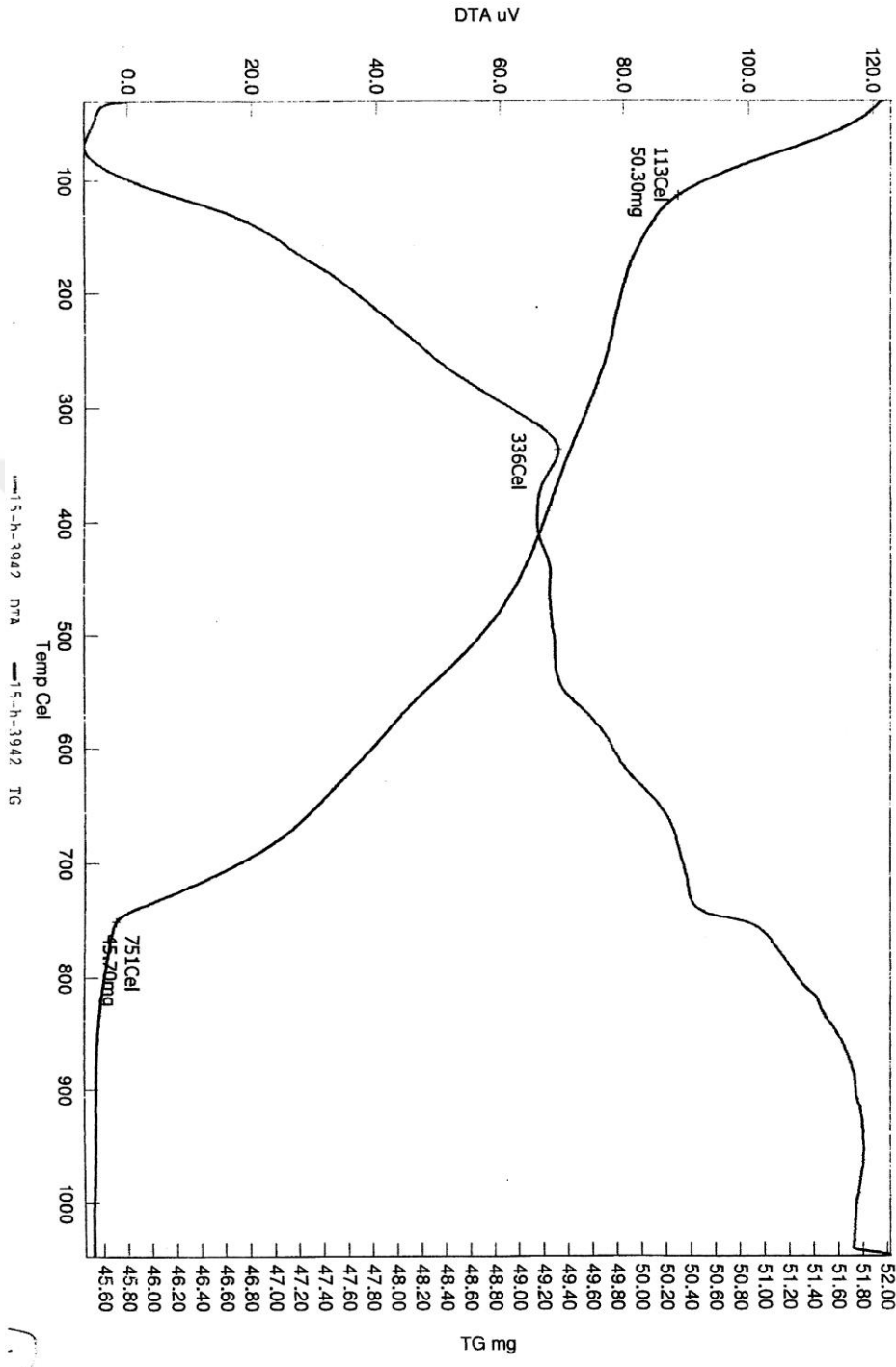
Mühür/Tarih

Rapor tamamen veya kısmen çoğaltılamazı yayımlanamaz. İmzasız ve mühürsüz rapor geçersizdir.
Sonuçlar sadece analiz/testi yapılan numuneve aittir.

Module: TG/DTA
 Data Name: 15-h-3942
 Measurement Date: 8/24/2015
 Sample Name: 15-h-3942
 Sample Weight: 51.966 mg
 Reference Name: bos
 Reference Weight: 0.000 mg

Temperature Program:
 1* Cel 20 Cel 1050 Cel/min 10 min 5 s
 Operator: derya
 Pan: bos

Universiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı
No: 139 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: 0312 201 10 00 pbx Faks: 0312 287 54 09
http://www.mta.gov.tr numune@mta.gov.tr

T.C.
ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI
MADEN TETKİK VE ARAMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Maden Analizleri ve Teknolojisi Dairesi Başkanlığı

Müşteri : T.C Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü
Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyonu
Birimi
İZMİR

02.08.2015

Başvuran Kişi : Prof Dr Nuray Ayhan Yılmaz
Başvuru Tarihi : 27/07/2015
Rapor Tarihi : 31/08/2015
Sayfa : 1 / 4
Sayı : 91817988.302.03/ 34786

ANALİZ/TEST RAPORU Rapor No MAT-15003162-TS

NUMUNE KABUL BİLGİLERİ

Numune Kayıt No : 15-H-003942 - 15-H-003943
Numune Kayıt Tarihi : 27/07/2015
Numunenin Tanımı : Toprak
Numune Sayısı : 2
Numunenin Mühür Durumu : Mühürlü Mühürsüz

LABORATUAR BİLGİLERİ

Analiz Test Tarihi : 27/07/2015 - 31/08/2015
Şahit Numune : Alındı Alınmadı
Şahit Numune Saklama Süresi :
Proje Kodu : 2015-20

NUMUNE HAZIRLAMA VE ANALİZ/TEST METOTLARI

Analiz/Test Kodu	Kod Açıklaması	Numune Sayısı
35-30-TS-36	a) Asitte reaksiyon b) Suda dağılım c) Elle plastiklik d) Pişme testleri konik şekillerdinci ile yapılır. Testler (1150°C, 1300°C ve 1430°C'lerdeki pişme rengi ve pişme durumu) e) 35-30-AA-31 f) 35-30-MP-19 kodlu testlerini kapsar.	2
35-30-TS-38	Toz veya parça halindeki numunelere uygulanır. Seramik ön teknolojik testlerindeki tüm teknolojik, kuyusal ve mineralojik analizlere ek olarak, a) Plastiklik suyu (TS 5396) b) Kuruma küçülmesi (TS 4897) c) Kuru bağlama dayanımı d) Tüm sıcaklıklar sonrasındaki pişme küçülmeleri e) DTA-TG Analizi f) Tüm sıcaklıklar sonrasındaki basınç ve eğilme dayanımı testlerini kapsar.	1

AÇIKLAMALAR

Analiz/Test sonuçları bu raporun tamamlayıcı kısmı olan takip eden sayfalarda verilmiştir.

Onaylayan
Hakan AKSOY
Teknoloji Koordinatörü

Mühür

Yapı ve inşaat, veya inşaat dışındaki analizler için imzalı ve mühürlü rapor geçerlidir.
Raporlar sadece analiz testi yapılan numuneye aittir.

ÇY-Fİ-C-10.20 Revizyon Tarihi: 05/03.05.2013

T.C.
ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI
MADEN TETKİK VE ARAMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Maden Analizleri ve Teknolojisi Dairesi Başkanlığı

Müşteri

: T.C Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü
Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon
Birimi
İZMİR

Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı
No: 139 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: 0312 201 10 00 pbx Faks: 0312 287 54 09
http://www.mta.gov.tr numune@mta.gov.tr

Rapor Tarihi : 31/08/2015
Sayfa : 2 / 4

ANALİZ/TEST RAPORU

Rapor No : MAT-15003162-TS

ANALİZ/TEST SONUÇLARI

Numune Kayıt No : 15-H-003943

Numune İşareti : 2

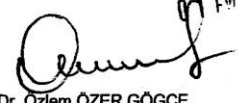
Analiz / Test Adı: Seramik Hammaddeleri Ön Teknolojik Testleri

Numunenin rengi	Yeşil-siyah
Asitle reaksiyon	Var
Suda Dağılıma	Suda dağılıyor.
Toprağın Plastikliği	Çok az

Sıcaklıklar	1150 °C	1300 °C	1430 °C	İlgili Standartlar
Pişme Rengi	L = 32,36 a = +9,75 b = +12,34	L = 29,22 a = +0,96 b = +3,94	Erime ve köpürme gerçekleştiğinden ölçülemedi.	Beyazlık analizi "Minolta Chroma Meter CR 300" cihazı kullanılarak yapılmıştır.
Pişme Durumu	Sinterleşme gerçekleşmiştir.	Erime ve köpürme gerçekleşmiştir	Erime ve köpürme gerçekleştiğinden ölçülemedi.	

Nermin KAYABAŞI
Seramik Müh.
Analiz/Test Sorumlusu

Derye ÖZTÜRK
Kimyager
Analiz/Test Sorumlusu

Dr. Özlem ÖZER GÖGCE
Kimya Müh.
Birim Yöneticisi

17 Eylül 2015
Mühür/Tarih

Rapor imzalanı veya kimden gönderilmez/tespitlanamaz. İmzasız ve mühürlü rapor geçersizdir.
Bununla birlikte analiz testi yapılan maddeye aittir.

KY.FR.5.10.2/1 Rev.No/Tarih: 05/13.05.2013

T.C.
ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI
MADEN TETKİK VE ARAMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Maden Analizleri ve Teknolojisi Dairesi Başkanlığı

Müşteri : T.C Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü
Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon
Birimi
İZMİR

Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı
No: 139 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: 0312 201 10 00 pbx Faks: 0312 287 54 09
http://www.mta.gov.tr numune@mta.gov.tr

Rapor Tarihi : 31/08/2015
Sayfa : 3 / 4

ANALİZ/TEST RAPORU

Rapor No : MAT-15003162-TS

ANALİZ/TEST SONUÇLARI

Numune Kayıt No : 15-H-003942
Numune İşareti : 1

Analiz / Test Adı: Seramik Hammaddeleri Teknolojik Testleri

Numunenin rengi	Öğütülmüş ve çamur halde, yeşil renkte	
Asitle reaksiyon	Var	
Suda Dağılıma	Numune çamur halinde olduğundan bakılmamıştır.	
Toprağın Plastikliği	Çok iyi	
Plastiklik Suyu (%)	34	TS 5396
Doğrusal Kuruma Küçülmesi (%)	8,8	TS 4897
Kuru Kırılma (Eğilme) Dayanımı (kgf/cm ²)	28,9	-

Sıcaklıklar	1150°C	1300 °C	1430 °C	İlgili Standartlar
Pişme Rengi	L = 39,83 a = +4,75 b = +8,00	Erime ve köpürme gerçekleştiğinden ölçülemezdir.	Erime ve köpürme gerçekleştiğinden ölçülemezdir..	Beyazlık analizi "Minolta Chroma Meter CR 300" cihazı kullanılarak yapılmıştır.
Pişme Durumu	Sinterleşmenin bitmesi ve erime başlangıcı	Erime ve köpürme gerçekleşmiştir	Erime ve köpürme gerçekleştiğinden ölçülemezdir.	-
Toplam Doğrusal Küçülme (%)	13,4	Erime ve köpürme gerçekleştiğinden ölçülemezdir.	Erime ve köpürme gerçekleştiğinden ölçülemezdir.	TS 4897
Pişmiş Numunede Eğilme Dayanımı (kgf/cm ²)	216	Erime ve köpürme gerçekleştiğinden ölçülemezdir.	Erime ve köpürme gerçekleştiğinden ölçülemezdir.	-
Basınç Dayanımı (kgf/cm ²)	408,6	Erime ve köpürme gerçekleştiğinden ölçülemezdir.	Erime ve köpürme gerçekleştiğinden ölçülemezdir.	-

Derya ÖZTÜRK

Kimyager

Analiz/Test Sorumlusu

Nemin KAYABAŞI

Seramik Müh.

Analiz/Test Sorumlusu

Dr. Özlem ÖZER GÖGCE

Kimya Müh.

Birim Yöneticisi

Mühür/Tarih

Rapor tamamen veya kısmen çoğaltılamaz/yayınlanamaz. İmzasız ve mühürlü rapor geçersizdir.
Sonuçlar sadece analiz/testi yapılan numuneye aittir.

T.C.
ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI
MADEN TETKİK VE ARAMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Maden Analizleri ve Teknolojisi Dairesi Başkanlığı

Müşteri

: T.C Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü
Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon
Birimi
İZMİR

Universiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı
No: 139 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: 0312 201 10 00 pbx Faks: 0312 287 54 09
http://www.mta.gov.tr numune@mta.gov.tr

Rapor Tarihi : 31/08/2015
Sayfa : 4 / 4

ANALİZ/TEST RAPORU

Rapor No : MAT-15003162-TS

ANALİZ/TEST SONUÇLARI

Analiz / Test Adı: Seramik Hammaddeleri Ön Teknolojik Testleri

Numunenin rengi	Öğütülmüş ve çamur halde, yeşil renkte
Asitle reaksiyon	Var
Suda Dağılıma	Numune çamur olduğundan bakılamamıştır.
Toprağın Plastikliği	Çok iyi

Sıcaklıklar	1150°C	1300 °C	1430 °C	İlgili Standartlar
Pişme Rengi	L = 39,83 a = +4,75 b = +8,00	Erime ve köpürme gerçekleştiğinden ölçülemezdir.	Erime ve köpürme gerçekleştiğinden ölçülemezdir...	Beyazlık analizi "Minolta Chroma Meter CR 300" cihazı kullanılarak yapılmıştır.
Pişme Durumu	Sinterleşmenin bitmesi ve erime başlangıcı	Erime ve köpürme gerçekleşmiştir	Erime ve köpürme gerçekleştiğinden ölçülemezdir.	

Derya ÖZTÜRK

Kimyager

Analiz/Test Sorumlusu

Nermin KAYABAŞI

Seramik Müh.

Analiz/Test Sorumlusu

01 Eylül 2015

Dr. Özlem ÖZER GÖGCE

Kimya Müh.
Birim Yöneticisi

Mühür/Tarih

Rapor tamamen veya kısmen çoğaltılamaz/vayrınlanamaz. İmzasız ve mühürlü rapor geçersizdir.
Sonuçlar sadece analiz/testi yapanı numuneye aittir.

Ek: 2 - Tokat İli, Merkez, Yenitabakhane Mahallesi'nde bulunan alanın III. Derece arkeolojik sit alanı olarak tescil edilmesine dair T.C., Kültür Ve Turizm Bakanlığı Sivas Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Kararı.

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI**Sivas Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü**

Sayı :74364744/165.02.03/(60.00.610) 382
Konu :Tokat İli, Merkez,
 Seramikli alan Hk.

04 Haziran 2015

Sn. Öğr. Gör. Hadiye KILIÇ
 Dokuz Eylül Üniversitesi
 Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü
 Balçova/İZMİR

Ozü yukarıda belirtilen konu hakkında Sivas Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından alınan 30.05.2015 tarihli ve 2187 sayılı karar ekte gönderilmektedir.

6498 sayılı Kanun ile değişik 2863 sayılı Kanununun 7. Maddesi (Ek: 8/10/2013-6498/1 md.) gereğince, tescil edilen taşınmazların tamamının veya bir bölümünün sit alanında kaldığının belirtilerek taşınmazların tapu kütüğü beyanlar hanesine "III. derece arkeolojik sit" olduğuna dair şerh konularak tapu kayıt örneğinin Müdürlüğümüze iletilmesi gerekmektedir.

6498 sayılı Kanun ile değişik 2863 sayılı Kanununun 7. Maddesinde (Ek: 8/10/2013-6498/1 md.) "Sit alanlarının, tabiat varlıklarının ve tek yapı ölçeğinde tescil edilen taşınmazlar da dâhil olmak üzere malikleri idarece tespit edilemeyen taşınmazların tescil kararları, Resmî Gazete'de yayımlanır ve Bakanlığın internet sayfasında bir ay süreyle duyurulur." şeklinde belirtilmiş olduğundan anılan Kurulumuz kararının Resmî Gazete'nin Çeşitli İlanlar bölümünde yayımlanması ve Bakanlığımız internet sayfasında bir ay süreyle duyurulması sağlanacaktır.

Bilgilerinizi ve gereğini arz/rica ederim.

Ek:

1-Karar örneği (1 sayfa)

ÖMER KALIN
 Bölge Kurulu Müdürü V.

DAĞITIM:**Gereği :**

- Tokat Valiliğine
 (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü)
 (Kadastro Müdürlüğü)
 (Tapu Müdürlüğü)
 (Defterdarlık Millî Emlak Müdürlüğü)
- Tokat Belediye Başkanlığına

Bilgi:

- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne
 (Kurullar Dairesi Başkanlığı)
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına
 (Maden İşleri Genel Müdürlüğü)
- İl Bank A.Ş.ne-Ankara
- Tokat Valiliğine
 (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü)
- Tokat İl Özel İdaresine
 (Ruhsat ve Denetim Müdürlüğü KUDEB)
- Amasya Orman Bölge Müdürlüğü
 Niksar Orman İşletme Müdürlüğüne
- Sn. Öğr. Gör. Hadiye KILIÇ
 Dokuz Eylül Üniversitesi
 Güzel Sanatlar Fakültesi
 Geleneksel Türk Sanatları Bölümü
 Balçova/İzmir

Adres: Hükümet Konağı B Blok K:1 58030

Tel: (0 346) 221 88 57 - (0 346) 221 96 00 Faks: (0 346) 221 88 87

e-posta: sivaskurul@kultur.gov.tr

Web:sivaskorumakurulu.gov.tr

İrtibat: Ömer KALIN Arkeolog

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
SİVAS KÜLTÜR VARLIKLARINI KORUMA BÖLGE KURULU

KARAR

Toplantı Tarihi ve No: 30.05.2015-129
Karar Tarihi ve No : 30.05.2015- 2187
Dosya No : 60.00.610

Toplantı Yeri
TOKAT

Tokat İli, Merkez, Yenitabakhane Mahallesi'nde sit alanı dışında bulunan, tapunun 113 ada, 89, 90 parsellerinde kayıtlı, mülkiyeti Tokat Belediyesi ile Maliye Hazinesi'ne ait taşınmazlar üzerinde tespit edilen ve seramik üretim yeri olduğu belirtilen alanın Kurulumuz üyelerince yerinde incelendikten sonra tesciline yönelik konunun yeniden değerlendirilmesine ilişkin Kurulumuzun 10.12.2014 tarihli ve 1843 sayılı kararı, faaliyetleri etkilenen ilgili kurumların görüş yazıları okundu, alan Kurulumuz üyelerince yerinde görüldü, dosyasındaki bilgi ve belgeler incelendi, yapılan görüşme sonunda;

Tokat İli, Merkez, Yenitabakhane Mahallesi'nde bulunan, tapunun 113 ada, 89, 90 parsellerinde kayıtlı taşınmazlar üzerinde tespit edilen seramikli alanın 2863 sayılı Kanunun 6.Maddesi kapsamında özellikler göstermesi nedeniyle III. Derece arkeolojik sit alanı olarak tescil edilmesine, yerinde yapılan inceleme sırasında belirlenen öneri sit sınırının işlendiği harita ile sit fişinin hazırlanmasına, III. Derece arkeolojik sit alanı geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartlarının belirlenerek Kurulumuza sunulmasına karar verildi.

BAŞKAN
Doç. Dr. İsmail AYTAÇ
(İmza)

BAŞKAN YARDIMCISI
Mücella UYAR
(İmza)

ÜYE
Doç. Dr. Ayhan DÖNER
(İmza)

ÜYE
Yrd.Doç. Dr. Mustafa ÖNGE
(İmza)

ÜYE
Dr.Yalçın KAMIŞ
(İmza)

ÜYE
Hülya KAYIŞOĞOLU
(İmza)

ÜYE
Ali AKTAŞ
(İmza)

ÜYE
Belediye Temsilcisi
Nuray TÜFEKÇİ
(İmza)

ÜYE
Müze Müdürü
Halis ŞAHİN
(İmza)

ÖZGEÇMİŞ

Ad, Soyad : Hadiye KILIÇ

Doğum Yeri ve Yılı: Tokat /1965

Yabancı Dil : Almanca

Eğitim

Yüksek Lisans: 1996, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı

Lisans: 1992, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü, Çinicilik ve Çini Onarımları Anasanat Dalı

Lise: 1983, Tokat Gazi Osman Paşa Lisesi

İş Tecrübesi : 2004, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü (Öğretim Görevlisi)

Alınan Burs ve Ödüller:

2. Altın Testi Yarışma ve Sergisi - Erdoğan Tözge Jüri Özel Ödülü, 1994 - İzmir

Makaleler:

“Türk Çini Sanatından İzlenimler”, Minerva Dergisi, Sayı: 2, İzmir- 1995. s.16-17 (makale)

A New Approach on Interaction of Science and Art-Biyo-Ser ” Bilim ve Sanatın Etkileşimine Yeni Bir Yaklaşım - BİYO-SER”, Seramik Federasyonu Dergisi, No:21, Mayıs/Haziran – İstanbul-2007. s.80 (tanıtım yazısı)

“Seramikte Mikrococosmos Etkileşimler” s.30, Ege Sanat Rehberi, ,Sayı:23,Mayıs-Haziran- İzmir- 2007. s.30 (tanıtım yazısı)

“Seramikte Mikrococosmos Etkileşimler” Ege Sanat Rehberi, Sayı:23, Mayıs-Haziran-İzmir- 2007. Dergi Kapak Resmi

Bilimsel Etkinliklerde Sunulmuş Bildiriler:

“16.Yüzyıl Çini Sanatında Kullanılan Bazı Tabak Desenlerinin Görsel Algılama Açısından Değerlendirilmesi”, DEU. GSF.

GTESB. Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu, 16-18 Kasım-2006-İzmir. s.5

“Tokat Gök Medrese ve Çini Mozayikleri”, DEU. GSF. GTESB. Ulusal El Sanatları Sempozyumu, 19-20 Kasım -2009 – İzmir. s.229-235